

ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΚΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΙΔΡΥΜΑ ΚΡΗΤΗΣ

ΣΧΟΛΗ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ

ΤΜΗΜΑ ΕΜΠΟΡΙΑΣ ΚΑΙ ΔΙΑΦΗΜΙΣΗΣ

ΠΡΟΒΟΛΗ ΚΑΙ ΠΡΟΩΘΗΣΗ ΑΝΑΔΥΟΜΕΝΩΝ

ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΩΝ ΠΡΟΟΡΙΣΜΩΝ

ΜΕ ΘΕΜΑ ΜΕΛΕΤΗΣ ΤΟ ΝΟΜΟ ΔΡΑΜΑΣ

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Εισηγητής: Φαρμάκη Κατερίνα Α.Μ.:788

Επιβλέπων: Τσιμητάκης Εμμανουήλ

Υπεύθυνη Δήλωση: Βεβαιώνω ότι είμαι συγγραφέας αυτή της πτυχιακής εργασίας και ότι κάθε πληροφορία την οποία χρησιμοποίησα είναι πλήρως αναγνωρισμένη και αναφέρεται στην πτυχιακή εργασία. Επίσης, έχω καταγράψει τις πηγές από τις οποίες έκανα χρήση δεδομένων, ιδεών ή λέξεων, είτε αυτές αναφέρονται ακριβώς είτε παραφρασμένες. Ακόμα, βεβαιώνω ότι αυτή η πτυχιακή εργασία προετοιμάστηκε από εμένα προσωπικά για τις απαιτήσεις του προγράμματος σπουδών του Τμήματος Εμπορίας και Διαφήμισης του Τ.Ε.Ι. Κρήτης.

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η παρούσα εργασία προσεγγίζει τα προβλήματα, τις ιδιαιτερότητες και τις αναπτυξιακές προοπτικές περιοχών χωρίς τουριστική ταυτότητα και επιχειρεί να προτείνει λύσεις στη βάση της βιώσιμης ανάπτυξης από την πλευρά της προσφοράς. Στην περίπτωση του Ν. Δράμας, μίας περιοχής που διαθέτει εξαιρετικούς φυσικούς και πολιτιστικούς πόρους, είναι χαρακτηριστική η έλλειψη τουριστικής ταυτότητας.

Μέσα από την καταγραφή και την αξιολόγηση τόσο των πόρων, όσο και του υφιστάμενων τουριστικών υποδομών, επιχειρείται η ανάδειξη μίας τουριστικής εικόνας, η οποία θα αποτελέσει τη βάση για την αποτελεσματική προβολή του νομού. Εργαλεία και μέσα όπως η δικτύωση πόρων και υπηρεσιών, η χρήση των νέων τεχνολογιών, η αξιοποίηση προγραμμάτων βιώσιμης ανάπτυξης κ.α., θα αποτελέσουν αντικείμενο έρευνας, μέσα από την οποία θα αποδοθεί η τουριστική ταυτότητα του νομού.

Η πρωτογενής έρευνα θα διεξαχθεί κυρίως με προσωπικές συνεντεύξεις με στελέχη της αναπτυξιακής εταιρείας Δράμας (ΑΝ.Ε.Δ.), της Νομαρχίας, αλλά και επιχειρηματιών που δραστηριοποιούνται στον κλάδο του τουρισμού. Σκοπός είναι να καταγραφούν και να αξιολογηθούν οι πόροι και οι υπηρεσίες που μπορούν να συνθέσουν την τουριστική ταυτότητα του νομού. Τα συμπεράσματα από τη διεξαγωγή των συνεντεύξεων θα αποδώσουν χρήσιμα συμπεράσματα ως προς το υφιστάμενο πλαίσιο τουριστικού σχεδιασμού, ανάπτυξης και προβολής. Τέλος, η καταγραφή των αδυναμιών θα αποτελέσουν το έναυσμα για τον καταρτισμό νέων καινοτόμων προτάσεων, στα πλαίσια μίας ολοκληρωμένης τουριστικής πολιτικής βασισμένη στις αρχές της βιώσιμης ανάπτυξης.

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Θα ήθελα να ευχαριστήσω θερμά τον καθηγητή μου κ. Εμμανουήλ Τσιμητάκη για την εποπτεία και για τη σωστή καθοδήγησή του όλο το χρονικό διάστημα της πτυχιακής μου εργασίας, καθώς και για την υποστήριξη του. Επίσης θα ήθελα να ευχαριστήσω τον κ. Θοδωρή Τσιγγίζη και τον κ. Δημήτρη από τη Δράμα για τη βοήθεια και την προώθηση των ερωτηματολογίων στις ξενοδοχειακές και τουριστικές επιχειρήσεις.

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΛΙΣΤΑ ΠΙΝΑΚΩΝ	10
ΛΙΣΤΑ ΣΧΕΔΙΑΓΡΑΜΜΑΤΩΝ	11
ΕΙΣΑΓΩΓΗ	12
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1	13
ΕΝΝΟΙΑ ΚΑΙ ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ	13
1.1. Τουριστικό Φαινόμενο.....	14
1.2. Αρνητικές Επιπτώσεις του τουρισμού:.....	18
1.3. Θετικές Επιπτώσεις του τουρισμού:	19
1.4. Τουριστική Ανάπτυξη.....	19
1.5. Μοντέλα Τουριστικής Ανάπτυξης.....	21
1.5.1. Μοντέλα Κύκλου Ζωής.....	21
1.5.2. Μορφολογικά Μοντέλα	24
1.5.3. Τύποι Διασποράς ή Αλλογενούς Ανάπτυξη.....	25
1.6. Υποδομές-Τουριστική Ανάπτυξη	26
1.7. Τουριστικός Προορισμός.....	27
1.8. Βιώσιμη Τουριστική Ανάπτυξη.....	32
1.9. Πολιτική Βιώσιμη Τουριστική Ανάπτυξη	33
1.10. Οι Αλλαγές στη Ζήτηση οδηγούν σε Αλλαγές στην Προσφορά	34
1.11. Οι Εναλλακτικές Μορφές Τουρισμού-Παράγοντες της Τοπικής Ανάπτυξης.....	34
1.12. Η Χρήση του Internet στην Ενίσχυση της Τοπικής Ανάπτυξης.....	35
1.14. Μάρκετινγκ Τουριστικών Προορισμών.....	39
1.15. Η Σημασία της εικόνας προορισμού (Destination Branding).....	40
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2	41
Ο ΝΟΜΟΣ ΔΡΑΜΑΣ	41
ΝΟΜΟΣ ΔΡΑΜΑΣ	42
2.1. Γενικά χαρακτηριστικά του Νομού Δράμας.....	42
2.2. Γεωγραφία – Μορφολογία.....	43
2.3. Κλιματολογικά στοιχεία.....	45
2.4. Ο Τουρισμός στη Δράμα.....	46
2.5. Ο Τουρισμός στη Δράμα: Ακμή – Παρακμή.....	47
2.5.1. ΕΤΗΣΙΑ ΠΛΗΡΟΤΗΤΑ ΔΡΑΜΑΣ	47

2.5.2. ΣΥΓΚΡΙΣΗ ΠΛΗΡΟΤΗΤΑΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΚΑΙ ΣΤΗΝ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΜΕ ΤΗ ΔΡΑΜΑ	48
2.5.3. ΣΥΓΚΡΙΤΙΚΑ ΜΕΓΕΘΗ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΗ ΠΛΗΡΟΤΗΤΑ – ΒΙΩΣΙΜΗ ΠΛΗΡΟΤΗΤΑ	50
2.6. Δραστηριότητες – Είδη Τουρισμού	51
2.6.1. Αθλητικός Τουρισμός	51
2.6.2. Θρησκευτικός τουρισμός	53
2.6.3. Κυνηγετικός τουρισμός	56
2.6.4. Φυσιολατρικός τουρισμός	56
2.7. Πολιτισμός	57
2.8. Αξιοθέατα – θέλγητρα	63
2.9. Αρχαιολογικοί χώροι	66
2.10. Αξιοθέατα φυσικού κάλλους	68
2.10.1. Φαλακρό όρος	68
2.11. Δάσος Ελατιάς (ή Καρά Ντερέ)	71
2.12. Δάσος Φρακτού	72
2.13. Ποταμός Νέστος – λίμνες Νέστου	74
2.14. Πηγές - σπήλαιο πηγών Αγγίτη (Μααρά)	76
2.15. Φαράγγι Πετρούσας – Πύργων	78
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3	79
ΜΕΘΟΛΟΓΙΑ ΕΡΕΥΝΑΣ	79
3.1. Εισαγωγή	80
3.2. Ποιοτική ή ποσοτική έρευνα	80
3.2.1. Δειγματοληπτική μέθοδος της ποσοτικής έρευνας	81
3.3. Το ερωτηματολόγιο της ποσοτικής έρευνας	83
3.4. Στατιστική ανάλυση των δεδομένων της ποσοτικής έρευνας	83
3.5. Περιορισμοί της ποσοτικής έρευνας	83
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4	85
ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΕΡΕΥΝΑΣ	85
4.1 Εισαγωγή	86
4.2. ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΗΣ ΑΝΑΛΥΣΗΣ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ ΒΑΣΕΙ ΤΩΝ ΑΠΑΝΤΗΣΕΩΝ ΤΟΥ ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟΥ	86
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5	104
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ-ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ	104

5.1 Εισαγωγή	105
5.2. Δυνατότητες.....	105
5.3. Συμπεράσματα	107
5.4. Προτάσεις	108
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	111
Παράρτημα	114

ΛΙΣΤΑ ΠΙΝΑΚΩΝ

Πίνακας 2.1. Ετήσια Πληρότητα Δράμας.....	48
Πίνακας 2.2. Σύγκριση Πληρότητας στην Ελλάδα και στην περιφέρεια με τη Δράμας	49
Πίνακας 2.2. Σύγκριση Πληρότητας στην Ελλάδα και στην περιφέρεια με τη Δράμας	50
Πίνακας 4.1. Περιβαλλοντικός Προορισμός.....	99
Πίνακας 4.2. Αθλητικός Προορισμός.....	100
Πίνακας 4.3. Τουριστικός Προορισμός.....	100
Πίνακας 4.4. Πολιτισμικός Προορισμός.....	101
Πίνακας 4.5. Χειμερινός Προορισμός.....	101
Πίνακας 4.6. Εκθεσιακός-Συνεδριακός Προορισμός.....	101
Πίνακας 4.7. Προβλήματα.....	102

ΛΙΣΤΑ ΣΧΕΔΙΑΓΡΑΜΜΑΤΩΝ

Σχεδιάγραμμα 1.1. Μοντέλο Αστικού Τουριστικού Χώρου.....	24
Σχεδιάγραμμα 4.1. Πρόταση 1 Ερωτηματολογίου.....	86
Σχεδιάγραμμα 4.2. Πρόταση 2 Ερωτηματολογίου.....	87
Σχεδιάγραμμα 4.3. Πρόταση 3 Ερωτηματολογίου.....	88
Σχεδιάγραμμα 4.4. Πρόταση 4 Ερωτηματολογίου.....	89
Σχεδιάγραμμα 4.5. Πρόταση 5 Ερωτηματολογίου.....	89
Σχεδιάγραμμα 4.6. Πρόταση 6 Ερωτηματολογίου.....	90
Σχεδιάγραμμα 4.7. Πρόταση 7 Ερωτηματολογίου.....	91
Σχεδιάγραμμα 4.8. Πρόταση 8 Ερωτηματολογίου.....	92
Σχεδιάγραμμα 4.9. Πρόταση 9 Ερωτηματολογίου.....	93
Σχεδιάγραμμα 4.10. Πρόταση 10 Ερωτηματολογίου.....	94
Σχεδιάγραμμα 4.11. Πρόταση 11 Ερωτηματολογίου.....	95
Σχεδιάγραμμα 4.12. Πρόταση 12 Ερωτηματολογίου.....	96
Σχεδιάγραμμα 4.13. Πρόταση 13 Ερωτηματολογίου.....	97
Σχεδιάγραμμα 4.14. Πρόταση 14 Ερωτηματολογίου.....	98
Σχεδιάγραμμα 4.15. Πρόταση 15 Ερωτηματολογίου.....	99

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η συστηματική ανάλυση του τουριστικού φαινομένου την τελευταία εικοσιπενταετία ξεκίνησε αρχικά από ένα αρκετά μεγάλο αριθμό εμπειρικών μελετών σε διάφορες περιοχές του κόσμου. Οι περισσότερες από αυτές έγιναν σε κοινότητες οι οποίες είχαν αρχίσει να δέχονται τουρίστες ή ήταν ήδη τουριστικά θέρετρα. Όπως είναι φυσικό, το ζήτημα των κοινωνικών αλλαγών οι οποίες είχαν επέλθει στην κοινωνικοοικονομική δομή αυτών των περιοχών, αποτέλεσε ένα από τα κυριότερα ζητήματα που απασχόλησαν αυτές τις έρευνες και μελέτες.

Οι κοινωνικές αλλαγές στις τουριστικές περιοχές αποτέλεσαν ένα θέμα στο οποίο επικέντρωσαν την έρευνά τους επιστημονικοί κλάδοι που ασχολήθηκαν με την τουριστική ανάπτυξη, όπως: ανθρωπολογία, κοινωνική ανθρωπολογία, κοινωνική ψυχολογία, οικονομία, γεωγραφία και περιβάλλον. Οι διαφορετικές – προσεγγίσεις στη μελέτη του θέματος οδήγησαν σε ένα μεγάλο αριθμό ευρημάτων τα οποία επέτρεψαν τη διαμόρφωση θεωρητικών υποθέσεων σχετικών με την πορεία της τουριστικής ανάπτυξης ή των παραγόντων οι οποίοι συμβάλλουν σε αυτήν.

Επίσης, ο τουριστικός προορισμός πρέπει να είναι βιώσιμος, δηλαδή να διαθέτει άμεση εξυπηρέτηση και διευκόλυνση προς τους επισκέπτες της περιοχής με σκοπό την ευχάριστη διαμονή τους και να προστατεύει το περιβάλλον, τον πολιτισμό και τον κοινωνικό ιστό της συγκεκριμένης περιοχής. Όλη αυτή η ποικιλία διευκολύνσεων και εξυπηρετήσεων θεωρείται απαραίτητη, με σκοπό την προσέλκυση διαφόρων τμημάτων επισκεπτών.

Ακόμη, πρέπει να αναφέρουμε ότι κατά την διάρκεια της εργασίας θα παρατηρήσουμε αρκετούς ορισμούς, θεωρίες και εμπειρίες, θα ασχοληθούμε ιδιαίτερα με το Νομό Δράμα και θα αναλύσουμε τη μεθοδολογία της έρευνας και τα αποτελέσματα για το πώς οι τουριστικές επιχειρήσεις συμβάλλουν στην προβολή του νομού. Τέλος, θα προτείνουμε προτάσεις για να μπορέσει ο Ν. Δράμας να γίνει τουριστικό προϊόν και να μην παραμείνει ένας απλός ατιμολόγητος πόρος.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

ΕΝΝΟΙΑ ΚΑΙ ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ

1.1. Τουριστικό Φαινόμενο

Στα χρόνια του μεσαίωνα, ο τουρισμός έγινε φαινόμενο που σταδιακά αφορούσε περισσότερο τις κοινωνικές ολιγαρχίες και λιγότερο το πλήθος των μικροαστών και καθόλου τους εργάτες της γης και τους δουλοπάροικους. Στην κοινωνική δομή του μεσαίωνα, οι διακοπές και εν γένει ο τουρισμός ήταν συνδεδεμένες σχεδόν αποκλειστικά με θρησκευτικούς λόγους, εξ ου και το αγγλικό "holidays" = holy days, ή ιερές / άγιες μέρες. Απόηχος αυτού έφτασε σχεδόν μέχρι τις μέρες μας με κάποιους ηλικιωμένους που τα μόνα τους τουριστικά ταξίδια ήταν κάποια "τάματα". Επίσης δεν πρέπει να ξεχνάμε την καθαρά "θρησκευτική" πράξη της βάπτισης στον ποταμό Ιορδάνη και την απόκτηση του προσωνυμίου "Χατζής", (αραβικά Hajj=προσκυνητής) που έγινε θεσμός από τα μεσαιωνικά χρόνια και σήμερα έχει μάλλον γίνει τουριστική ατραξιόν. (Ημερίδα Σ.Τ.Ε. 2002)

Οι κοινωνίες στις οποίες το τουριστικό φαινόμενο καταπιέζεται ή δεν υπάρχει είναι κοινωνίες μη ελεύθερες, και είναι αυτό τόσο καθοριστικό, ώστε μπορεί να εισαχθεί ένα κριτήριο για το βαθμό ελευθερίας μιας κοινωνικής δομής με αντικείμενο την ύπαρξη και λειτουργία του τουριστικού φαινομένου. Από κοινωνιολογική άποψη ο τουρισμός είναι κοινωνική ελευθερία, και αντίστροφα κοινωνίες που παρεμποδίζουν τον τουρισμό είναι κοινωνικά ανελεύθερες. Το τουριστικό φαινόμενο, δηλαδή η μετακίνηση με σκοπό την συλλογή εμπειριών και την ικανοποίηση αναγκών του μετακινούμενου, εμφανίζεται σε μικρότερο ή μεγαλύτερο βαθμό και χαρακτηρίζει όλες τις ελεύθερες κοινωνίες. Από πολιτισμική άποψη, το φαινόμενο του τουρισμού μπορεί να χαρακτηριστεί σαν η διάθεση για γνωριμία, ή καλύτερα για "κοινωνία" άλλων πολιτισμών. Με βάση αυτό κοινωνίες και άτομα που έχουν πολιτιστική ωριμότητα είναι αυτά που δέχονται να γίνουν κοινωνοί, σε μικρότερο ή μεγαλύτερο βαθμό, άλλων, παρεμφερών, ή και τελείως διαφορετικών πολιτισμικών, πρακτικών, εθίμων κλπ, που χαρακτηρίζουν ένα ανθρωπογενές περιβάλλον, κατά τεκμήριο διαφορετικό από το δικό τους. (Ημερίδα Σ.Τ.Ε. 2002)

Ο τουρισμός είναι ένα κοινωνικό φαινόμενο, μια εκδήλωση, μια ενέργεια που πραγματοποιείται μέσα στα πλαίσια της ανθρώπινης κοινωνίας με ένα συγκεκριμένο σκοπό. Ιδιαίτερη προσοχή δόθηκε στην έμφαση του τουριστικού φαινομένου μετά τον Β παγκόσμιο πόλεμο, όταν η ζήτηση για τουριστικές μετακινήσεις άρχισε να μην

αφορά μόνο τους ανθρώπους κοινωνικών και εισοδηματικών τάξεων, αλλά και όλους τους ανθρώπους στους οποίους προέβαλε σαν μια επιτακτική πλέον ανάγκη. Η τουριστική ανάγκη, είναι επιθυμία του ανθρώπου για αλλαγή περιβάλλοντος από την οποία απορρέουν οι ανάγκες της μεταφοράς, της διαμονής, της διατροφής και της ψυχαγωγίας. Το σύνολο όλων αυτών των αναγκών στην τουριστική ορολογία αποδίδεται με τον όρο «τουριστικό πακέτο». Η εκδήλωση του κοινωνικού φαινομένου, προϋποθέτει την ύπαρξη ορισμένων παραγόντων, όπως η τάση φυγής από την καθημερινότητα, η επιθυμία γνωριμίας και πλούσιας ιστορίας νέων τόπων και πολιτισμών, η ανθρώπινη επικοινωνία και τέλος η μόδα που επηρεάζει σε μεγάλο βαθμό κάθε κοινωνία. (Ημερίδα Σ.Τ.Ε. 2002)

Ο τουρισμός είναι επίσης οικονομικό φαινόμενο. Οι τουρίστες είναι άτομα ελεύθερα και με οικονομική υπόσταση. Άτομα που είτε από οικονομική ανέχεια είτε από ανελεύθερα καθεστάτα είναι εξαναγκασμένα να παραμένουν προσηλωμένα σε μια περιοχή, δεν μετέχουν στο τουριστικό φαινόμενο. Επίσης άτομα που είναι εξαναγκασμένα να μετακινηθούν, από οικονομικούς ή πολιτικούς παράγοντες, όπως οι οικονομικοί και οι πολιτικοί πρόσφυγες, πάλι δεν θεωρούνται ότι μετέχουν στο φαινόμενο του τουρισμού. Άρα αυτοί που μετέχουν στο τουριστικό φαινόμενο είναι οι μετακινούμενοι, δηλαδή με τη δική τους θέληση και με αυτόνομη «οικονομική υπόσταση». Η προέλευση της οικονομικής αυτονομίας (ατομική, οικογενειακή, επιχειρηματικά ή κρατικά επιδοτούμενη, κ.α.) στη φάση αυτή της εννοιολογικής προσέγγισης δεν ενδιαφέρει. (Ημερίδα Σ.Τ.Ε. 2002)

Ακόμα, η βιομηχανία του τουρισμού ήταν και είναι συνδεδεμένη με την τεχνολογία κάθε εποχής, την ονομαζόμενη τεχνολογία αιχμής, είτε στον τομέα των μεταφορών (πλοίο, αεροπλάνο, λεωφορείο τρένο κ.α.) είτε στις επικοινωνίες επιχειρήσεων αλλά και των επισκεπτών, στο management των επιχειρήσεων, (εφαρμογές ηλεκτρονικών υπολογιστών και διαδικτύου στα συστήματα κρατήσεων, είτε στα υλικά και τη διαχείρισή του (logistics), είτε στα οικονομικά (financial management, accounting) καθώς επίσης στο τουριστικό μάρκετινγκ κάθε μορφής, και γενικά σε όλες τις δραστηριότητες του τουριστικού φαινομένου. Η τεχνολογία παλαιότερα, αλλά και σήμερα οδηγεί τον τουρισμό και ο τουρισμός βάζει συνεχώς προκλήσεις και στόχους στην τεχνολογία. (Ημερίδα Σ.Τ.Ε. 2002)

Το Τουριστικό φαινόμενο είναι μία ευρέως διαδεδομένη δραστηριότητα για τον αναπτυγμένο κόσμο και αποτελεί έναν από τους δυναμικότερους και ταχύτερα αναπτυσσόμενους τομείς της παγκόσμιας οικονομίας. Ως κυρίαρχη δύναμη για πολλά αναπτυγμένα και αναπτυσσόμενα κράτη είναι η οικονομία η οποία σηματοδοτεί σημαντικές προοπτικές για την ανάπτυξη των υποανάπτυκτων περιοχών της περιφέρειας. Τις τελευταίες δεκαετίες η συνεχής αύξηση του βιοτικού επιπέδου των ατόμων, η αύξηση του ελεύθερου χρόνου και η γρήγορη ανάπτυξη της τεχνολογίας έχουν αυξήσει δυναμικά τη ζήτηση για αναψυχή και διακοπές.

Ο Τουρισμός ως μεγάλη κλίμακας δραστηριότητα έχει τόσο θετικές όσο και αρνητικές συνέπειες στην οικονομία, στο περιβάλλον, στην κοινωνία και στον πολιτισμό των προορισμών υποδοχής τουριστών, με αποτέλεσμα να έχει θεωρηθεί από πολλούς θεωρητικούς ως μια νέα μορφή «επανάστασης» (Hague Declaration on Tourism 1989). Εξεταζόμενος από τη θετική του σκοπιά ο τουρισμός συμβάλλει σημαντικά στη βελτίωση του βιοτικού επιπέδου του ιθαγενούς πληθυσμού, στη δημιουργία θέσεων εργασίας, στην εξασφάλιση κεφαλαίων για νέες επενδύσεις, στη βελτίωση και στην αύξηση της υποδομής κ.λπ., κύριες αιτίες για τις οποίες πολλές κυβερνήσεις τον έχουν χρησιμοποιήσει και συνεχίζουν να τον χρησιμοποιούν ως ένα μέσο οικονομικής και κοινωνικής ανάπτυξης (Andriotisri 2001a, Vaughan, Andriotis & Wilkes 2000).

Η Τουριστική Πολιτική, οφείλει και έχει σαφείς ποιοτικούς και ποσοτικούς στόχους:

- Αναδεικνύει τη σημασία του Τουρισμού για την απασχόληση και την περιφερειακή ανάπτυξη.
- Προσελκύει επενδύσεις, βοηθά και ενισχύει την επιχειρηματικότητα.
- Προβάλλει την ιστορία και τον πολιτισμό.
- Συμβάλλει στη σύγχρονη και ομοιόμορφη ανάπτυξη, προστατεύοντας παράλληλα το περιβάλλον και τον φυσικό μας πλούτο. (ONNEΔ, 2009)

Ο Τουρισμός αποτελεί βασική πλουτοπαραγωγική πηγή. Η ανάγκη για καλό και ποιοτικό τουρισμό, αλλά και παράλληλα ο εσωτερικός τουρισμός, αποτελούν βασικά στοιχεία για τη δημιουργία σταθερής ποιοτικής εικόνας ως αξιοσημείωτος τουριστικός προορισμός. Η ανάγκη για ποιοτική εξυπηρέτηση και υψηλών

προδιαγραφών παροχή τουριστικών υπηρεσιών, αποτελεί το σημαντικό παράγοντα στην προσέλκυση τουριστών. Σύμφωνα με στοιχεία του Παγκόσμιου Οργανισμού Τουρισμού η τουριστική βιομηχανία αποτελεί για πολλές χώρες, την κύρια πηγή ξένου συναλλάγματος και δημιουργίας θέσεων εργασίας. Σύμφωνα με την ίδια πηγή, υπολόγισε ότι το 2010 οι τουριστικές αφίξεις θα έφθαναν το 1 δισεκατομμύριο και τα τουριστικά έσοδα τα \$1.550 δισεκατομμύρια ή 4.548,8€ δισεκατομμύρια, ενώ το μέλλον της τουριστικής βιομηχανίας προβλέπεται ευοίωνο, αφού η διακίνηση τουριστών σε όλο τον κόσμο μέχρι το 2020 θα φθάσει περίπου στα 1.6 δισεκατομμύρια. Ήδη συμβάλλει με σημαντικό ποσοστό στη διαμόρφωση του εθνικού εισοδήματος.

Ο Ευρωπαϊκός τουρισμός καταλαμβάνει τα 2/3 του παγκόσμιου τουρισμού και αναμένεται να διπλασιαστεί έως το 2025. Η Μεσόγειος αποτελεί τον πρώτο σε προτίμηση τουριστικό προορισμό παγκοσμίως και παράγει το 1/3 των παγκόσμιων τουριστικών εισοδημάτων. Στην Παγκόσμια Διάσκεψη για τις Ακτές (1993) αναγνωρίστηκε ο τουρισμός ως η μεγαλύτερη παγκόσμια ανεξάρτητη βιομηχανία και εκτιμήθηκε ότι ο τουρισμός αποτελεί το 5-6% του Ακαθάριστου Εθνικού Προϊόντος (ΑΕΠ) όλων των εθνών. Σε πολλές παράκτιες χώρες, το, συγκριτικά με άλλες χώρες, πιο υψηλό ποσοστό ΑΕΠ οφείλεται στον τουρισμό (WTO 2003).

Το Τουριστικό φαινόμενο αποτελεί το λογικό στόχο έντονων δραστηριοτήτων μάρκετινγκ από όλους τους επιχειρηματικούς τομείς που τον περιλαμβάνουν. Συνεπώς, είναι ιδιαίτερα ελκυστικός για τις κυβερνήσεις των οικονομικά ανεπτυγμένων χωρών.

Έτσι, αναπτύχθηκε πρόσφατα και διαθέτει σύγχρονες τάσεις και εξαιρετικά σημαντικές δυνατότητες μελλοντικής ανάπτυξης. Διαθέτει πολύ μεγάλο μέγεθος και είναι πανταχού παρών. Λίγες είναι οι περιοχές που δεν συμμετέχουν στα ταξίδια και τον τουρισμό είτε ως περιοχές προέλευσης είτε ως περιοχές προορισμού των επισκεπτών. Δίνει ιδιαίτερη σημασία στις οικονομικές, συναλλαγματικές και επαγγελματικές ανάγκες των περισσότερων κρατών του κόσμου. Αυτό ισχύει περισσότερο για τις αναπτυσσόμενες χώρες, οι οποίες δεν διαθέτουν σημαντικούς πόρους για να ικανοποιήσουν τις οικονομικές ανάγκες του αυξανόμενου πληθυσμού.

Συνδυάζει τους φυσικούς και πολιτισμικούς πόρους, όπως το τοπίο, την άγρια φύση, τα ιστορικά μνημεία, τη βιοποικιλότητα σε χλωρίδα και πανίδα, την ποιότητα του περιβάλλοντος και άλλα στοιχεία, αναβαθμίζοντας τις οικονομικές αξίες των περιοχών. Στις οικονομικά αναπτυγμένες περιοχές αξιοποιεί την ποιότητα ζωής σχεδόν όλων των κατοίκων. Συμπερασματικά, μολύνει λιγότερο το περιβάλλον απ' ότι οι άλλοι σημαντικοί τομείς της οικονομίας, όπως οι εντατικές καλλιέργειες, η αλιεία, το μεγαλύτερο τμήμα της μεταποίησης, οι χημικές και εξορυκτικές βιομηχανίες. (Middleton and Hawkins, 2004)

1.2. Αρνητικές Επιπτώσεις του τουρισμού:

- Η αλλοίωση της περιοχής με την κατασκευή λιμένων, αεροδρομίων, θέρετρων κ.α.
- Ο τοπικός πληθυσμός τις περισσότερες φορές μοιράζεται τους τοπικούς πόρους π.χ. νερό και γη, με τους τουρίστες.
- Το περιβάλλον αποτελεί αντικείμενο εμπορικής εκμετάλλευσης και ο τοπικός πληθυσμός δεν απολαμβάνει τα κέρδη από αυτή την εκμετάλλευση.
- Ο υπερβολικός αριθμός των επισκεπτών καταστρέφει το εύθραυστο φυσικό και δομημένο περιβάλλον.
- Ο τουρισμός έχει επικριθεί για μαζικοποίηση, εμπορευματοποίηση των ανθρωπίνων σχέσεων και αλλοίωση των κοινωνικών δομών.
- Η καταστροφή του περιβάλλοντος μέσω της άναρχης δόμησης και της αλόγιστης χρήσης των φυσικών πόρων (νερό, ενέργεια, κ.λπ.).
- Ο μέσος τουρίστας ξοδεύει πολλά χρήματα τα οποία διαρρέουν έξω από την τοπική οικονομία, λόγω της κατανάλωσης εισαγόμενων προϊόντων, την απασχόληση αλλοδαπών.
- Οι νέες θέσεις εργασίας και οι διοικητικές θέσεις καλύπτονται από ξένους και ο τοπικός πληθυσμός αναλαμβάνει χαμηλόμισθες θέσεις.
- Απειλεί την τοπική ταυτότητα και καταστρέφει τις τοπικές παραδόσεις.

1.3. Θετικές Επιπτώσεις του τουρισμού:

- Δημιουργεί νέες θέσεις εργασίας και νέες ευκαιρίες για τις μικρές επιχειρήσεις.
- Συμβάλλει στην εισροή συναλλάγματος, στη δημιουργία διασυνδέσεων με τους λοιπούς κλάδους της οικονομίας και στην αύξηση των κυβερνητικών εσόδων.
- Στην κατασκευή νέων υποδομών, στην αναστήλωση των ιστορικών μνημείων και στην προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς και του περιβάλλοντος.
- Ανοίγουν εστιατόρια, καφετέριες, δημιουργούνται αθλητικές εγκαταστάσεις και βελτιώνουν τα τοπικά μέσα μεταφοράς, προς όφελος του τοπικού πληθυσμού.
- Ενισχύει τη βελτίωση της ποιότητας του φυσικού περιβάλλοντος για τον τοπικό πληθυσμό.
- Δίνει οικονομική αξία και δημιουργεί νέες αγορές για το φυσικό και το δομημένο περιβάλλον.
- Συμβάλλει στη χρηματοδότηση τοπικών και θεατρικών παραστάσεων και ενισχύει τις τέχνες, τις παραδόσεις και την ιστορία των περιοχών μέσω φεστιβάλ και γιορτών.
- Ενίσχυση υπαίθρου.
- Προβολή και διαφήμιση της περιοχής.

1.4. Τουριστική Ανάπτυξη

Η ανάπτυξη αποτελεί μια διαδικασία αλλαγής από τη φύση της που μπορεί να χρησιμοποιηθεί με ποικίλους επιστημονικούς κλάδους, όπως τη γεωγραφία, την οικονομία και την κοινωνιολογία. Λόγω την ποικιλία της, η ανάπτυξη σε κάθε τουριστικό προορισμό μπορεί να δημιουργήσει μία λεπτομερείς διερεύνηση της ανάπτυξης ως μίας διαδικασίας αλλαγής. Σύμφωνα με τον Friedmann (1980) η ανάπτυξη δηλώνει πάντοτε κάτι, μια ανθρώπινη οντότητα, μια κοινωνία, μια οικονομία, μια δεξιοτεχνία κ.α. Συνδέεται συχνά με λέξεις όπως υπό ή υπέρ ή ισόρροπη, πολύ λίγη, πάρα πολύ ή επαρκής...(Όλες αυτές οι λέξεις) προτείνουν ότι η ανάπτυξη έχει μια δομή και ότι ο ομιλητής έχει κάποια ιδέα για το πώς αυτή η δομή οφείλεται να αναπτυχθεί. Τείνει επίσης να θεωρήσει την ανάπτυξη ως μια διαδικασία

αλλαγής ή ως μια πολύπλοκη διαδικασία που είναι εν μέρει θεμιτή ή τουλάχιστον επαρκής. Σύμφωνα με τον Todaro (1994) η ανάπτυξη έχει τρεις βασικούς στόχους: την ανάγκη για καλύτερη επιβίωση των ανθρώπων (μέσω της σίτισης και της εξασφάλισης καταλύματος), την καλύτερευση επιπέδου διαβίωσης (μέσω της εκπαίδευσης και της υγείας) και την εξασφάλιση των ανθρώπινων δικαιωμάτων (μέσω της κοινωνικής δικαιοσύνης και της πολιτικής ανεξαρτησίας).

Η τεράστια αύξηση του τουριστικού φαινομένου και η χρήση του τουρισμού ως μια στρατηγική ανάπτυξη από πολλά κράτη και νησιά, σημειώθηκε κατά τη διάρκεια των τελευταίων δεκαετιών. Η τουριστική ανάπτυξη είναι και αυτή μία στρατηγική που προσπάθησαν όλο και περισσότερες κυβερνήσεις να βελτιώσουν το επίπεδο διαβίωσης των κατοίκων τους μέσω της αύξησης των εισοδημάτων τους και της δημιουργίας θέσεων εργασίας, αλλά και την αλλαγή ενός προορισμού από μία κατάσταση φτώχειας ή υπανάπτυξης σε μια καλύτερη κατάσταση πλούτου ή περισσότερης ανάπτυξης.

Σύμφωνα με τον (Barquero 1991), κάθε πολιτική που στοχεύει στην ανάπτυξη ενός τόπου πρέπει να είναι σε θέση να ικανοποιήσει τις ανάγκες του πληθυσμού που ζει σε αυτόν. Εναντίον στις προοπτικές ανάπτυξης μιας περιοχής που να βασίζεται σε εξωγενείς παράγοντες (ξένες επενδύσεις ή/και εξωτερική βοήθεια) υπερίσχυσε η ιδέα να δοθεί μεγαλύτερη υποστήριξη σε αναπτυξιακές στρατηγικές που να βασίζονται στη δυνατότητα αξιοποίησης των διαθέσιμων πόρων και στον έλεγχο της αναπτυξιακής διαδικασίας από το ντόπιο πληθυσμό. Επίσης, σύμφωνα με τον (Barquero 1991), η τουριστική ανάπτυξη θεωρείται ως μία διαδικασία οικονομικής ανάπτυξης και διαρθρωτικών αλλαγών, που οδηγεί σε μία βελτίωση του επιπέδου ζωής του τοπικού πληθυσμού και στην οποία μπορούν να διακριθούν τουλάχιστον δύο διαστάσεις. Κατ' αρχήν, η οικονομική, όπου οι τοπικοί επιχειρηματίες χρησιμοποιούν την ικανότητά τους για να οργανώσουν τους τοπικούς παραγωγικούς συντελεστές σε ικανοποιητικό επίπεδο παραγωγικότητας, ώστε να είναι ανταγωνιστική στις αγορές. Η άλλη διάσταση είναι κοινωνικο-πολιτιστική και σε αυτή οι αξίες και οι τοπικοί θεσμοί αποτελούν τη βάση της αναπτυξιακής διαδικασίας. Η στρατηγική της τοπικής ανάπτυξης θα πρέπει να λαμβάνει υπ' όψη της και μία επιπλέον διάσταση, την πολιτικο-διοικητική, όπου οι χωρικές πολιτικές

επιτρέπουν τη δημιουργία ενός τοπικού ευνοϊκού οικονομικού πλαισίου, προστατεύοντάς το από τις εξωτερικές επιδράσεις και προωθώντας την ανάπτυξη της τοπικής δυναμικής.

Γι' αυτό σε τοπικό επίπεδο πρέπει να γίνεται η σωστή λήψη αποφάσεων, ώστε να είναι δυνατή μόνο εάν υπάρχει ενεργή παρέμβαση του πληθυσμού, των τοπικών επιχειρήσεων και της τοπικής αυτοδιοίκησης. Οι ντόπιοι επιχειρηματίες είναι αυτοί που συμβάλλουν δυναμικά στις διαδικασίες της ανάπτυξης και της συχνής αλλαγής της περιοχής τους και έτσι ενισχύουν περισσότερο τις επιχειρηματικές δραστηριότητες.

Η τοπική ανάπτυξη ασχολείται συγκεκριμένα με την ανάπτυξη ενός συγκεκριμένου χώρου, η πολιτική που χρησιμοποιεί για τη τοπική ανάπτυξη πρέπει να αποκτήσει ένα πλήρες σχήμα λήψης αποφάσεων τόσο από ιδιωτικούς όσο και από δημόσιους φορείς για να έχει την κατάλληλη επιτυχία. Βασικός είναι ο ρόλος των τοπικών κυβερνήσεων στο σχεδιασμό και στη λήψη αυτών των αποφάσεων. Έτσι, η τοπική αυτοδιοίκηση είναι η αρμόδια που πρέπει να έρχεται σε επαφή με τον πληθυσμό και να ενημερώνεται για τις τοπικές ανάγκες, ώστε να μπορεί να συντονίσει όλες τις αναπτυξιακές προσπάθειες.

1.5. Μοντέλα Τουριστικής Ανάπτυξης

Η τουριστική ανάπτυξη ενός προορισμού, μπορεί να αποδοθεί και να περιγραφεί μέσα από τους ακόλουθους τρεις τύπους (Παπιάς, 2006):

1. Μοντέλα Κύκλου Ζωής
2. Μορφολογικά Μοντέλα
3. Τύποι διασποράς ή Αλλογενούς Ανάπτυξης

1.5.1. Μοντέλα Κύκλου Ζωής

Η ανάπτυξη του τουρισμού, στηρίζεται στον τοπικό, φυσικό και πολιτισμικό πλούτο, στις περισσότερες περιοχές. Ο βαθμός και ο τρόπος στον οποίο αναπτύσσεται,

επιηρεάζει σημαντικά την ποιότητα του περιβάλλοντος και τη φυσική και πολιτισμική κληρονομιά, απειλώντας την ίδια την ανάπτυξή του. Αυτό γίνεται διότι, στο μέτρο που η ανάπτυξη του τουρισμού σε ένα τόπο εξαρτάται από τους τοπικούς φυσικούς (πχ παραλίες, δάση κλπ) και πολιτιστικούς (πχ οικισμός παραδοσιακός) πόρους, η μείωση της ελκυστικότητας ενός τόπου λόγω υποβάθμισης του περιβάλλοντος, εκτός από τις αρνητικές συνέπειες που έχει για την ποιότητα ζωής των κατοίκων, οδηγεί συχνά και σε πτώση του τουρισμού με σημαντικές συνέπειες για την τοπική οικονομία και κοινωνία. (Χατζηβέργης, 2004)

Τα στάδια εξέλιξης του κύκλου ζωής ενός τουριστικού προορισμού προσπαθούν πολλοί ερευνητές να τα παρουσιάσουν. Αρχικά, ο Gilbert (1939) θεωρούσε ότι τα στάδια είναι τρία:

1. Ανακάλυψη (Exploration)
2. Ανάπτυξη (Development)
3. Παρακμή (Decline).

Εν συνεχεία, ο Defert (1954) δίνει μια νέα διέξοδο πέρα από την παρακμή του προορισμού και συγκαταλέγει την περίπτωση αναζωογόνησης του τουριστικού προϊόντος, μετά την ανάπτυξη. Ένας άλλος ερευνητής που δίνει μια ολοκληρωμένη εικόνα του κύκλου ζωής του τουριστικού προορισμού είναι ο Doxey (1975, 1976), που θέλησε να μετρήσει τα επίπεδα ενόχλησης των ντόπιων από τους τουρίστες και την τουριστική ανάπτυξη του τόπου τους. Παρατήρησε τα εξής πέντε στάδια (Doxey, 1976):

1. Της Ευφορίας (Euphoria)
2. Της Απάθειας (Apathy)
3. Της Ενόχλησης (Irritation)
4. Του Ανταγωνισμού (Antagonism)
5. Το Τελικό Επίπεδο (Final Level)

Στα μοντέλα κύκλου ζωής, υπάγεται και άλλη μια κατηγορία, του Narohna (1979), ο οποίος παρατήρησε τρία στάδια:

1. Την ανακάλυψη μιας περιοχής

2. Της αυθόρμητη και ασυντόνιστη ή μικρής κλίμακας ανάπτυξη
3. Την ιδρυματοποίηση του τουρισμού (Παππάς, 2006)

Το μοντέλο αυτό δίνει ιδιαίτερη σημασία στις αγροτικές κοινότητες ή μικρά αστικά κέντρα της υπαίθρου και γεωγραφικά απομονωμένες περιοχές και νησιά.(Κοκκώσης & Τσάρτας, 2001)

Μία πιο ολοκληρωμένη και διακεκριμένη μελέτη, είναι αυτή του Butler (1980), κατά τον οποίο υπάρχουν τα εξής έξι στάδια εξέλιξης του τουρισμού σε ένα προορισμό:

1. Η Εξερεύνηση (Exploration)
2. Η Εμπλοκή (Involvement)
3. Η Ανάπτυξη (Development)
4. Η Εδραίωση (Consolidation)
5. Ο Μαρασμός (Stagnation)
6. Η Παρακμή (Decline)

Η μελέτη και η αποτύπωση του Butler (1980), αναφορικά με τα στάδια του κύκλου ζωής ενός τουριστικού προορισμού, εμφανίζει τα εξής βασικά πλεονεκτήματα: «περιγράφει την πορεία της τουριστικής ανάπτυξης μιας περιοχής σε σχέση με τις οικονομικές, κοινωνικές και περιβαλλοντικές επιπτώσεις που αυτή προκαλεί, ενώ παράλληλα αποτυπώνει και τα χαρακτηριστικά της συμπεριφοράς των ντόπιων απέναντι στον τουρισμό ... δίνει δηλαδή, μια ολοκληρωμένη εικόνα για την εξέλιξη ενός τουριστικού προορισμού». (Παππάς, 2006)

Ο Douglas (1997) όμως, θεωρεί πως το μοντέλο του Butler (1980) δεν μπορεί να εφαρμοστεί για όλους τους προορισμούς, καθώς παρατήρησε πως για τη Μελανησία – όπου εφάρμοσε το μοντέλο του Butler- ο όρος «ντόπιος» πρέπει να τροποποιηθεί, καθώς εκείνη την περίοδο πριν ανεξαρτητοποιηθεί η χώρα, ντόπιοι ή ιθαγενείς θεωρούνται συνήθως οι Ευρωπαίοι που αντιμάχονταν τους Μελανήσιους. Πρότεινε λοιπόν , να τροποποιηθεί η πρόταση του Butler για συμμετοχή των ντόπιων στην ανάπτυξη με στόχο να υπολογίσει τις παραμέτρους στις αποικιοκρατικές κοινωνίες. (Douglas, 1997)

1.5.2. Μορφολογικά Μοντέλα

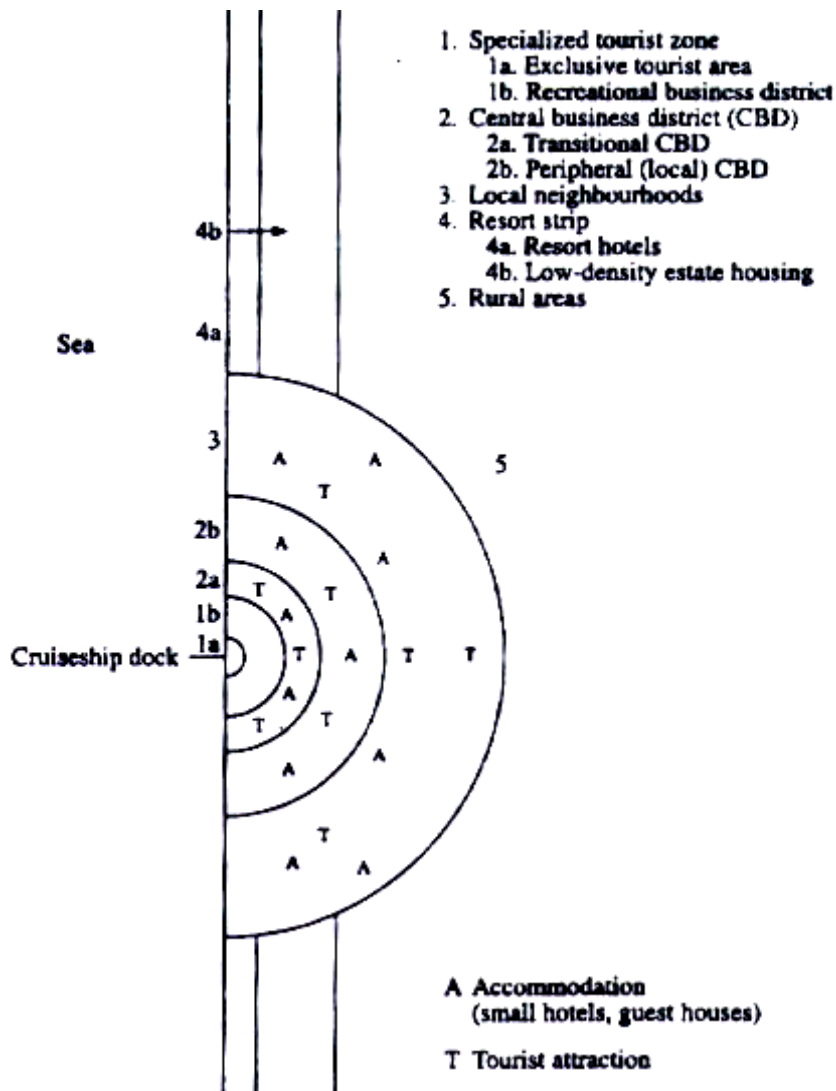
Πολλοί ερευνητές ασχολήθηκαν με την ανάλυση της μορφολογίας των παραλιακών τουριστικών προορισμών και παρουσίασαν τις απόψεις τους, που διαφέρουν μεταξύ τους. Για παράδειγμα, ο Lavery (1971), στην αστικής μορφολογίας έρευνα του, υποστηρίζει την άποψη πως οι ζώνες τουριστικής δραστηριότητας χωρίζονται α) στην προβλήτα, β) στην παραλιακή γ) στην ξενοδοχειακή ζώνη και δ) στην οικιστική ζώνη, που θεωρεί πως είναι η πιο απομακρυσμένη. Ενώ ο Wolfe (1958), στην έρευνα του στο Wassage Beach του Οντάριο των Η.Π.Α., υποστηρίζει πως χωρίζονται στην α) οικιστική ζώνη, β) στη ζώνη διαμονής τουριστών και γ) στην κεντρική – εμπορική ζώνη.

Από την άλλη, ο Weaver (1993) έχοντας ως οπτική γωνία την τοποθεσία και εναλλαγή του αριθμού των ξενοδοχείων – ξενώνων και άλλων υποδομών – υπηρεσιών, παρουσίασε πέντε ζώνες τουριστικής δραστηριότητας:

- 1) Ειδική Τουριστική Ζώνη (Specialized Tourist Zone)
 - 1.α. Αποκλειστική Τουριστική Ζώνη (Exclusive Tourist Area)
 - 1.β. Ψυχαγωγικό κέντρο (Recreational Business District)
- 2) Κεντρική Εμπορική Ζώνη (Central Business District)
 - 2.α. Μεταβατική Εμπορική ζώνη (Transitional Business District)
 - 2.β. Εξωτερική Εμπορική Ζώνη (Peripheral Business District)
- 3) Τοπικές Γειτονιές (Local Neighborhoods), που κατοικεί ο ντόπιος πληθυσμός
- 4) Ζώνη Θέρετρου (Resort Strip)
 - 4.α. Παραθεριστικά Ξενοδοχεία (Resort Hotels)
 - 4.β. Χαμηλής πυκνότητας κατοικίες (Low – Density Estate Housing)
- 5) Περιφερειακές - Αγροτικές Περιοχές (Rural Areas).

Όλες αυτές οι ζώνες, εκτός από το θέρετρο, που απεικονίζεται ως μια λωρίδα, παρουσιάζονται ως ομόκεντροι κύκλοι γύρω από την αποβάθρα (cruise ship dock). Κατά τον Weaver (1993) η εντατική τουριστική δραστηριότητα στα νησιά, εμφανίζεται μόνο στην ακτή και σε ορισμένες αγροτικές περιοχές, που βρίσκονται σε μακρινή απόσταση από την ακτή. (Ανδριώτης, 2005)

Σχεδιάγραμμα 1.1: Μοντέλο Αστικού Τουριστικού Χώρου

Πηγή: Weaver (1993)

1.5.3. Τύποι Διασποράς ή Αλλογενούς Ανάπτυξη

Σύμφωνα με τον Andriotis (2000), υπάρχουν κάποιες περιοχές στον κόσμο όπου, θεωρούν ως αίτιο των προβλημάτων ή της κοινωνικής αλλαγής, τον τουρισμό και για αυτό το λόγο, έχουν δημιουργηθεί τουριστικά γκέτο ή αλλιώς αλλογενείς περιοχές, από τους ιθύνοντες έτσι ώστε να αποφευχθεί η συνάντηση τουριστών και ντόπιων. Η μέθοδος της αλλογενούς ανάπτυξης (Enclave Development) βρίσκει πρόσφορο έδαφος στις λιγότερο αναπτυγμένες χώρες και έχει τα εξής χαρακτηριστικά, σύμφωνα με τους Dobson & Snelgrove (2005): α) επιτρέπει στις κυβερνήσεις δυνητικά να επενδύουν περιορισμένους πόρους σε γεωγραφικά περιορισμένες περιοχές και β) επιτρέπει την ανάπτυξη ενός προϊόντος που απευθύνεται κυρίως στην τουριστική

αγορά της Δύσης». Χώρες που έχουν υιοθετήσει αυτόν τον τρόπο ανάπτυξης είναι η Ινδονησία, η Δομινικανή Δημοκρατία και η Γκάμπια, σε αυτές χώρες, η μόνη επαφή των ντόπιων με τους τουρίστες είναι μόνο μέσω της σχέσης ντόπιου εργαζόμενου προσωπικού και τουρίστα. Άλλοι πιστεύουν ότι αυτός είναι ένας τρόπος προστασίας του ντόπιου πληθυσμού από ξένες επιρροές (Andriotis, 2004).

1.6. Υποδομές-Τουριστική Ανάπτυξη

Οι υποδομές έχουν ιδιαίτερη σημασία στον τουρισμό. Η γνώση των χαρακτηριστικών τους στοιχείων μπορούν να συμβάλλουν ουσιαστικά στον αρτιότερο σχεδιασμό και στον προγραμματισμό της τουριστικής ανάπτυξης. Το τουριστικό προϊόν διαφοροποιεί τη δημιουργία δικτύου γενικών και ειδικών τουριστικών υποδομών, βελτιώνει την τουριστική εικόνα της χώρας/περιοχής προορισμού και προωθεί τη διαδικασία της τουριστικής ανάπτυξης. (Travel Daily News 1999-2010)

Στην Ελλάδα, είναι αναπτυγμένες οι υποδομές στην τουριστική βιομηχανία σε αρκετά ικανοποιητικό επίπεδο. Ένα ολοκληρωμένο και σύγχρονο δίκτυο υποδομών αυξάνει το εύρος των δυνατοτήτων για υψηλότερους ρυθμούς οικονομικής ανάπτυξης (Aschauer 1989, Munnell 1990, Tatom 1991). Τα οικονομικά αποτελέσματα που επιφέρουν οι υποδομές δεν είναι καθορισμένα, ούτε επέρχονται σε κάθε περιοχή ή/και σε κάθε χρονική περίοδο. Αυτά οφείλονται σε διάφορους παράγοντες που επηρεάζουν την έκταση των εξωτερικών οικονομιών και το μέγεθος των πολλαπλασιαστικών αποτελεσμάτων που προκαλούνται σε μια δεδομένη περιοχή. Οι κυριότεροι από αυτούς τους παράγοντες είναι:

- Οι υφιστάμενοι φυσικοί πόροι.
- Οι γεωγραφικές και μορφολογικές δυσκολίες που υπάρχουν σε κάθε περιοχή.
- Οι διαθέσιμοι συντελεστές παραγωγής.
- Η γεωγραφική θέση της περιοχής.
- Οι συντελεστές παραγωγής των γειτονικών περιοχών.
- Η προϋπάρχουσα υποδομή.
- Το είδος, τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά των "νέων υποδομών" και η τεχνολογία που αυτές ενσωματώνουν.

- Η σωστή συντήρηση των έργων, εγκαταστάσεων και δικτύων υποδομών.
(Travel Daily News 1999-2010)

1.7. Τουριστικός Προορισμός

Κάθε επιλεγόμενος προορισμός πρέπει να είναι βιώσιμος, δηλαδή να προστατεύει το περιβάλλον, τον πολιτισμό και τον κοινωνικό ιστό της συγκεκριμένης περιοχής. Σύμφωνα με τις προβλέψεις του Παγκόσμιου Οργανισμού Τουρισμού το 2010 είχαμε πάνω από 396 εκατομμύρια επισκέψεις στην Ελλάδα. Έτσι, αυτή η ευκαιρία οδήγησε τους φορείς διοίκησης και άσκησης πολιτικής στην πολιτική ενίσχυσης των τουριστικών δραστηριοτήτων και της τουριστικής δομής στα διάφορα αξιόλογα σημεία φιλοξενίας και αναψυχής των επισκεπτών.

Ο τουριστικός χώρος ιστορικά εξελίχθηκε από χώρους θρησκευτικών, εμπορικών, πολιτιστικών και φυσικών αξιοθέατων, ιαματικών πηγών και λουτρών σε χώρους χιονοδρομικών δραστηριοτήτων και παράκτιας εαρινής αναψυχής. Σήμερα, αποκτά και την έννοια ενός οργανωμένου και ελεγχόμενου χώρου π.χ. Περιοχές Ολοκληρωμένης Τουριστικής Ανάπτυξης, τουριστικά χωριά και άλλα θέρετρα. (Βασιλειάδης, 2003)

Σύμφωνα με τον (Gunn, 1988) τουριστικός προορισμός είναι μια τουριστική ζώνη ή περιοχή τουρισμού. Η περιοχή διαθέτει ελκυστικότητες καθώς και εξυπηρετήσεις ή και διευκολύνσεις προς τους επισκέπτες της με σκοπό την ευχάριστη διαμονή τους. Η ποικιλία σε εξυπηρετήσεις και ελκυστικότητες θεωρείται απαραίτητη εδώ με σκοπό την προσέλκυση διαφόρων τμημάτων επισκεπτών.

Επίσης, σε έναν ακόμα ορισμό του (Gunn, 1988) χαρακτηρίζει τους τουριστικούς προορισμούς ως περιοχές ταξιδιωτικών αγορών. Ο ορισμός αυτός προσεγγίζει τα σύγχρονα δεδομένα. Η έμφαση σήμερα δίνεται στη δημιουργία περιοχών που μπορούν να σταθούν μέσα σε μια ευρύτερη περιοχή ως ανεξάρτητες και πλήρεις για τον τουρίστα γεωγραφικές ενότητες. Οι τουριστικές αυτές ενότητες θα πρέπει να μπορούν να διατηρηθούν στη διεθνή τουριστική αγορά.

Έτσι, σύμφωνα με τον (Krippendorf, 1971) ταξινομεί τα στοιχεία του προσφερόμενου τουριστικού προϊόντος ενός τουριστικού προορισμού σε τέσσερις κατηγορίες. Οι οποίες είναι:

- Φυσικοί παράγοντες (π.χ. γεωγραφική κατάσταση και μορφολογία εδάφους).
- Ανθρωπολογικοί παράγοντες (π.χ. ήθη και έθιμα, τρόπος ζωής, κοινωνικοί παράγοντες).
- Παράγοντες υποδομής (π.χ. μεταφορές, τηλεπικοινωνίες, αποχετεύσεις, ενέργεια, διαχείριση υδάτινων πόρων).
- Τουριστικές υποδομές και εξυπηρετήσεις (π.χ. καταλύματα και χώροι διαμονής, εγκαταστάσεις άθλησης και ενημέρωσης επισκεπτών, μεταφορικά μέσα, εγκαταστάσεις διατροφής).

Ένας ακόμη σύγχρονος ορισμός σύμφωνα με τον (Medlik, 1993), οι τουριστικοί προορισμοί είναι χώρες, περιοχές, πόλεις ή άλλες περιοχές που επισκέπτονται οι τουρίστες. Οι υποδομές και οι ανέσεις σε ορισμένες περιόδους του έτους εξυπηρετούν τους διαμένοντες και εργαζόμενους, ενώ άλλοτε πάλι έχουν συχνούς τουρίστες για ορισμένα διαστήματα ή όλη τη διάρκεια τους έτους. Η σημαντικότητα του τουριστικού προορισμού εξαρτάται από τρεις βασικούς παράγοντες:

- Την ελκυστικότητα.
- Την ευχαρίστηση (από την προσφορά καταλυμάτων, διατροφής, δυνατότητα αγοράς και άλλες υπηρεσίες)
- Την ποιότητα.

Η διοικητική του μάρκετινγκ θεωρεί τους τουριστικούς προορισμούς ως προϊόντα που ακολουθούν το βιολογικό κύκλο ζωής των ανθρώπων και ιδιαίτερα χρησιμοποιείται η θεωρία του κύκλο ζωής μιας τουριστικής περιοχής. (Butler, 1980)

Η οργάνωση των στοιχείων ενός τουριστικού χώρου απαιτεί συχνά ένα συνδυασμό από παρεμβάσεις τεχνικές που προσπαθούν να αναδείξουν μια περιοχή. Έτσι, κάποια στοιχεία που εμπλουτίζουν τα φυσικά και τουριστικά στοιχεία της περιοχής με σκοπό τη δόμηση ενός αμαλάματος τουριστικών προϊόντων ή αλλιώς ελκυστικότητων, που προσελκύει τους υποψήφιους επισκέπτες, είναι οι παραδοσιακές ή ιστορίες οικίες, αγροικίες, παλάτια, βίλες, λουτρά, πάρκα και ζωολογικοί κήποι, τυχερά παίγνια,

ιαματικές πηγές, πάρκα αγορών και αναψυχής. Σύμφωνα με τον (Butler 1998) οι πετυχημένοι τουριστικοί προορισμοί οφείλουν την επιτυχία τους στα παρακάτω στοιχεία:

- Λογικό κόστος.
- Καλό φυσικό κλίμα.
- Άνεση και πληροφόρηση στην πρόσβαση πληροφοριών στις κύριες αγορές.
- Παροχή πολλών δραστηριοτήτων και διευκολύνσεων που ο επισκέπτης αποκτά πλεονεκτήματα.
- Συμπληρωματικά στοιχεία, όπως στοιχεία φυσικής ή πολιτιστικής κληρονομιάς της περιοχής ή ο συνδυασμός και των δύο στοιχείων είναι χρήσιμα για την προσέλκυση των επισκεπτών.

Σύμφωνα με τους Bata and Kaur (1996) η βιωσιμότητα τουρισμού στον πλανήτη μπορεί να γίνει καλύτερη εάν ληφθούν κάποια μέτρα ελέγχου σχετικά με:

- Την επάρκεια σε διευκολύνσεις και υποδομές ώστε να έχει τη δυνατότητα μια περιοχή να πραγματοποιήσει μια ορθολογική διαχείριση στη ζήτηση των τουριστών.
- Την ανάπτυξη νέων, ήπιων μορφών αναψυχής.
- Την εκπαίδευση των εν δυνάμει συνεργατών της βιομηχανίας.
- Τον προορισμό και την κατανομή των τουριστικών ρευμάτων βάσει του χρόνου και του χώρου.
- Την καθιέρωση από τις εθνικές κυβερνήσεις των μετρήσεων που βασίζονται ιδιαίτερα στην έννοια του κοινωνικού κόστους και η εφαρμογή νόμων σε αυτούς που είναι παράνομοι. Ως κοινωνικό κόστος ορίζεται το κόστος της ζημιάς που προκλήθηκε στους τρίτους, δηλαδή στην κοινωνία, από ενέργειες μιας επιχείρησης και βασίζεται στο κόστος επαναφοράς του περιβάλλοντος (φυσικό και ανθρωπογενές) στην αρχική του κατάσταση.

Τα οφέλη και το κόστος που προκύπτουν από την ανάπτυξη των τουριστικών δραστηριοτήτων σε μια τοπική οικονομία είναι:

- Δημιουργία απασχόλησης και το κόστος ότι πολλά επαγγέλματα έχουν χαμηλές αμοιβές και είναι εποχιακά.
- Συμβολή στη διατήρηση της τοπικής οικονομίας και το κόστος είναι η κυκλοφοριακή συμφόρηση που δημιουργείται.

- Δημιουργία εσωτερικών και βιομηχανικών επενδύσεων και το κόστος είναι η ανάγκη για ακριβές επενδύσεις σε έργα υποδομών και άλλων εγκαταστάσεων που ίσως να χρειάζεται μόνο εποχιακά.
- Παρ' όλο που η οικονομία βρίσκεται σε κάμψη υπάρχει επαναγέννηση και δόμηση της οικονομίας των πόλεων. Το κόστος είναι ότι η τοπική οικονομία είναι εξαρτημένη από τον τουρισμό με αποτέλεσμα να είναι τρωτή λόγω των συνεχών αλλαγών της τουριστικής αγοράς.
- Προώθηση εισοδήματος σε τοπικό επίπεδο οικονομίας μέσω πολλαπλής επίδρασης και έτσι υπάρχει ευκαιριακό κόστος και δέσμευση χρημάτων στον τουρισμό. (Swarbrooke J, 1999)

Η βιωσιμότητα των προορισμών εξαρτάται από την άμεση συμμετοχή των κατοίκων στα τουριστικά δρώμενα. Η συμμετοχή των κατοίκων ενός τουριστικού προορισμού δίνει ιδιαίτερη σημασία στα τουριστικά σχέδια που αφορούν την ανάπτυξη της γεωγραφικής περιοχής και συγχρόνως ελέγχει την τοπική τουριστική βιομηχανία και τις δραστηριότητές της.

Οι επισκέπτες χρηματοδοτούν την τουριστική ανάπτυξη μιας περιοχής και οι κάτοικοι παράλληλα υποστηρίζουν με την ψήφο τους αυτούς που ενδιαφέρονται για τα διοικητικά καθήκοντα διακυβέρνησης των περιφερειών ή των εθνών. Οι διοικητικοί και κυβερνητικοί φορείς είναι αυτοί που επηρεάζουν περισσότερο την ανάπτυξη των περιοχών διαμονής κατοίκων μέσω της διαδικασίας εφαρμογής των πολιτών. (Βασιλειάδης, 2003)

Σύμφωνα με τον Swarbrooke J (1999), η σημαντικότητα του βαθμού επιρροής της τοπικής κοινωνίας στη λήψη αποφάσεων επηρεάζεται από:

- Τα άτομα που δεν είναι κάτοικοι της περιοχής αλλά αγόρασαν μια κατοικία στην περιοχή, επέλεξαν την περιοχή για διαμονή ως συνταξιούχοι και αυτοί που μετανάστευσαν ως εργαζόμενοι στην περιοχή.
- Την ύπαρξη μειονοτήτων με ιδιαίτερα ήθη και έθιμα, θρησκευτικές ή γλωσσικές διαφοροποιήσεις σε σύγκριση με την ευρύτερη κοινωνία.
- Τα άτομα που δεν διαμένουν στην περιοχή αλλά εκφράζουν ένα ιδιαίτερο ενδιαφέρον γι' αυτή, πχ τα άτομα που έχουν ιδιοκτησίες, ιδιοκτησίες τουριστικών

επιχειρήσεων ή άλλης μορφής επιχειρήσεων, έχουν γεννηθεί στην περιοχή και θα ήθελαν να κρατήσουν επαφή με τα δρώμενα της περιοχής.

- Τον τρόπο διακυβέρνησης.
- Τα άτομα πολλών και διαφορετικών ομάδων ενδιαφέροντος, πχ άτομα-ιδιοκτήτες τουριστικών επιχειρήσεων, εργαζόμενους σε τουριστικές επιχειρήσεις, επιχειρηματίες άλλων επιχειρήσεων, απασχολούμενους σε άλλους τομείς παραγωγικών δραστηριοτήτων και άτομα που επηρεάζονται αρνητικά από τις τουριστικές δραστηριότητες.

Σύμφωνα με την Ευρωπαϊκή Ένωση η συμβολή του τουρισμού στην απασχόληση και την περιφερειακή ανάπτυξη, καθώς και με άλλους σημαντικούς στόχους της ΕΕ, όπως η βιώσιμη ανάπτυξη, η βελτίωση της φυσικής και πολιτιστικής κληρονομιάς και τη διαμόρφωση της ευρωπαϊκής ταυτότητας, έχει αναγνωριστεί από όλα τα όργανα της ΕΕ σε πολλές περιπτώσεις.

Η ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας της τουριστικής βιομηχανίας της ΕΕ διαδραματίζει σημαντικό ρόλο για την επίτευξη της ανάπτυξης της ΕΕ και την απασχόληση στόχων της στρατηγικής. Στο πλαίσιο αυτό, είναι ζωτικής σημασίας για τον τομέα του τουρισμού να αντιμετωπίσει με επιτυχία μια σειρά από προκλήσεις, συμπεριλαμβανομένης της γήρανσης της κοινωνίας, αυξανόμενου παγκόσμιου ανταγωνισμού, τα θέματα της βιωσιμότητας και εξελισσόμενες δομές της ζήτησης για ειδικές μορφές τουρισμού.

Η Επιτροπή έχει μέχρι στιγμής προβεί σε διάφορες ενέργειες που σχετίζονται με τον τουρισμό στο πλαίσιο των διαφόρων πολιτικών. Η ανανεωμένη πολιτική της ΕΕ για τον τουρισμό, με βάση τα επιτεύγματα του παρελθόντος και ο καθορισμός προτεραιοτήτων θα πρέπει να βοηθήσει την ευρωπαϊκή βιομηχανία του τουρισμού να αντιμετωπίσει τις προκλήσεις και κατά συνέπεια τη δημιουργία περισσότερων και καλύτερων θέσεων εργασίας μέσω της αειφόρου ανάπτυξης του τουρισμού στην Ευρώπη.

1.8. Βιώσιμη Τουριστική Ανάπτυξη

Σύμφωνα με τα στοιχεία του Διεθνούς Οργανισμού Τουρισμού, η τουριστική βιομηχανία αποτελεί μια από τις βασικές οικονομικές δράσεις παγκοσμίως. Αν και επηρεάστηκε πολύ από τις τρομακτικές επιθέσεις του 2001, φάνηκε σύντομα να ορθοποδεί, ήδη από το τέλος του καλοκαιριού του 2002. Γενικά αναμένεται να παρουσιάζει μια σταθερή ετήσια αύξηση της τάξης του 4% έως 4,5% σε διεθνές επίπεδο και ταυτόχρονα σε τοπικό επίπεδο ο ρυθμός ανάπτυξης του τουρισμού δημιουργεί υψηλές προσδοκίες.

Στην Βιώσιμη Τουριστική Ανάπτυξη υπάρχουν συγκεκριμένες πολιτικές και δράσεις εκ μέρους της Ευρωπαϊκής Ένωσης, οι οποίες αναπτύσσονται γύρω από δύο βασικές παραδοχές:

- Η Τουριστική βιομηχανία δίνει ιδιαίτερη έμφαση στο περιβάλλον, την ιστορία και τον πολιτισμό και συχνά χαρακτηρίζεται ως νόμισμα με δύο όψεις: Από τη μια μεριά προσφέρει στην οικονομική άνθιση μιας περιοχής.
- Ενώ από την άλλη επιβαρύνει το περιβάλλον και την κοινωνία περισσότερο.

(Μιλτιάδη Φ, 2003)

Για να μπορεί να συμβάλει ο Τουρισμός στη Βιώσιμη ανάπτυξη σχεδιάζει έναν τρόπο με τον οποίο στηρίζει μια ποικιλία εναλλακτικών δυνατοτήτων που προσφέρει η τοπική κοινωνία. Οι τουριστικές δραστηριότητες πρέπει να ενσωματώνονται και να εμπνέονται από την τοπική οικονομία και να συμβάλλουν με θετικό τρόπο στην ανάπτυξη της.

Ιδανικές περιπτώσεις εφαρμογής στρατηγικών βιώσιμης ανάπτυξης είναι ελκυστικοί τουριστικοί προορισμοί, λόγω της υψηλής αλληλεπίδρασης της οικονομίας, της κοινωνίας και του περιβάλλοντος. Γι' αυτό, η διατήρηση, η προστασία και η προβολή της φυσικής και πολιτιστικής Κληρονομιάς στις περιοχές, αποτελεί μια ιδανική ευκαιρία ανάπτυξης και εφαρμογής στρατηγικής συνδυασμού του τουριστικού προϊόντος και της πολιτικής για τη βιώσιμη ανάπτυξη σε αυτές. (Μιλτιάδη Φ, 2003)

Σύμφωνα με τον Παγκόσμιο Οργανισμό Τουρισμού, οι τελευταίες έρευνες καταδεικνύουν ότι οι περισσότεροι τουρίστες σήμερα, επιθυμούν να επισκέπτονται περιοχές με υψηλή περιβαλλοντική ποιότητα έντονα στοιχεία τοπικού πολιτισμού.

Σε αυτό το σημείο αξίζει να τονιστεί ότι η Βιώσιμη Τουριστική Ανάπτυξη εμπεριέχει μέσα της έννοιες και πρακτικές που αφορούν στις ποικίλες μορφές του εναλλακτικού/θεματικού τουρισμού. Αλλά αυτό δε μένει μόνο εκεί.

Οι κύριοι φορείς, ιδιώτες και επαγγελματίες συμφωνούν και εφαρμόζουν πρακτικές και κώδικες που ενισχύουν τη συνολική βιώσιμη ανάπτυξη της περιοχής τους, όχι μόνο στον τουρισμό αλλά στους πλέον κρίσιμους φορείς ευημερίας όπως είναι: η ενέργεια, οι συγκοινωνίες, το χωροταξικό, τα απόβλητα κλπ.

Έτσι, η Βιώσιμη Τουριστική Ανάπτυξη δεν είναι έργο που μπορεί να την «καρπωθεί» κανείς μοναχικός ή μοναδικός φορέας, αλλά δύναμή της είναι η Τοπική Δράση, η Δικτύωση. (Μιλτιάδη Φ, 2003)

1.9. Πολιτική Βιώσιμη Τουριστική Ανάπτυξη

Η πολιτική αυτή στηρίζεται αρχικά στον εξειδικευμένο και αποκεντρωμένο σχεδιασμό της τουριστικής ανάπτυξης με έμφαση στην ισορροπία ανάμεσα στην οικονομία, στην κοινωνία και στο περιβάλλον. Στο πλαίσιο αυτό προωθούνται συγκροτημένα σχέδια τουριστικής ανάπτυξης σε τοπικό επίπεδο τα οποία αποβλέπουν στη λειτουργική διασύνδεση των διαφορετικών κλάδων της οικονομίας με τον Τουρισμό και στην προστασία και ανάδειξη του τοπικού φυσικού και δομημένου περιβάλλοντος. Βασικό ζήτημα στη βιώσιμη τουριστική ανάπτυξη είναι η δυνατότητα ανατροφοδότησης της ανάπτυξης μέσα από επιλεγμένες πολιτικές. Σε όσους πιθανόν αμφισβητούν τη σημασία παρόμοιων μακροπρόθεσμων πολιτικών □ μία δραστηριότητα όπου κυριαρχούν οι επιλογές του ιδιωτικού τομέα □ επισημαίνεται emphaticά ότι το σύνολο των πετυχημένων παραδειγμάτων ανάπτυξης του Τουρισμού στον παγκόσμιο χώρο τα τελευταία 20 χρόνια σχετίζονται με τη σχεδιασμένη βιώσιμη ανάπτυξη. Σε αυτή την προσπάθεια τόσο ο ιδιωτικός τομέας όσο και το κράτος αλλά και οι Ο.Τ.Α. συνεργάζονται με κοινούς στόχους.

(Τσάρτα Π, 2006)

1.10. Οι Αλλαγές στη Ζήτηση οδηγούν σε Αλλαγές στην Προσφορά

Η εποχή (1955-1980) όπου η Ζήτηση για τον Τουρισμό Διακοπών είχε ταυτόσημα και «ομογενοποιημένα» χαρακτηριστικά έχει παρέλθει. Η ευκολία αυτής της περιόδου συνδεόταν με τα δεδομένα, για όλες σχεδόν τις τουριστικές χώρες, χαρακτηριστικά των κινήτρων των ταξιδιών: αναψυχή, ξεκούραση, πολιτισμός. Το γεγονός αυτό οδήγησε στην ανάπτυξη αντίστοιχων υποδομών και υπηρεσιών με παρόμοια χαρακτηριστικά σε όλες τις τουριστικές χώρες του κόσμου. Από το 1980 και μετά παρατηρείται μία εντυπωσιακή αλλαγή των κινήτρων των τουριστών. Οι τελευταίοι αυξάνονται σε αριθμό και ποικιλία γεγονός που επιβάλλει νέα δεδομένα στην ανάπτυξη του τουρισμού σε τοπικό επίπεδο. Τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του κάθε τόπου και η δυνατότητα της τοπικής υποδομής να ανταποκριθεί στα πολλά και διαφορετικά κίνητρα των διαρκώς και απαιτητικότερων τουριστών-καταναλωτών αποτελούν τις δύο βασικές παραμέτρους επιτυχίας στο σύγχρονο τουρισμό. Σε αυτό το πλαίσιο αναδεικνύεται την ίδια περίοδο (1980-2005) η ιδιαίτερη πλέον σημασία της τουριστικής περιοχής ως προορισμό σε αντίθεση με την προηγούμενη περίοδο όπου οι οριστικοί προορισμοί ήταν πολύ λιγότεροι και περιορίζονταν σε κράτη ή αστικά κέντρα. Σε αυτά τα νέα δεδομένα του εντεινόμενου ανταγωνισμού σε εθνικό, περιφερειακό και διεθνές επίπεδο συνέβαλαν τρεις βασικοί παράγοντες:

- Ο καλύτερα πληροφορημένος τουρίστας της νέας εποχής.
- Η αύξηση των προσφερόμενων εξειδικευμένων προϊόντων του Τουριστικού Τομέα.
- Η ανάδειξη πλέον του ταξιδιού ως σύγχρονου κα «καθημερινού» κοινωνικού και καταναλωτικού αγαθού. (Τσάρτα Π, 2006)

1.11. Οι Εναλλακτικές Μορφές Τουρισμού-Παράγοντες της Τοπικής Ανάπτυξης

Η σχεδιασμένη βιώσιμη ανάπτυξη και η στροφή σε μία εξειδικευμένη ποιοτικότερη ζήτηση αποτελούν τις βασικές αιτίες της ραγδαίας ανάπτυξης των Ειδικών και Εναλλακτικών Μορφών Τουρισμού την τελευταία εικοσαετία. Η βιώσιμη ανάπτυξη δίνει ιδιαίτερη σημασία σε αυτές τις μορφές ως βασικό στόχο ενίσχυσης της Ζήτησης

αλλά και βελτίωσης της ποιότητας και ποσότητας των προσφερόμενων υπηρεσιών, με καθοριστικό γεγονός τον ανταγωνισμό. Θεωρείται ουσιώδες να αναπτύσσονται ομαδικά με τη μορφή «πλέγματος» σε μία περιοχή, ώστε με βάση τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά των πόρων και υποδομών της να ανταποκρίνονται αντίστοιχα σε μεγαλύτερη ομάδα κινήτρων ζήτησης. Η τοπικότητα πλέον έχει άρρηκτα συνδεθεί με πολιτικές και δράσεις για την ανάπτυξη του σύγχρονου τουρισμού όπου οι συνέργειες του Ιδιωτικού Τομέα, του Κράτους και των Οργανισμού Τουριστικής Ανάπτυξης είναι αναγκαίες. Είναι ενδιαφέρον σε συνδυασμό με την αύξηση του αριθμού των ταξιδιών σε παγκόσμια βάση καθώς και των ταξιδιών μικρής διάρκειας (2-4 ημερών).

Σε όλες τις τουριστικές χώρες παρατηρείται μία εντυπωσιακή ανάπτυξη αυτών των μορφών τουρισμού σε τοπικό επίπεδο γεγονός θετικό για την περιφερειακή ανάπτυξη αλλά και την άμβλυνση της εποχικότητας. Πολλές δε από αυτές τις Μορφές παρουσιάζουν μία εντυπωσιακή αύξηση της ζήτησής τους σε ετήσια βάση: Αγροτουρισμός, Οικοτουρισμός, Θαλάσσιος, Πολιτιστικός, Θεματικά Πάρκα, Χιονοδρομικός, Αθλητικός, Υπαίθρου, Εκπαιδευτικός, Ευεξίας, Υγείας, Αστικός κ.ά. (Τσάρτα Π, 2006)

1.12. Η Χρήση του Internet στην Ενίσχυση της Τοπικής Ανάπτυξης

Η χρήση των υπηρεσιών του Internet τα τελευταία κυρίως δέκα χρόνια συνέβαλε θετικά στη γεωγραφική επέκταση της ανάπτυξης του Τουρισμού σε πολλούς νέους προορισμούς ενισχύοντας τη σημασία της τοπικότητας. Η συμβολή αυτή ήταν από μόνη της δικιά της δύναμη λόγω της σημασίας που απέκτησε το Internet ως πεδίο πληροφόρησης για νέους και συχνά «δύσκολους» και «μακρινούς» προορισμούς, αλλά και συνδυασμένη με άλλες εξελίξεις όπως τη μεγάλη ζήτηση για προϊόντα και υπηρεσίες με τοπικό χαρακτήρα από τους τουρίστες. Έτσι, το Internet έπαιξε σπουδαίο ρόλο και αποτέλεσε ένα δεδομένο εξαιρετικής σημασίας για την αυτονόμηση ενός σημαντικού ποσοστού τουριστών-καταναλωτών σε ένα τομέα ο οποίος επί αρκετές δεκαετίες επεδίωκε την πλήρη οργάνωση των ταξιδιών.

Αυτή η τελευταία τάση είχε οδηγήσει και σε μία αντίστοιχη ανάπτυξη υποδομών και υπηρεσιών με λίγο πολύ όμοια χαρακτηριστικά σε διάφορες περιοχές του κόσμου.

Την κατάσταση αυτή ανέτρεψαν σταδιακά εξελίξεις όπως οι αλλαγές των κινήτρων των τουριστών και η ανάπτυξη των Ειδικών και Εναλλακτικών Μορφών Τουρισμού. Την καθοριστική όμως αλλαγή επέφερε το Internet το οποίο επιτρέπει στον τουρίστα να ξαναγίνει αυτοδύναμος και να κατασκευάζει και να οργανώνει με τους δικούς του όρους το ταξίδι που επιθυμεί.

Η αλλαγή αυτή είναι ουσιώδης και για τους τουριστικούς προορισμούς όλων των ειδών και τύπων εφόσον μπορούν να αποκτήσουν πλέον πρόσβαση και συχνά διαφημιστική εικόνα σε ομάδες καταναλωτών που δεν τους γνώριζαν.

Όλη αυτή η δημιουργία του Internet, ενισχύει περισσότερους τους νεότερους προορισμούς, τους προορισμούς ειδικών ενδιαφερόντων και τους γεωγραφικά απομονωμένους. Σε κάθε περίπτωση πάντως αυτή η εξέλιξη απαιτεί σε τοπικό επίπεδο σημαντικές αλλαγές σε προσφερόμενες υποδομές και υπηρεσίες ώστε τα οφέλη να μην περιορίζονται απλώς στο πεδίο της προβολής. (Τσάρτα Π, 2006).

1.13. Προϋποθέσεις Βιώσιμης Τουριστικής Ανάπτυξης

Πολλοί τουριστικοί προορισμοί στην Ελλάδα και αλλού, έχουν ως στόχο τη συνεχή αύξηση του οικονομικού κέρδους που αποφέρει ο τουρισμός, έτσι συχνά χρησιμοποιούν ένα μεγάλο αριθμό τουριστών ως μοντέλο τουριστικής ανάπτυξης, τον μαζικό τουρισμό. Όμως, η μεγάλη πληθυσμιακή συγκέντρωση σε περιοχές με συγκεκριμένες περιβαλλοντικές και κοινωνικές δυνατότητες δημιουργεί διαταραχές στις συνθήκες της τοπικής κοινωνίας και δυσλειτουργίες όπως: συνωστισμό, μόλυνση του περιβάλλοντος, κατασπατάληση ή καταστροφή φυσικών και πολιτιστικών πηγών και ανταγωνισμό μεταξύ τοπικού πληθυσμού και τουριστικής βιομηχανίας για την χρησιμοποίηση αγαθών πρώτης ανάγκης (νερό, καύσιμα, κ.λπ.), έργων υποδομής (δρόμοι, νοσοκομεία, κ.λπ.), τόπων αναψυχής (μουσειά, πάρκα, παραλίες κ.λπ.). Σύμφωνα με έρευνες του Παγκόσμιου Οργανισμού Τουρισμού (Π.Ο.Τ.), αυτές οι αρνητικές επιπτώσεις εμποδίζουν την συνεχή και ομαλή διεξαγωγή της τουριστικής διαδικασίας αφού η πλειοψηφία των τουριστών

σήμερα επιθυμεί να επισκέπτεται περιοχές με υψηλή περιβαλλοντική ποιότητα και έντονα στοιχεία τοπικού πολιτισμού. (Αβδελλή Θ, 2005)

Σύμφωνα με αρκετούς διεθνείς οργανισμοί όπως (Π.Ο.Τ, UNEP , UNESCO κ.λπ.), οι οποίοι ασχολούνται με τον τουρισμό, το περιβάλλον και τον πολιτισμό, προτείνουν ως λύση από τα παραπάνω προβλήματα, κάθε είδους τουριστική δραστηριότητα να σχεδιάζει, να διευθύνει και να αναπτύσσει ώστε να είναι περιβαλλοντικά ανεκτή σε βάθος χρόνου, να αποφέρει βιώσιμα οικονομικά οφέλη στις περιοχές που αναπτύσσεται, να είναι ηθικά και κοινωνικά σύμφωνη με τις τοπικές κοινωνίες και να εξασφαλίζει την διατήρηση του φυσικού και πολιτιστικού κεφαλαίου για τις μελλοντικές γενιές.

Σύμφωνα με τον Π.Ο.Τ, την Ευρωπαϊκή Ένωση και άλλους διεθνείς οργανισμούς, οι απαραίτητες προϋποθέσεις για την επιτυχή εφαρμογή, λειτουργία και αποδοτικότητα των παραπάνω χαρακτηριστικών είναι:

- Η συνεργασία όσων εμπλέκονται στη τουριστική διαδικασία, όπου γίνεται εμφανές ότι για την βιώσιμη ανάπτυξη ο τουρισμός απαιτεί αμοιβαίο σεβασμό, ενότητα και μόνιμη συνεργασία μεταξύ όλων των ιδιωτικών και δημόσιων φορέων σε τοπικό και εθνικό επίπεδο.

Σύμφωνα με την Hevre Barioulet (2001) μερικά ζητήματα που πρέπει να βρίσκουν λύση με βάση την αρχή της συνεργασίας στις τουριστικές περιοχές είναι:

Ο έλεγχος της κατανάλωσης του νερού και των μη ανανεώσιμων πηγών ενέργειας με σκοπό την μείωση της μη ορθολογικής χρήσης τους. Η μείωση των απορριμμάτων και η εξασφάλιση της ανακύκλωσής τους. Ο έλεγχος και η μείωση των προβλημάτων κυκλοφοριακής συμφόρησης και ρύπανσης ιδιαίτερα σε περιοχές φυσικού και πολιτιστικού κάλλους και η χρήση μέσων μεταφοράς φιλικών προς το περιβάλλον. Η οργάνωση και ο έλεγχος της πρόσβασης των τουριστών σε οικολογικά ευάλωτες περιοχές. Η συγχρηματοδότηση προγραμμάτων περιβαλλοντικής προστασίας. Τέλος, η χορήγηση κινήτρων και βοήθειας στις τουριστικές επιχειρήσεις ώστε, να υιοθετούν περιβαλλοντικές πολιτικές ανάπτυξης.

- Η τοπική συμμετοχή στο σχεδιασμό της τουριστικής ανάπτυξης

Με την εξασφάλιση της τοπικής συμμετοχής στον σχεδιασμό της τουριστικής ανάπτυξης επιτυγχάνεται: η ανάπτυξη τουριστικής δραστηριότητας η οποία επιφέρει κέρδη κυρίως στην τοπική κοινωνία και όχι σε εξωτερικούς οικονομικούς παράγοντες, (πχ πολυεθνικές εταιρίες ξενοδοχείων, τουριστικών γραφείων κ.λ.π.), η καλύτερη αποδοχή του τουρισμού από τους κατοίκους της περιοχής, η ενεργητική συμμετοχή των κατοίκων για την διατήρηση των τοπικών τουριστικών πηγών. (Αβδελλή Θ, 2005)

- Η εκπαίδευση των επαγγελματιών, των πολιτών και των τουριστών. Η εκπαίδευση/επιμόρφωση μπορεί να είναι:

- α) Έννοια, αρχές, και πρακτικές βιώσιμης τουριστικής ανάπτυξης.

- β) Είδη και χαρακτηριστικά εναλλακτικών μορφών τουριστικής ανάπτυξης.

- γ) Ζητήματα περιβαλλοντικής προστασίας, προστασίας πολιτιστικής κληρονομιάς και διεθνούς περιβαλλοντικής νομοθεσίας.

- δ) Είδη προς εξαφάνιση (του ζωικού και φυτικού βασιλείου) και σχετική νομοθεσία.

- ε) Πιστοποιητικά περιβαλλοντικής ποιότητας (π.χ. μπλε σημαίες) και κριτήρια απόκτησής τους.

- Τελευταία προϋπόθεση, η υψηλή ποιότητα των προσφερομένων τουριστικών υπηρεσιών και εγκαταστάσεων. Η προσφορά ποιοτικού τουρισμού που εξασφαλίζει την προστασία των τουριστικών πηγών και ικανοποιεί τις επιθυμίες των επισκεπτών και των μονίμων κατοίκων πρέπει να είναι κύριο μέλημα όλων των φορέων (δημόσιων και ιδιωτικών) που σχεδιάζουν και διευθύνουν την τουριστική ανάπτυξη μιας περιοχής με στόχο την βιωσιμότητά της. Έτσι, οι τουριστικές περιοχές που επιθυμούν την μακροχρόνια σταθερή ζήτηση του προϊόντος τους:

1. Πρέπει να δίνουν ιδιαίτερη σημασία στην ποιότητα που προσφέρουν.

2. Διεξάγουν έρευνες για την:

- α) καλύτερη επίλυση των προβλημάτων τους,

- β) τη δημιουργία νέων τουριστικών προϊόντων,

- γ) την ασφαλή και αποτελεσματικότερη εκμετάλλευση των τουριστικών πηγών τους.

3. Προωθούν εναλλακτικές μορφές τουρισμού συμβατές με τις αρχές της βιώσιμης ανάπτυξης.

4. Επιφέρουν τουριστικές καινοτομίες.

5. Χρησιμοποιούν νέες τεχνολογίες φιλικές προς το περιβάλλον.
 6. Παρακολουθούν τακτικά τη διαμόρφωση των διεθνών κριτηρίων ποιότητας έτσι ώστε να ενημερώνονται για το τι συμβαίνει στον κόσμο.
 7. Λαμβάνουν έγκαιρα απαραίτητα διορθωτικά μέτρα, αν χρειάζονται.
 8. Ενημερώνονται και διδάσκονται από επιτυχημένες πρακτικές που υιοθετήθηκαν σε άλλους τουριστικούς προορισμούς.
- (Αβδελλή Θ, 2005)

1.14. Μάρκετινγκ Τουριστικών Προορισμών

Η έννοια του μάρκετινγκ στον τουρισμό εισάγεται τη δεκαετία του '50 και συνιστά τις συστηματικές και συντονισμένες ενέργειες που απορρέουν από την εκτέλεση του προγράμματος επιχειρησιακής πολιτικής στην τουριστική μονάδα. Η πρόκληση για το μέλλον της ελληνικής τουριστικής αγοράς είναι να κατανοήσει τον καταναλωτή τουρίστα και μέσω αυτού τον ανταγωνισμό. Η αγορά γίνεται ολοένα και πιο πελατοκεντρική. Η επιχείρηση που θέλει να διακριθεί, θα πρέπει να διερευνά τις ανάγκες του καταναλωτή συνεχώς. (Ζαΐρης Α, 2010)

Στις μέρες μας ο πελάτης δεν αρκείται στην αγορά ενός προϊόντος ή μιας υπηρεσίας, αλλά θέλει όλο και περισσότερη αίσθηση ικανοποίησης από την αγορά. Έτσι οι επιχειρήσεις για να επιβιώσουν στο σημερινό ανταγωνισμό πρέπει να αντιλαμβάνονται τα μηνύματα της αγοράς και να προσαρμόζουν ανάλογα τα προϊόντα τους, με αποτέλεσμα να επιδιώκουν μια συνεχή έρευνα αγοράς.

Έτσι η σημασία του μάρκετινγκ των τουριστικών προορισμών γίνεται ιδιαίτερη καθοριστική για την επιβίωση των τουριστικών περιοχών καθώς και η αναζήτηση νέων προτύπων ποιότητας στα προσφερόμενα τουριστικά προϊόντα που επηρεάζουν περισσότερο τον ανταγωνισμό.

Πέντε βασικοί παράγοντες που προσδιορίζουν την ελκυστικότητα ενός τουριστικού προορισμού είναι η ελκυστικότητα περιβάλλοντος, οι κοινωνικές δραστηριότητες, το ιστορικό ενδιαφέρον, οι υποδομές και οι αγορές/ ψυχαγωγία. (Ζαΐρης Α, 2010)

1.15. Η Σημασία της εικόνας προορισμού (Destination Branding)

Η εμπειρική έρευνα έχει αποδείξει ότι το branding ενισχύει την εικόνα του προορισμού μεταξύ των επισκεπτών και συμβάλλει στον DMOs (Οργανισμό Διαχείρισης Προορισμού) για τη μέτρηση των επιτευγμάτων. Οι επιτυχίες του branding περιλαμβάνουν το Courtyard by Marriott (Alford 1998), τα Forte ξενοδοχεία (Connell 1994) και της Φλόριντας (Μάρκετινγκ Αμερικανικής Ένωσης 1997). Επιπλέον, το 1998 τα ετήσια ταξίδια και ο Σύνδεσμος Τουριστικών Ερευνών ανέφεραν διάφορους προορισμούς branding με επιτυχημένες ιστορίες όπως: η Νέα Υόρκη, η Τασμανία, η Αυστραλία, ο Καναδάς, η Νέα Ορλεάνη, η Louisiana, το Τέξας και το Όρεγκον. Οι επιτυχημένες ιστορίες των δύο μικρότερων προορισμών Fredericksburg, Τέξας και Μπράντον, Μισούρι κατέδειξαν πως το branding μπορεί να αποτελέσει θετικό ισχύ για τους δήμους.

Οι διαφορετικές πτυχές της έννοιας του branding έχουν περιγραφεί από την καναδική Τουριστική Επιτροπή (2004), Alford (1998) και Henry (1998). Σύμφωνα με τον Hamilton (2000) η Σκωτία θεωρείται ως μοναδικά ισχυρή στην ακεραιότητα, την ευρηματικότητα, την επιμονή και το πνεύμα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

Ο ΝΟΜΟΣ ΔΡΑΜΑΣ

ΝΟΜΟΣ ΔΡΑΜΑΣ

2.1. Γενικά χαρακτηριστικά του Νομού Δράμας

Ο τουρισμός και κατ' επέκταση η τουριστική ανάπτυξη του νομού Δράμας, ξεκίνησε το 2000 εντατικά και μέχρι σήμερα εξακολουθεί να προσπαθεί για την βελτίωση των παρεχόμενων υπηρεσιών και την εισαγωγή νέων υπηρεσιών που θα δώσουν νέα προοπτική στο υπάρχων τουριστικό προϊόν.

Ο Νομός της Δράμας βρίσκεται στο βορειοανατολικό άκρο του Ελλαδικού χώρου, στα σύνορα με τη Βουλγαρία. Αποτελεί τον πλουσιότερο νομό από πλευράς φυσικού περιβάλλοντος. Περικλείεται από τα βουνά της Ροδόπης στα βόρεια, του Μενουκίου και του Ορβήλου στα δυτικά, του Παγγαίου στα νότια και τα όρη της Λεκάνης στα ανατολικά. Ο ορεινός όγκος που δεσπόζει στο ψηλότερο σημείο του ορίζοντα είναι το Φαλακρό, το "βουνό σύμβολο" της Δράμας. Διοικητικά υπάγεται στην Περιφέρεια Ανατολικής Μακεδονίας-Θράκης και διαιρείται σε οκτώ δήμους (Δράμας, Κάτω Νευροκοπίου, Προσοτσάνης, Νικηφόρου, Παρανεστίου, Δοξάτου, Καλαμπακίου, Σιταγρών και μία κοινότητα (Σιδηρόνερου). Ο νομός είναι ουσιαστικά αγροτικός με κυρίαρχο στοιχείο το αξιόλογο φυσικό περιβάλλον.

Υπάρχουν μεγάλες καλλιεργήσιμες εκτάσεις στις πεδιάδες που εκτείνονται κυρίως στο νότιο τμήμα του. Η πλήρης αξιοποίηση των υδάτινων πόρων του (ιδιαίτερα των ποταμών Νέστου και Αγγίτη, των πηγών Κεφαλαρίου) και η χρήση σύγχρονων μεθόδων καλλιέργειας έχουν βελτιώσει σημαντικά, τα τελευταία χρόνια, την αγροτική οικονομία. Τα προϊόντα που καλλιεργούνται είναι κυρίως δημητριακά, βαμβάκι, βιομηχανική ντομάτα, καπνός, αμπέλια, φρούτα και λαχανικά. Από τα πιο γνωστά, όμως, προϊόντα της περιοχής είναι τα φασόλια και οι πατάτες Κάτω Νευροκοπίου, ενώ η αμπελοκαλλιέργεια τα τελευταία χρόνια αποκτά μία νέα δυναμική, με γνωστά ήδη τα επώνυμα κρασιά της Δράμας διεθνούς αναγνώρισης.

Σημαντική θέση στο νομό έχει η κτηνοτροφική παραγωγή, όπου κυριαρχεί η μικρή οικογενειακή εκμετάλλευση παραδοσιακής μορφής. Εκτρέφονται κυρίως

αιγοπρόβατα, βοοειδή και χοίροι, ενώ σύγχρονες μονάδες παράγουν εξαιρετικής ποιότητας τυροκομικά προϊόντα. Σ' ένα νομό, όμως, που το μεγαλύτερο μέρος του καλύπτεται από δάση, δεν θα μπορούσε να λείπει η δασική παραγωγή. Η περιοχή διαθέτει τα πλουσιότερα δάση στην Ελλάδα. Τα κυριότερα δασοπονικά προϊόντα προέρχονται από τα δάση της ερυθρελάτης, πεύκης, οξιάς, δρυός και λεύκης τα οποία απορροφούνται σχεδόν κατ' αποκλειστικότητα από τις τοπικές βιομηχανίες ξύλου.

Το μεγαλύτερο, όμως, οικονομικό ενδιαφέρον παρουσιάζει ο νομός στον τομέα του μαρμάρου. Σήμερα αποτελεί το βασικότερο στοιχείο της ανάπτυξης του. Μονάδες εξόρυξης και επεξεργασίας μαρμάρου, από τις πιο μεγάλες και σύγχρονες της χώρας, έχουν εγκατασταθεί στην περιοχή παρουσιάζοντας μεγάλη εξαγωγική δραστηριότητα προς τις αραβικές χώρες, την Ευρώπη, τις ΗΠΑ και την Ιαπωνία. Το υπέδαφος του νομού περιλαμβάνει επίσης αξιόλογο ορυκτό πλούτο σε βιομηχανικά κυρίως ορυκτά.

Σημαντικά είναι τα κοιτάσματα μαγγανίου στις υπώρειες του Φαλακρού, τα κοιτάσματα ουρανίου και βιομηχανικών ορυκτών στην περιοχή Παρανεστίου, καθώς και το λιγνιτικό πεδίο που έχει εντοπισθεί στην περιοχή Μαυρολεύκης.

2.2. Γεωγραφία – Μορφολογία

[javascript:ViewImage\('images/falakro/fal-01.jpg',580,579,'Κορυφή του Παρθένου Δάσους'\) - blank](javascript:ViewImage('images/falakro/fal-01.jpg',580,579,'Κορυφή του Παρθένου Δάσους') - blank) Στο νομό Δράμας κυρίαρχο στοιχείο στη φυσιογνωμία της περιοχής είναι το φυσικό περιβάλλον με τους μοναδικούς βιότοπους και τα εντυπωσιακά δασικά τοπία, τα οποία και αποτελούν σημεία αναφοράς για κάθε δραστηριότητα σε αυτόν. Ο Νομός Δράμας, περιλαμβάνει όλες σχεδόν τις ζώνες βλάστησης που μπορεί κανείς να συναντήσει στην Ελλάδα, με πλούσια χλωρίδα και μεγάλο αριθμό φυτικών ειδών καθώς περιλαμβάνει μοναδικά για την Ελλάδα είδη. Το υπέδαφος του νομού Δράμας περιλαμβάνει αξιόλογο ορυκτό πλούτο σε βιομηχανικά ορυκτά, κοιτάσματα και κυρίως μάρμαρα. Στο νότιο πεδινό τμήμα του νομού υπάρχουν λιγνιτικά κοιτάσματα και τύρφη.

Το υδάτινο στοιχείο έχει έντονη παρουσία στο νομό, με τον ποταμό Νέστο και τις λίμνες του να κυριαρχούν στο βόρειο και κεντρικό τμήμα. Στο νότιο και πεδινό

τμήμα υπάρχει ο Αγγίτης ποταμός και οι πηγές Βοϊράνης, Δράμας, Μυλοπόταμου. Τα νερά αυτά εμπλέκονται στο αρδευτικό δίκτυο της πεδιάδας της Δράμας και χύνονται στον Στρυμόνα. Στο οροπέδιο Κάτω Νευροκοπίου και δίπλα στον οικισμό των Λευκογείων έχει δημιουργηθεί τεχνητή λίμνη με σκοπό την άρδευση του οροπεδίου.

Ο ποταμός Νέστος πηγάζει από την οροσειρά της Ρίλας στην κεντρική Βουλγαρία, εισέρχεται στην Ελλάδα από το νομό Δράμας και χύνεται στο Θρακικό πέλαγος. Έχει συνολικό μήκος 234 χλμ., από τα οποία τα 130 χλμ. διατρέχουν σε ελληνικό έδαφος ακολουθώντας γενικά ΝΑ κατεύθυνση. Στο ελληνικό έδαφος εισέρχεται από το βόριο- κεντρικό τμήμα του νομού Δράμας με υψόμετρο κοίτης 400 μ. και εξέρχεται από το Παρανέστι. Στη συνέχεια αποτελεί κοινό σύνορο των νομών Ξάνθης και Καβάλας και εκβάλλει απέναντι από τη Θάσο, σχηματίζοντας το Δέλτα του Νέστου.

Πολλοί είναι οι παραπόταμοι και τα ρέματα που συλλέγουν τα νερά στο έδαφος του νομού και χύνονται στο Νέστο. Οι ποταμοί αυτοί που συλλέγουν τα νερά τους από το ελληνικό έδαφος αποτέλεσαν αφορμή να αξιοποιηθούν τα νερά του Νέστου με σκοπό την ενεργειακή, αρδευτική και τουριστική αξιοποίηση της περιοχής. Τα τρία φράγματα είναι στη σειρά εκείνα του Τεμένους, της Πλατανόβρυσης και του Θησαυρού. Και τα τρία είναι υδροηλεκτρικά, ενώ το φράγμα Τεμένους θα είναι συγχρόνως ταμιευτήρας για αρδευτικούς σκοπούς και εκείνο της Πλατανόβρυσης αποτελεί συγχρόνως «αποθήκη», από όπου αντλεί νερό η μονάδα του Θησαυρού.

Ο ποταμός Αγγίτης αποτελεί το κύριο στοιχείο του υδρογραφικού δικτύου της πεδιάδας της Δράμας. Αρχίζει από τις πηγές Μααρά, διασχίζει τη δυτική πλευρά της πεδιάδας και χύνεται στον Στρυμόνα ποταμό. Η μέση ετήσια παροχή των πηγών υπολογίζεται σε τρία κυβ. μέτρα/δευτερόλεπτο και η μέση ετήσια παροχή του ποταμού Αγγίτη, αφού συλλέξει όλα τα νερά, είναι 8 κυβ. μέτρα/δευτερόλεπτο.

Ο ποταμός Νέστος και οι λίμνες του χωρίζουν το Ν Δράμας σε δυο τμήματα. Το βόρειο τμήμα αποτελείται από την οροσειρά της Κεντρικής Ροδόπης με ψηλότερη κορυφή αυτήν του Παρθένου Δάσους με 1.953 μ. (η ψηλότερη της Ροδόπης είναι η Μουσάλα με υψόμετρο 2.925 μ. σε βουλγαρικό έδαφος). Η οροσειρά της Ροδόπης πήρε το όνομά της από τη Ροδόπη, κόρη του Ωκεανού και της Τηθύος, που μαζί με τον αδελφό της Αίμο οι θεοί τούς μεταμόρφωσαν σε βουνά. Στο νότιο τμήμα και στο κέντρο του νομού βρίσκεται το όρος Φαλακρό με ψηλότερη κορυφή τον «Προφήτη Ηλία», σε υψόμετρο 2.232 μ., και άλλες ψηλές κορυφές τη «Βάρδενα» σε υψόμετρο

2.194 μ. και τη «Χιονότρυπα» σε υψόμετρο 2.111 μ. Νότια και δυτικά βρίσκονται τα όρη Μενοίκιο και Όρβηλος, των οποίων οι υδροκρίτες αποτελούν τα ανατολικά σύνορα του νομού.

Η ψηλότερη κορυφή του Μενοικίου είναι η «Μαυρομάτα» στο Ν. Σερρών με υψόμετρο 1.963 μ., ενώ η ψηλότερη κορυφή του εντός του Ν. Δράμας το «Θαμνοτόπι» με υψόμετρο 1.952μ. Η ψηλότερη κορυφή του Όρβηλου με υψόμετρο 2.212 μ. είναι το κοινό σύνορο Βουλγαρίας και των νομών Σερρών-Δράμας.

2.3. Κλιματολογικά στοιχεία.

Οι ορεινές περιοχές χαρακτηρίζονται από υγρό ηπειρωτικό κλίμα, ενώ οι πεδινές από μεσογειακό με τους μήνες Ιούνιο ως Σεπτέμβριο ξηρούς και τους υπόλοιπους εύκρατους. Στις πεδινές περιοχές η μέση μηνιαία θερμοκρασία αέρος των θερμότερων μηνών του έτους δεν υπερβαίνει τους 28°C, ενώ η μέση ημερήσια είναι συχνά μεγαλύτερη των 30°C, με ακραίες τιμές τους 35°C και 40°C κατά τη διάρκεια της ημέρας. Η μέση μηνιαία θερμοκρασία του αέρα για τους ψυχρούς μήνες βρίσκεται πάνω από τους 0°C, με ακραίες τιμές που φθάνουν τους -14° C ή και χαμηλότερα στους -20°C στο Κάτω Νευροκόπι, διάρκεια της ημέρας. Η μέση μηνιαία θερμοκρασία του αέρα για τους ψυχρούς μήνες βρίσκεται πάνω από τους 0°C, είναι ακραίες διότι δημιουργούνται θύλακες από ψυχρές μάζες που κινούνται από τα βουνά.

Οι περισσότερες βροχοπτώσεις εμφανίζονται τους χειμερινούς μήνες, ενώ κατά τους θερινούς παρατηρούνται θερμικές καταιγίδες που είναι χαρακτηριστικό του βαλκανικού χώρου. Το μέσο ετήσιο ύψος βροχής κυμαίνεται ανάλογα του υπερθαλάσσιου υψόμετρου. Στα πεδινά φθάνει τα 587 mm και στα ημιορεινά τα 778 mm, ενώ στα ορεινά - όπου δεν έχουμε μετρήσεις - από εκτιμήσεις υπολογίζεται πως ξεπερνάει τα 1000 mm.

2.4. Ο Τουρισμός στη Δράμα

Ο τουρισμός και κατ' επέκταση η τουριστική ανάπτυξη του νομού Δράμας, ξεκίνησε το 2000 εντατικά και μέχρι σήμερα εξακολουθεί να προσπαθεί για την βελτίωση των παρεχόμενων υπηρεσιών και την εισαγωγή νέων υπηρεσιών που θα δώσουν νέα προοπτική στο υπάρχων τουριστικό προϊόν.

Η συστηματική συλλογή και καταγραφή στοιχείων που αφορούν τον τουρισμό στην Δράμα και τουριστική προώθηση του νομού ως 'εναλλακτικός τουριστικός προορισμός' βασισμένο στην αρχή της αειφορίας και της βιώσιμης ανάπτυξης, αποτελούν τα κύρια χαρακτηριστικά πάνω στα οποία θεμελιώνεται και αναπτύσσεται ο τουρισμός στην Δράμα. Το τουριστικό προϊόν διαμορφώνεται γύρω από την βασική ιδέα ενός ποιοτικού οικοτουρισμού, μιας και η Δράμα φημίζεται για τους δασωμένους ορεινούς όγκους που διαθέτει με το όρος Φαλακρό να δεσπόζει και να αποτελεί την κύρια φυσική ατραξιόν του νομού. Το δάσος της Ελατιάς καθώς και το Παρθένο Δάσος Φρακτού στα βορειοανατολικά το νομού αποτελούν ακόμη δύο σημεία μεγάλης οικο-τουριστικής αλλά και περιβαλλοντικής σημασίας με το δεύτερο να αποτελεί το σπουδαιότερο του είδους του στον ευρωπαϊκό χώρο και να έχει κηρυχθεί το μόλις το 1980 διατηρητέο μνημείο της φύσης λόγω της μεγάλης φυτογεωγραφικής, οικολογικής και ιστορικής του αξίας.

Οι είκοσι δυο εναλλακτικές τουριστικές επιχειρήσεις διαμονής και εστίασης που δραστηριοποιούνται στον νομό αγροτουριστικού και οικοτουριστικού ενδιαφέροντος, κυρίως στις περιοχές Κάτω Νευροκοπίου, Γρανίτη, Βόλακα, Παρανεστίου και Σιδηρονέρου καθώς και οι τρεις αγροτουριστικοί συνεταιρισμοί Κοκκινογείων, Παρανεστίου και Βαθυτόπου, μαρτυρούν την έντονη επιθυμία του ντόπιου πληθυσμού να ασχοληθεί με τον τουρισμό και ειδικότερα με τον εναλλακτικό τουρισμό, αφού δια μέσω της τουριστικής ενασχόλησης προβλέπουν στην κοινωνικοοικονομική τους ανάκαμψη.

Στην πρωτεύουσα του νομού είναι συγκεντρωμένες οι βασικές υπηρεσίες διοίκησης, εκπαίδευσης, περίθαλψης και αθλητισμού. Στην πόλη λειτουργούν σύγχρονο νοσοκομείο, δίκτυο αθλητικών εγκαταστάσεων με κλειστά γυμναστήρια, κολυμβητήριο, γήπεδα, καθώς και το τμήμα Δασοπονίας του Τεχνολογικού Εκπαιδευτικού Ιδρύματος Καβάλας. Ένα δίκτυο πολιτιστικών υποδομών με

εκθεσιακούς χώρους, βιβλιοθήκες, ωδείο, αίθουσα κινηματογράφου παρέχει, σε συνεργασία με τους δραστήριους τοπικούς πολιτιστικούς συλλόγους, ποικιλία εκδηλώσεων για τη διατήρηση των τοπικών παραδόσεων και την ανάδειξη των σύγχρονων μορφών τέχνης.

Σύμμαχος όλα αυτά τα χρόνια, τόσο στη δημιουργία όσο και στη προώθηση του Δραμινού τουριστικού προϊόντος, αποτέλεσαν και συνεχίζουν να αποτελούν τα ολοκληρωμένα προγράμματα τουριστικής ανάπτυξης του Ο.Π.Α.Α.Χ, καθώς και όλα τα προγράμματα Leader. Οι αρμόδιοι φορείς, σε τοπικό επίπεδο, όπως το Γραφείο Τουρισμού και Τουριστικής Προβολής της Νομαρχίας Δράμας και η Αναπτυξιακή Εταιρεία του νομού Δράμας που λειτουργεί μέσα σε όλα και ως ομάδα τοπικής δράσης (Ο.Τ.Δ) και είναι υπεύθυνη για την υλοποίηση των τοπικών προγραμμάτων Leader, αλλά και σε επίπεδο περιφέρειας όπως το υπουργείο Μακεδονίας και Θράκης, η υπερνομαρχία Δράμας- Καβάλας- Ξάνθης, αναμφίβολα συμβάλλουν στην καθιέρωση ως τουριστικού προορισμού τον νομό Δράμας αλλά και των όμορων νομών.

2.5. Ο Τουρισμός στη Δράμα: Ακμή – Παρακμή

2.5.1. ΕΤΗΣΙΑ ΠΛΗΡΟΤΗΤΑ ΔΡΑΜΑΣ

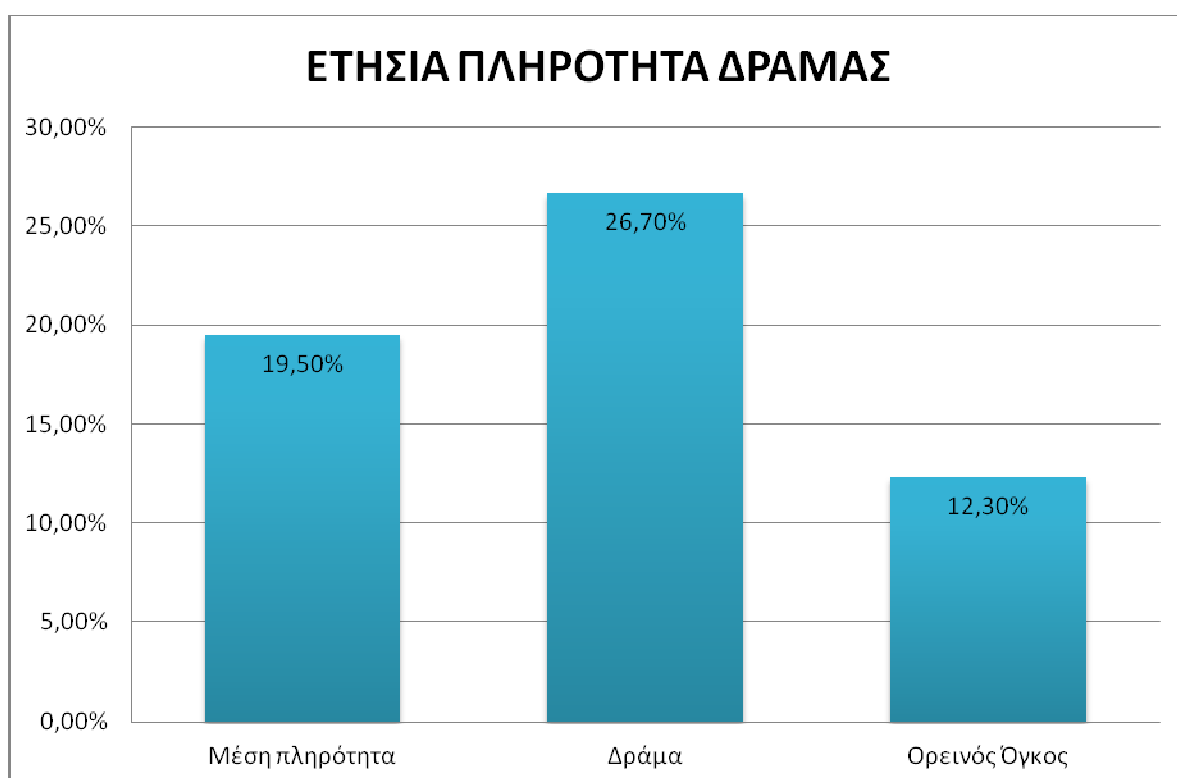
Στο Ν. Δράμας σήμερα υπάρχουν 20 ξενοδοχεία με δύναμη 511 δωματίων και 1600 κλινών, εκ των οποίων στον ορεινό όγκο βρίσκονται τα 123 δωμάτια δηλαδή 317 κλίνες. Επίσης, προστίθενται από τα καταλύματα τύπου ενοικιαζόμενων δωματίων – διαμερισμάτων άλλες 200 περίπου κλίνες. Συνολικά ο νομός μπορεί να φιλοξενήσει σε ετήσια βάση περίπου 600.000 επισκέπτες, με έσοδα που θα ξεπερνούν τα 48.000.000 €.

Η πραγματικότητα όμως είναι τελείως διαφορετική. (Καλλίας, 2011)

Στην ετήσια πληρότητα του Ν. Δράμας όπως φαίνεται από τον πίνακα 2.1, η μέση πληρότητα του νομού κινείται κάτω από το 20%, στο 26,70% τα ξενοδοχεία της

πόλης, ενώ στα ξενοδοχεία του ορεινού όγκου μέση ετήσια πληρότητα δεν ξεπερνά το 13%.

ΠΙΝΑΚΑΣ: 2.1 ΕΤΗΣΙΑ ΠΛΗΡΟΤΗΤΑ ΔΡΑΜΑΣ

Πηγή: (Ένωση Ξενοδόχων Ν. Δράμας, 8/03/11)

2.5.2. ΣΥΓΚΡΙΣΗ ΠΛΗΡΟΤΗΤΑΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΚΑΙ ΣΤΗΝ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΜΕ ΤΗ ΔΡΑΜΑ

Παίρνοντας τα στοιχεία της Ελληνικής Στατιστικής Αρχής χωρίς όμως να γίνουμε υπερβολικοί, μια μέση πληρότητα για την Ελλάδα ήταν περίπου 51,20% για το 2009 ενώ για το 2010 υπήρχε μείωση 2 μονάδων. (Καλλίας, 2011)

Αντίθετα για την περιφέρεια της ανατολικής Θράκης – Μακεδονίας τα ποσοστά πληρότητας για το 2009 κινούνται λίγο πιο κάτω από το 40%. Ενώ για την Ελλάδα η ετήσια πληρότητα κινείται λίγο πιο κάτω από το 50% και για τη Δράμα λίγο πιο κάτω από το 20%.

ΠΙΝΑΚΑΣ: 2.2 ΣΥΓΚΡΙΣΗ ΠΛΗΡΟΤΗΤΑΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΚΑΙ ΣΤΗΝ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΜΕ ΤΗ ΔΡΑΜΑ

Πηγή: (Ενωση Ξενοδόχων Ν. Δράμας, 8/03/11)

2.5.3. ΣΥΓΚΡΙΤΙΚΑ ΜΕΓΕΘΗ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΗ ΠΛΗΡΟΤΗΤΑ – ΒΙΩΣΙΜΗ ΠΛΗΡΟΤΗΤΑ

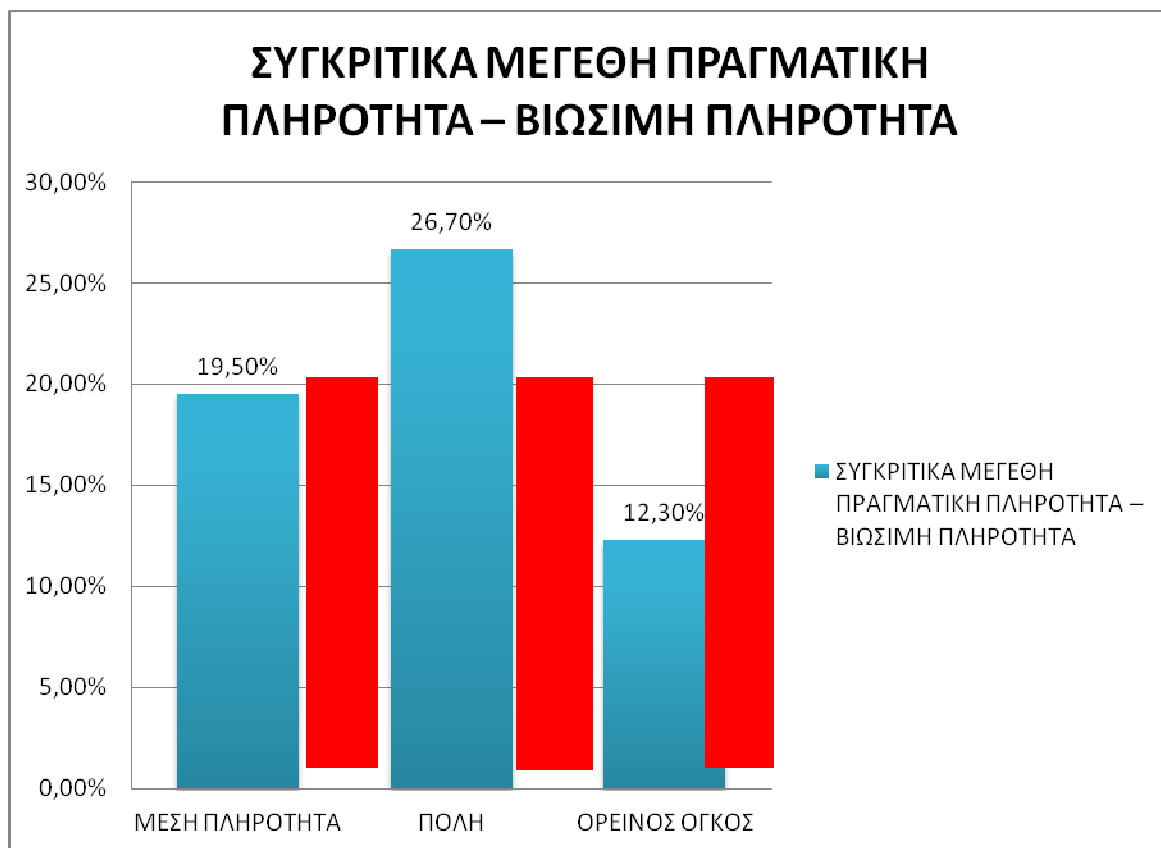
Τα τελευταία 5 χρόνια έχουν γίνει επενδύσεις που ξεπερνούν τα 5.000.000 € στην τουριστική υποδομή του νομού από τους ιδιώτες αλλά αυτές οι επενδύσεις δεν υποστηρίχθηκαν από την αυτοδιοίκηση, τη νομαρχία, τους δήμους και το κράτος.

Βάση των ερευνών που έχουν πραγματοποιηθεί, μία ξενοδοχειακή μονάδα για να είναι βιώσιμη όταν λειτουργεί όλο το χρόνο θα πρέπει να έχει πληρότητα που ξεπερνά το 19% σε ετήσια βάση.

Γίνεται εύκολα αντιληπτό ότι τα ξενοδοχεία της πόλης είναι οριακά βιώσιμα σε αντίθεση με τα ξενοδοχεία του ορεινού που κλείνουν ανά περιόδους ή αυτοχρηματοδοτούνται από τους ίδιους επιχειρηματίες ή από άλλες εργασίες στις οποίες δραστηριοποιούνται αυτοί. (Καλλίας, 2011)

Στη σύγκριση των παρακάτω μεγεθών η μέση πληρότητα είναι 19,50% σε σχέση με τη βιώσιμη πληρότητα που είναι 20%, στην πόλη κινείται πιο πάνω από τη βιώσιμη πληρότητα στο 26.70%, ενώ ο ορεινός όγκος φτάνει μόνο στο 12,30%.

ΠΙΝΑΚΑΣ: 2.3 ΣΥΓΚΡΙΤΙΚΑ ΜΕΓΕΘΗ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΗ ΠΛΗΡΟΤΗΤΑ – ΒΙΩΣΙΜΗ ΠΛΗΡΟΤΗΤΑ

Πηγή: (Ένωση Ξενοδόχων Ν. Δράμας, 8/03/11)

2.6. Δραστηριότητες – Είδη Τουρισμού

2.6.1. Αθλητικός Τουρισμός

Ορειβασία

Τα βουνά της Δράμας, εκτός από υπαίθρια αναψυχή και περιήγηση που προσφέρουν στο φυσιολάτρη και οδοιπόρο, παρουσιάζουν μεγάλο ενδιαφέρον και για το φανατικό ορειβάτη. Πολύωρες αναβάσεις μπορούμε να κάνουμε στο Φαλακρό, και ιδιαίτερα στο ανατολικό και νότιο τμήμα του.

Η ανάβαση στην υψηλότερη κορυφή, τον «Προφήτη Ηλία» (2232 μ.), μπορεί να έχει αφετηρία το οροπέδιο του Αγίου Πνεύματος όπου βρίσκεται το χιονοδρομικό κέντρο (1720 μ.). Ακολουθώντας νότια κατεύθυνση φθάνουμε χωρίς ιδιαίτερα προβλήματα, σε 1 ώρα περίπου, στην κορυφή «Καρτάλκα» (2035 μ.). Η θέα είναι καταπληκτική

προς τις απόκρημνες νότιες πλαγιές του Φαλακρού και την άγρια χαράδρα της «Νακεβίσας». Από εκεί, ακολουθώντας την κορυφογραμμή, σε 35 λεπτά περίπου συναντούμε το εντυπωσιακό βράθρο της «Χιονότρυπας». Μετά από 40 λεπτά ανάβασης φθάνουμε στην κορυφή.

Διασχίζοντας την εντυπωσιακή χαράδρα της «Σουσίτσας» και την κοιλάδα της «Σίτνας», ανεβαίνουμε στις κορυφές "Όξιά" (1819 μ.) και «Ψευτοδόντι» (2060 μ.). Ακολουθώντας ένα εντυπωσιακά όμορφο μονοπάτι φθάνουμε μετά από 6 ώρες συνολικής πορείας στην κορυφή.

Μια άλλη διαδρομή προς το νοτιοδυτικό τμήμα του Φαλακρού (υψηλότερη κορυφή «Άγιος Παύλος» 1769 μ.) έχει ως αφετηρία το Γρανίτη. Είναι πράγματι αλπικό το θέαμα και αξίζει κανείς να διαθέσει 3 ώρες για να χαρεί τη μαγευτική φύση από ψηλά.

Το ορειβατικό ενδιαφέρον όμως συνεχίζεται στο όρος Όρβηλος, βορειοδυτικά του νομού Δράμας. Αποτελώντας τη νότια προέκταση του μεγάλου ορεινού συγκροτήματος Πιρίν της Βουλγαρίας, διαθέτει ψηλές κορυφές που προσφέρονται για θερινές και χειμερινές αναβάσεις. Η ανάβαση στην κορυφή «Τσολιάς» (2172 μ.) ξεκινάει από την εκκλησία του Ακρινού (7 χλμ. από το χωριό Κατάφυτο) και είναι διάρκειας 4 ωρών. Ο Όρβηλος διατηρεί το χειμώνα πολύ χιόνι, κατάλληλο για ορειβατικό σκι. Οι ορθοπλαγιές του είναι ιδανικές για αναρρίχηση βράχου και πάγου.

Το Μενοίκιο όρος, στα δυτικά του νομού Δράμας, μάς προσφέρει μια ακόμη διαδρομή. Ξεκινώντας από το χωριό Μικρόπολη ακολουθούμε το παραδοσιακό λιθόστρωτο μονοπάτι και σε 1 ώρα και 30 λεπτά βρισκόμαστε στο καταφύγιο του ορειβατικού συλλόγου Μικρόπολης στη θέση «Καστανόδασος». Μετά συνεχίζουμε τη διαδρομή μέχρι το οροπέδιο της Καλλίπολης, ενώ σε 1 ώρα και 30 λεπτά φθάνουμε στην κορυφή «Μαυρομάτα» στα 1963 μ.

Αναρρίχηση

Για τους λάτρες της περιπέτειας και του υψηλού κινδύνου το Φαλακρό αποτελεί ένα από τα συναρπαστικότερα αναρριχητικά πεδία του ελλαδικού χώρου. Τα πεδία αυτά

σχηματίζονται από τις ορθοπλαγιές που περικλείονται στις κορυφές (από δυτικά προς ανατολικά) «Καρτάλκα», κορυφή του «Φαραγγιού», «Χιονότρυπα», «Προφήτης Ηλίας», «Ψευτοδόντι», «Βάρδενα» και «Σίτνα», δημιουργώντας ένα πέταλο τριών χιλιομέτρων. Προσφέρουν πολλές δυνατότητες για μεγάλες και δύσκολες μικτές διαδρομές ή ατελείωτα λούκια. Για να επισκεφθεί κάποιος τα αναρριχητικά πεδία θα ξεκινήσει από το χωριό Πύργοι ή από το χιονοδρομικό κέντρο του Φαλακρού. Οι ορειβατικοί σύλλογοι Προσοτσάνης και Δράμας παρέχουν όλες τις ειδικές πληροφορίες.

Αεραθλητισμός

Η περιοχή της Δράμας προσφέρει σημαντικές φυσικές πίστες, όπως αυτές του Φαλακρού, του Μενοικίου και των βουνών της Λεκάνης, για την άσκηση του αλεξίπτωτου πλαγιάς και του αιωροπτερού. Ο αθλητής μπορεί να χρησιμοποιήσει την πίστα απογείωσης στην περιοχή Πύργων - Πετρούσας σε υψόμετρο 1200 μ. με προσανατολισμό νοτιοανατολικό, νότιο, νοτιοδυτικό. Η διαδρομή των 3 χλμ. από τον οικισμό των Πύργων μέχρι την πίστα απογείωσης είναι βατός χωματόδρομος. Μπορεί επίσης να χρησιμοποιήσει την πίστα απογείωσης του Κορύλοβου σε υψόμετρο 650 μ. με προσανατολισμό νοτιοανατολικό, νότιο, νοτιοδυτικό. Εδώ θα φθάσει από το κέντρο της πόλης μετά από μία πεντάλεπτη διαδρομή. Η πεδιάδα της Δράμας αποτελεί ιδανικό τόπο για προσγειώσεις.

2.6.2. Θρησκευτικός τουρισμός

Μνημεία του βυζαντινού κόσμου και άλλα, τα περισσότερα, των οθωμανικών χρόνων μεταφέρουν μνήμες της διαδρομής του ελληνισμού και της ορθοδοξίας στην ταραγμένη αυτήν περιοχή.

Με αφετηρία τους πρώτους βυζαντινούς αιώνες, η χριστιανική εκκλησία στη Δράμα αποτελούσε τμήμα της ιστορικής επισκοπής των Φιλίππων που δημιουργήθηκε μετά το κήρυγμα του Απόστολου Παύλου τον 1ο μ.Χ. αι. Ως αρχιεπισκοπή, εξαρτημένη από τη μητρόπολη των Φιλίππων, η Δράμα εμφανίζεται, για πρώτη φορά, στη

βασιλεία του Μιχαήλ Η΄ Παλαιολόγου (1258-1282). Αυτήν την εποχή ακριβώς θεωρείται ότι αναπτύχθηκε σε σημαντικό εκκλησιαστικό κέντρο.

Από το 17ο αι. η Μητρόπολη Δράμας ενώθηκε με άλλες Μητροπόλεις της περιοχής μέχρι το 1882 όταν διασπάστηκε, και ο σημερινός νομός πέρασε στον έλεγχο δύο επισκοπών στη διάρκεια του 20ού αι. Από τους βυζαντινούς χρόνους σώζονται στην πόλη η βυζαντινή εκκλησία της Αγίας Σοφίας του 10ου αι., που μετατράπηκε σε τέμενος την περίοδο της τουρκοκρατίας, και το εκκλησάκι των Ταξιαρχών από την εποχή των Παλαιολόγων, σε ρυθμό μονόχωρης βασιλικής, που βρισκόταν σε επαφή με το βυζαντινό τείχος, καθιστώντας πιθανόν τους Ταξιάρχες φύλακες της Δράμας.

Το σημαντικότερο μοναστήρι της εποχής στην περιοχή είναι αναμφίβολα, μέχρι σήμερα, εκείνο της Εικοσιφοίνισσας, σε υψόμετρο 753 μ., σε μια καλά προστατευμένη πλαγιά του Παγγαίου. Σύμφωνα με τη θρησκευτική παράδοση, πρωτοχτίστηκε τον 5ο αι. με κτήτορα τον άγιο Γερμανό ή κατά μία άλλη εκδοχή αυτό έγινε στα τέλη του 8ου αι.. Στις παραδόσεις της μονής, αναφέρεται πως η Παναγία χάρισε στον Γερμανό την αχειροποίητη θαυματουργή εικόνα της, μέσα σε εξάισιο, «φοινικούν», φως. Για αυτό και η μονή αφιερώθηκε στην Παναγία και φέρει την ονομασία «Εικοσιφοίνισσα».

Χιλιάδες προσκυνητές καταφθάνουν κάθε χρόνο στο μοναστήρι του Παγγαίου για χάρη της θαυματουργής εικόνας. Η μονή, καταφύγιο του Οικουμενικού Πατριάρχη Διονυσίου Α΄ στο τέλος του 15ου αι., έφθασε στο απόγειο της ακμής της γύρω στο 15ο-16ο αι. και γνώρισε την καταστροφή, τόσο το 1507 με τη σφαγή όλων των μοναχών όσο και το 1943, για τις υπηρεσίες που πρόσφερε στους εθνικούς αγώνες.

Το καθολικό της μονής άρχισε να κατασκευάζεται από τα τέλη του 18ου αι. και προχώρησε η ανοικοδόμησή του σε μια δεύτερη φάση την περίοδο 1837-1842. Το εξαιρετικό ξυλόγλυπτο τέμπλο, όπου βρίσκεται και η Αχειροποίητος εικόνα της Παναγίας, τελείωσε το 1803 από Χιώτες τεχνίτες. Οι σωζόμενες τοιχογραφίες στο εξωτερικό του ναού έγιναν μεταξύ του 1858 και 1864 από το Μολδαβό ζωγράφο Ματθαίο, γνωστό και από έργα του στο Άγιο Όρος, μαζί με τον θεσσαλονικέα βοηθό του Νικόλαο. Μετά την ανασυγκρότηση του 1967 είναι γυναικεία μονή που φιλοξενεί πολλούς πιστούς κάθε χρόνο, καθώς η γαλήνη και η πνευματικότητα κυριαρχούν μέσα στο εξαιρετικό φυσικό περιβάλλον.

Στο τέλος της τουρκοκρατίας, από το 1815 μέχρι το 1890, χτίζονται 33 μεταβυζαντινές εκκλησίες σε ολόκληρο το νομό, σε περίοδο μεταρρυθμίσεων αλλά και έντονων εθνικών ανταγωνισμών. Ανήκουν συνήθως στον τύπο της τρίκλιτης ξυλόστεγης βασιλικής, που επικράτησε σε ολόκληρη τη Μακεδονία κατά την τουρκοκρατία. Οι μεταβυζαντινές εκκλησίες του νομού διακρίνονται από μορφολογική και κατασκευαστική λιτότητα. Η κόγχη του ιερού είναι ημικυκλική ή πολύπλευρη και σε ορισμένες περιπτώσεις κοσμεύεται με απλά αψιδώματα.

Οι ναοί διαθέτουν ξυλόγλυπτα τέμπλα-συχνά εξαιρετικής τέχνης- και ενδιαφέρουσα ξυλόγλυπτη επίπλωση (όπως επισκοπικό θρόνο, άμβωνα). Στα λατρευτικά μνημεία της περιοχής κυριαρχούν.

Οι φορητές εικόνες και όχι οι τοιχογραφίες που κοσμούν λίγες στον αριθμό αλλά πολύ ενδιαφέρουσες εκκλησίες, όπως τους Ταξιάρχες στο Ακρινό (περ.1860), τον Άγιο Δημήτριο στο Νευροκόπι (μετά το 1866), της Κοίμησης της Θεοτόκου στο Λιβαδάκι (τέλη 19ου αι). Στη ζωγραφική αναγνωρίζονται στοιχεία λαϊκής τέχνης που φέρνουν πιο κοντά τον καθημερινό άνθρωπο στην ορθόδοξη πίστη, ενώ έντονες είναι και οι επιδράσεις των εργαστηρίων του Αγίου Όρους. Εξωτερικά οι εκκλησίες κοσμούνται με περίτεχνο καμπαναριό, ανεξάρτητο ή ενσωματωμένο στο οικοδόμημα, που κατασκευάστηκε με ντόπια λαξευτή πέτρα και ξεχωρίζει για την πυργοειδή μορφή του.

Ανάμεσα στα αντιπροσωπευτικά μνημεία της περιοχής ξεχωρίζει η εκκλησία της Κοίμησης της Θεοτόκου στο Λιβαδάκι, κτισμένη το 1870, με αναλλοίωτο στο εσωτερικό τον ξυλόγλυπτο και γραπτό διάκοσμο που καθιστά το ναό ως ένα από τα καλύτερα διατηρημένα μνημεία της περιοχής Νευροκοπίου. Ακόμη οι Ταξιάρχες στο εγκαταλελειμμένο σήμερα Ακρινό (1848), ο Προφήτης Ηλίας στον Βόλακα (1841), η Κοίμηση της Θεοτόκου στο Πανόραμα (μέσα 19ου αι.), ο Άγιος Νικόλαος στην Καλή Βρύση (1877), ο ναός των Εισοδίων της Θεοτόκου στη Χωριστή (1906) και ο Άγιος Αθανάσιος στο Δοξάτο (1867). Κοντά στην προικισμένη φύση της δραμινής γης, μοναστικές κοινότητες εκπέμπουν πνευματικό φως και γίνονται καταφύγιο λατρείας και περισυλλογής.

Εκτός από τη μονή της Εικοσιφοίνισσας στο Παγγαίο, στο πευκοδάσος της Περιχώρας υπάρχει η γυναικεία μονή του Αγίου Μηνά (1950), στο δρόμο μας για το περίφημο δάσος της Ελατιάς η γυναικεία μονή της Αναλήψεως του Σωτήρος (στο

χωριό Ταξιάρχες από το 1970) και η μονή Μεταμόρφωσης του Σωτήρος στην Πρασινάδα, 52χλμ. ΒΑ της Δράμας, στο δρόμο μας για τα δάση της Ροδόπης. Τους θησαυρούς της ορθόδοξης παράδοσης μπορούμε να δούμε συγκεντρωμένους στο εκκλησιαστικό μουσείο της Μητρόπολης Δράμας, δίπλα στο επισκοπικό μέγαρο της πόλης, αφού προηγηθεί επικοινωνία με τα γραφεία της εκκλησιαστικής αρχής.

2.6.3. Κυνηγετικός τουρισμός

Ο νομός Δράμας λόγω της πλούσιας πανίδας, τόσο σε είδη όσο και σε πληθυσμούς, αποτελεί έναν από τους πιο γνωστούς κυνηγότοπους της Ελλάδας. Για τους κατοίκους του νομού το κυνήγι αποτελεί μια παραδοσιακή δραστηριότητα με βαθιές κοινωνικές ρίζες από το παρελθόν, από τότε που τα θηράματα αποτελούσαν αναγκαίο μέρος της διατροφής των παραδασόβιων πληθυσμών.

Τα τριχωτά θηράματα είναι κυρίως ο αγριόχοιρος και ο λαγός, ενώ επιτρέπεται και το κυνήγι της αλεπούς και του πετροκούναβου. Τα συνήθως θηρεύόμενα είδη από τα περρωτά θηράματα είναι: δενδρότσιγλα, κελαϊδότσιγλα, κότσυφας, μπεκάτσα, πετροπέρδικα, τρυγόνι, φάσσα, ενώ θηρεύονται και τα είδη: αγριοπερίστερο, καλημάνια, κίσσα, κουφομπεκάτσινιο, μπεκατσίνι, σταρήθρα, σφυριχτάρι. Τη χειμωνιάτικη περίοδο θηρεύονται όλες ανεξαιρέτως οι πάπιες: κυνηγόπαπια, νερόκοτα, παπίνι, πρασινοκέφαλη, σαρσέλα, τσικνόπαπια, φαλαρίδα, χουλιαρόπαπια, ψαλιδονούρα.

Η μεγάλη ποικιλία των βιοτόπων του νομού περιλαμβάνει θηραματικό πλούτο ικανό να προσελκύει κυνηγούς από άλλες περιοχές της Ελλάδας, στους οποίους ανήκει το 20%-30% των ημερήσιων κυνηγετικών εξορμήσεων που γίνονται στο νομό. Σε κάθε περίπτωση επιβάλλεται η προστασία της ισορροπίας του οικοσυστήματος με τον περιορισμό της κυνηγετικής δραστηριότητας στις αυστηρά καθορισμένες ζώνες.

2.6.4. Φυσιολατρικός τουρισμός

Μέσα στα πλούσια δάση του νομού, πάνω στις βουνοπλαγιές και δίπλα στα ποτάμια και τα σπήλαιά του, τα χωριά, οι εκκλησίες και τα μοναστήρια, τα κάστρα και τα γεφύρια συνθέτουν ένα μοναδικό σε πλούτο και ποικιλία σύνολο. Στο νομό Δράμας ο επισκέπτης έχει την ευκαιρία να περιπλανηθεί στα μοναδικά δάση ερυθρελάτης, στα μνημεία της φύσης (σπήλαια, φαράγγια), να κάνει ορεινή πεζοπορία ή ακόμα ορειβασία και αναρρίχηση. Να ακολουθήσει πολιτιστικές διαδρομές επισκεπτόμενος βυζαντινά και μεταβυζαντινά μοναστήρια και εκκλησίες, αρχαιολογικούς χώρους και τοπικά μουσεία. Να παρακολουθήσει λαογραφικές εκδηλώσεις και να πάρει μέρος σε τοπικά πανηγύρια ή σε καλλιτεχνικές συναντήσεις.

Στην ύπαιθρο μπορεί κανείς να κάνει αγροτουρισμό γνωρίζοντας καλύτερα τις συνθήκες ζωής και τους φιλόξενους κατοίκους της περιοχής, παρακολουθώντας γεωργικές δραστηριότητες κάθε λογής. Και αν θέλει κάποιος να ικανοποιήσει τα οικολογικά του ενδιαφέροντα, έχει τη δυνατότητα να θαυμάσει από κοντά σπάνια είδη χλωρίδας και πανίδας που βρίσκουν καταφύγιο στα πλούσια δασικά και υδάτινα οικοσυστήματά του νομού. Για το σκοπό αυτό, ένα σημαντικό δίκτυο τουριστικών εγκαταστάσεων ολοκληρώνεται κυρίως στο δασικό και αγροτικό περιβάλλον του νομού, κατάλληλα ενταγμένων στην κλίμακα του τοπίου. Παράλληλα, οι ξενοδοχειακές μονάδες της Δράμας προσφέρουν τις υπηρεσίες τους, επαρκώς, σε όσους προτιμούν τη φιλοξενία της πόλης.

2.7. Πολιτισμός

Εορτές και πολιτιστικά δρώμενα

Ο λαϊκός πολιτισμός της περιοχής της Δράμας, όπως βέβαια και ολόκληρου του βορειοελλαδικού χώρου, παρουσιάζει εξαιρετικό ενδιαφέρον, όχι μόνο για τον πλούτο και την ενέργεια των επιμέρους μορφών του, αλλά και για την επιβίωση ή απόηχο σε αυτόν στοιχείων της αρχαιοελληνικής και βυζαντινής παράδοσης.

Ιδιαίτερα σημαντικό προβάλλει το κεφάλαιο των εθίμων που πλαισιώνουν γιορτές και δρώμενα στη διάρκεια του χρόνου ή σε εποχικά κρίσιμες ώρες, όπου εκδηλώνεται η θρησκευτική ευσέβεια παράλληλα με τη λαϊκή δοξασιολογία στο ευρύτερο φάσμα

της, όπως μεταδίδεται από γενιά σε γενιά. Πρέπει να τονιστεί επαινετικά ότι τρέφουν ιδιαίτερο σεβασμό οι κάτοικοι της Δράμας για την τοπική παράδοσή τους, η οποία παρέμεινε ακμαία στην ακριτική αυτή περιοχή και σε καιρούς χαλεπούς, σκλαβιάς ή επιβουλής αλλοεθνών. Το ίδιο σέβονται την παράδοσή τους και οι γενιές των ξεριζωμένων από την Ανατολική Θράκη, τον Πόντο και από τις άλλες περιοχές του Ελληνισμού, που βρήκαν φιλοξενία και στοργή στην περιοχή της Δράμας, ριζώνοντας σε αυτήν τη δεύτερη πατρίδα τους ως δημιουργικά μέλη της τοπικής κοινωνίας.

Με ξεχωριστό ενδιαφέρον εθιμικά παρουσιάζονται οι μέρες των Θεοφανείων, με πλούτο εκδηλώσεων και δρωμένων, όπου κυριαρχούν οι μεταμφιέσεις και μαζί με αυτές κουδούνια, τραγούδια, χοροί, παραστάσεις ευρηματικές και αναπαραστάσεις ποικίλες. Όλα τα στοιχεία δείχνουν τον πρωτογενή σκοπό αυτών των εκδηλώσεων, ο οποίος δεν είναι κανένας άλλος παρά η επίτευξη της καλοχρονιάς στην ευρύτερη διάσταση της καλής υγείας και της πλούσιας παραγωγής.

<http://www.drama.gr/tourismos.php?do=dromena> - %23Ο Βώλακας, η Καλή Βρύση, το Μοναστηράκι, ο Ξηροπόταμος, η Πετρούσα και οι Πύργοι γίνονται τις μέρες αυτές το επίκεντρο θεαματικών παραδοσιακών γιορτασμών με έντονο διονυσιασμό. Στη μέση φορούν βαριά κουδούνια. Συμπρωταγωνιστές στο δρώμενο είναι οι «Τσολιάδες» με την εθνική φορεσιά και οι «Γκιλίγκες» με την τοπική γυναικεία φορεσιά. Όλοι μαζί, με λύρες και νταϊρέδες, γυρίζουν στα σπίτια του χωριού, δίδοντας και παίρνοντας ευχές.

<http://www.drama.gr/tourismos.php?do=dromena> - %23Στην Πετρούσα οι μεταμφιέσεις γίνονται την επομένη και τη μεθεπομένη των Θεοφανείων, 7 και 8 Ιανουαρίου, με κύριο στοιχείο του γιορτασμού πομπική περιφορά με λύρες και νταχαρέδες μιας καμήλας, εικονικής σήμερα, πραγματικής παλαιότερα. Τη δεύτερη μέρα γίνεται και εδώ παράσταση γάμου, χαρίζοντας κέφι και χαρά.

Στον Ξηροπόταμο γίνονται στις 7 Ιανουαρίου οι «Αράπηδες», με παρόμοιον, όπως στο Μοναστηράκι, τρόπο. Ακολουθούν τις απογευματικές ώρες τοπικοί χοροί.

Ανάλογες με τις παραπάνω είναι οι μεταμφιέσεις και στους Πύργους, την ημέρα των Θεοφανείων και την επομένη, με δέρματα, κουδούνια και με ολονύχτιο γλέντι.

Στην Καλή Βρύση τα δρώμενα των ημερών αυτών παίρνουν περισσότερο συγκροτημένη μορφή στη διάρκεια ενός πανηγυρικού τριημέρου με ευρύτερο εθιμολογικό πλαίσιο, που αρχίζει από την παραμονή των Θεοφανείων με τελετουργικό δείπνο των μελών κάθε οικογένειας. Πρωταγωνιστούν τα «Μπαμπούγερα», άντρες μεταμφιεσμένοι ζώομορφα, ζωσμένοι βαριά κουδούνια. Εμφανίζονται αμέσως μετά την τελετή του αγιασμού και με την εντυπωσιακή μεταμφίεση και τη θορυβώδη παρουσία τους κυριαρχούν σε όλο το χωριό την ημέρα των Θεοφανείων, καθώς και τις δύο επόμενες.

Στα δρώμενα της Καλής Βρύσης προσδίδει ιδιαίτερη διάσταση η πρόσφατη αποκάλυψη στην περιοχή ναού αφιερωμένου στη λατρεία του Διονύσου. Φαίνεται, έτσι, ένα δρώμενο με έντονο διονυσιασμό να λειτουργεί στο φυσικό του χώρο. Τις μέρες του Δωδεκαημέρου σε χωριά όπου υπάρχουν εγκατεστημένοι πρόσφυγες από τον Πόντο (Σιταγροί κ.ά.) συνηθίζονταν οι «Μωμόγεροι», είδος λαϊκού παραδοσιακού θεάτρου, με ψυχαγωγικό σκοπό.

Η αναπαράσταση γάμου αποτελεί συνηθισμένο θέμα και αγαπημένο θέαμα στα λαϊκά δρώμενα. Πριν όμως πάρει το σημερινό χαρούμενο χαρακτήρα, η εικονική τελετή γάμου αποτελούσε μαγική πράξη, που απέβλεπε στην πρόκληση γονιμικής δύναμης για την καρποφορία των χωραφιών και την αύξηση των κοπαδιών. Στην ιστορική αρχαιότητα υπήρχε το στοιχείο του συμβολικού ιερού γάμου, για ευόδωση της συγκομιδής, ενταγμένου στην επίσημη διονυσιακή λατρεία, κατά τη δεύτερη μέρα των Ανθεστηρίων. Στις σύγχρονες αναπαραστάσεις κυριαρχεί το εύθυμο στοιχείο, ενώ ακολουθείται γενικά η γαμήλια εθιμολογία σε όλες τις φάσεις: ξύρισμα γαμπρού, ντύσιμο νύφης, που συνήθως την υποδέεται άντρας, νυφόπαρμα, αποχαιρετισμός των οικείων της, μεταφορά της προίκας, γαμήλια πομπή με επικεφαλής τα μουσικά όργανα, στέψη, χαιρετισμός των νεονύμφων με προσφορά χαρτονομισμάτων που καρφίτσωνονται στο στήθος τους, γαμήλιο γλέντι. Υπάρχουν επίσης τα παραδοσιακά κουλούρια του γάμου με την τελετουργική και δοξασιακή τους πλαισίωση.

<http://www.drama.gr/tourismos.php?do=dromena> - Η περίοδος της Αποκριάς συνδέεται και στην περιοχή της Δράμας με ποικίλα έθιμα, πολλά από τα οποία είναι χαρακτηριστικά του παραδοσιακού τρόπου ζωής όπως παλαιότερα με τις

συνεστιάσεις, την αλληλοσυγχώρεση κλπ. Κύριο βέβαια εθιμικό στοιχείο είναι και εδώ οι μεταμφιέσεις, οι οποίες σήμερα έχουν πάρει αστικό χαρακτήρα με αφομοιωμένα στοιχεία της παράδοσης.

Την κατεξοχήν έκφραση του σύγχρονου αποκριάτικου αστικού πανηγυρισμού αντιπροσωπεύει το Καρναβάλι της Χωριστής, την Καθαρά Δευτέρα, όπου συνηθίζονταν από παλιά παραδοσιακές μεταμφιέσεις και ποικίλες παραστάσεις και αναπαραστάσεις.

Σημαντική στην επιτυχή διοργάνωσή του είναι η συμβολή του τοπικού Μουσικοδραματικού Συλλόγου «Η Αναγεννηθείσα Μακεδονία», ο οποίος έχει πλούσια πολιτιστική και εθνική δράση.

Την αποκριάτικη περίοδο ο επισκέπτης της Δράμας έχει την ευκαιρία να παρακολουθήσει τη Δευτέρα της Τυρινής στο Καλαμπάκι και στη Μαυρολεύκη ένα από τα πιο σημαντικά ευετηρικά δρώμενα του ελληνικού ιστορικού χώρου, γνωστό με την ονομασία «Καλόγερος» (Καλός Γέρος). Ο «Καλόγερος», που αντιπροσωπεύει το αγαθό πνεύμα της βλάστησης και της καρποφορίας, είναι μεταμφιεσμένος με παλιόρουχα που μιμούνται προβιές και με κουδούνια, από τα οποία ένα έχει φαλλική σημασία.

Μαζί με άλλους μεταμφιεσμένους επισκέπτεται, με ορισμένο εθιμικό τυπικό, τα σπίτια του χωριού, όπου οι γυναίκες τον ραίνουν με πολυσπόρια, σύμβολα πλούσιας παραγωγής. Τις επισκέψεις ακολουθούν μιμητικό όργωμα και εικονική σπορά, καθώς και εικονικός θάνατος και ανάσταση του «Καλόγερου», φάσεις όλες του δρώμενου με εμφανή τον επιδιωκόμενο ευετηρικό σκοπό.

Κυκλικός χορός πάνω στην οργωμένη και σπαρμένη γη επιστέφει το δρώμενο, το οποίο πολλοί ερευνητές ανάγουν άμεσα σε διονυσιακές τελετές της αρχαιότητας. Στην περίοδο που ακολουθεί τις Απόκριες, αξιόλογος είναι ο εορτασμός των αγίων Θεοδώρων στο Κάτω Νευροκόπι, σε ναΐσκο τους που βρίσκεται σε υψόμετρο 1800 μ. περίπου. Οι πανηγυριστές πηγαίνουν εκεί από την παραμονή και διανυκτερεύουν μέσα σε μια σπηλιά. Η μέρα αυτή, τόσο στο Νευροκόπι όσο και σε άλλους οικισμούς του νομού, συνδέεται με μαντικές παρατηρήσεις, ιδιαίτερα από τις νέες που επιθυμούν να μάθουν το μέλλοντα σύντροφο της ζωής τους.

Την πρώτη Μαρτίου, πρώτη μέρα του χρόνου παλαιότερα, επιχωρίαζε σε πολλά χωριά του νομού το λεγόμενο «Χελιδόνισμα», που ήταν ένα μελωδικό καλωσόρισμα του χελιδονιού και της Άνοιξης, με ευχές για καλή χρονιά. Η πασχαλινή περίοδος έχει και στην περιοχή της Δράμας την ξεχωριστή της εθιμολογία, που αρχίζει από το Σάββατο του Λαζάρου με τις ομάδες των παιδιών που τραγουδούν τα πάθη του Χριστού.

Τις πασχαλινές αυτές μέρες ξεχωριστό ενδιαφέρον παρουσιάζει η πομπική περιφορά της εικόνας της Αναστάσεως γύρω από το αγροτικό όριο της Καλής Βρύσης την Πέμπτη της Διακαινησίμου, για προστασία του χωριού από κάθε κακό και ιδιαίτερα από το χαλάζι που είναι εξαιρετικά επικίνδυνο για την παραγωγή την ανοιξιιάτικη περίοδο.

Την επόμενη ημέρα, Παρασκευή της Διακαινησίμου, εορτάζεται σε πολλά χωριά η Ζωοδόχος Πηγή, όπως στην Προσοτσάνη, στην Καλλίφυτο και στο Μοναστηράκι, όπου ο θρησκευτικός εορτασμός συνδυάζεται και με αξιόλογες τοπικές πολιτιστικές εκδηλώσεις.

Το δικό της χαρακτήρα έχει η Δευτέρα του Θωμά στους Σιταγρούς, όπου οι εκεί εγκατεστημένοι Πόντιοι συνεχίζουν πανάρχαια έθιμα των κοιτίδων τους, όπως επισκέψεις στα μνήματα, με διανομή κόκκινων αβγών και γλυκισμάτων και με τραγούδια, έθιμα με καθαρά αρχαϊκή μορφή και με συνακόλουθες μεταφυσικές δοξασίες και αντιλήψεις.

Ιδιάζουσα εκδήλωση είναι η λεγόμενη «Γιορτή του Θεού» στη Μικρόπολη μετά το Πάσχα, στο ξωκλήσι του Αγίου Γεωργίου, με συνεστίαση εκεί των πανηγυριστών. Η εκδήλωση συνδέεται με τοπική παράδοση και θεωρείται ως συνέχιση της εκπλήρωσης παλαιού προγονικού τάματος.

Οι θρησκευτικές και εθιμικές πασχαλινές γιορτές στην περιοχή της Δράμας με δικό τους εθιμικό χαρακτήρα, τελειώνουν με την εορτή του Αγίου Πνεύματος, οπότε πανηγυρίζει ο Βώλακας στο ομώνυμο με την εορτή ξωκλήσι πάνω στο Φαλακρό, με δημοτελή θυσία, χορούς και τραγούδια και με ιδιαίτερα γραφικό στοιχείο την επιστροφή των πανηγυριστών πάνω σε στολισμένα άλογα, υπό τις συνεχείς κωδωνοκρουσίες των εκκλησιών του χωριού.

Στην ανοιξιάτικη περίοδο, στις 2 Μαΐου, εορτή του αγίου Αθανασίου, γίνονται στο Δοξάτο παραδοσιακές ιπποδρομίες με μεγάλο ενδιαφέρον, οι οποίες μαρτυρούνται από την εποχή της τουρκοκρατίας και έχουν συνδεθεί με τους απελευθερωτικούς αγώνες της περιοχής.

Η Μαυρολεύκη αποτελεί κάθε χρόνο πόλο έλξης για πολλούς επισκέπτες, που έρχονται να παρακολουθήσουν τα «Αναστενάρια», το παράδοξο αυτό, όπως χαρακτηρίζεται, έθιμο που τελείται στις 21 Μαΐου, προς τιμήν των ισαποστόλων αγίων Κωνσταντίνου και Ελένης.

Κύρια στοιχεία του είναι ο πολύωρος εκστατικός χορός με τη συνοδεία λύρας και νταουλιού, η τελετουργική ζωοθυσία και η πυροβολία των τελεστών, οι οποίοι εντυπωσιάζουν χορεύοντας πάνω στα κάρβουνα χωρίς να καίγονται. Η πυροβολία, με το ευρύτερο εθιμικό πλαίσιο, επαναλαμβάνεται και στις 23 Μαΐου και έτσι δίδεται η ευκαιρία για μια πιο άνετη παρακολούθηση και μελέτη του εθίμου. Ας σημειωθεί ότι πυροβολία, χωρίς όμως ιδιαίτερη δημοσιότητα, γίνεται και το βράδυ της 17ης Ιανουαρίου, πυροβολία η οποία αποτελεί το «προζύμι», όπως λέγουν οι τελεστές, για τη μεγάλη γιορτή του Μαΐου.

Σε αρκετά χωριά της Δράμας, όπως και σε άλλα μέρη, ιδιαίτερα του βορειοελλαδικού χώρου, συνηθίζονται σε εορτές Αγίων τα λεγόμενα «κουρμπάνια», τα οποία αποτελούν μορφή δημοτελούς θυσιαστικής εκδήλωσης, συνεχίζοντας την παράδοση πανάρχαιων λατρευτικών δοξασιών και συνηθειών.

Σε ορισμένα χωριά τα «κουρμπάνια» παρουσιάζονται με ιδιαίτερη ένταση, όπως στο Καλαμπάκι από τους εκεί εγκατεστημένους Θρακιώτες, του αγίου Αθανασίου στις 18 Ιανουαρίου, και στο Μοναστηράκι την πρώτη Δευτέρα μετά την Ανάληψη. Στο Μοναστηράκι το «κουρμπάνι» έχει ιδιαίτερο ενδιαφέρον, διότι συνδυάζεται με το λεγόμενο «αρέτσι», που αποτελεί δημοπρασία διαφόρων προσφορών σε είδος για ενίσχυση του εκκλησιαστικού ταμείου.

Εκτός από τα θυσιαστικά δρώμενα σε γιορτές Αγίων, διαδεδομένα είναι και στη Δράμα τα κουρμπάνια που γίνονται στο χτίσιμο ενός σπιτιού, προκειμένου να εξασφαλιστεί η στερεότητά του και η ασφάλεια των ενοίκων του, σύμφωνα με αρχέγονες δοξασίες. Σε πολλά χωριά συνηθίζουν να πηγαίνουν τα πρώτα σταφύλια της χρονιάς στην εκκλησία για να τα ευλογήσει ο ιερέας στη γιορτή της

Μεταμορφώσεως, στις 6 Αυγούστου. Στη συνήθεια αυτή είναι προφανής η επιβίωση των αρχαίων απαρχών, η προσφορά δηλαδή των πρώτων καρπών στους θεούς. Ανάλογο είναι και το πνεύμα που εκφράζει η προσκομιδή στην εκκλησία σταριού σε εορτές αγίων για εξασφάλιση υγείας.

Θεαματικές και ενδιαφέρουσες είναι και οι εθμικές πυρές, που ανάβονται σε ορισμένες θρησκευτικές εορτές ή μεταβατικές περιόδους του χρόνου, παίρνοντας τελετουργικό και πανηγυρικό χαρακτήρα, με χορούς και τραγούδια γύρω από αυτές και με επωδικές ευχές για υγεία και καλή χρονιά.

Τέτοιες εθμικές πυρές ανάβονται: του αγίου Αθανασίου (Μοναστηράκι), την πρώτη Μαρτίου (Βόλακας, Καλλιθέα, Μοναστηράκι, Παγονέρι, Πετρούσα), την Κυριακή της Τυροφάγου (Γραμμένη, Καλή Βρύση, Καλλιθέα, Πρινόλοφος), του αγίου Ιωάννου, παραμονή 24ης Ιουνίου (Δοξάτο, Πλατανόβρυση, Χωριστή). Και οι πυρές αυτές, με την πανάρχαια πίστη στην καθαρτήρια και εξαγνιστική δύναμη της φωτιάς, τονίζουν, όπως και οι άλλες εθμικές εκφάνσεις, τις βαθιές ρίζες του τοπικού λαϊκού πολιτισμού, ο οποίος στην ακριτική περιοχή της Δράμας δεν παύει και σήμερα ως ουμανιστική αξία να αποτελεί φιλοσοφία ζωής, όσο κι αν έχει επηρεαστεί από τη σύγχρονη αστική πραγματικότητα.

2.8. Αξιοθέατα – θέλητρα

Μουσεία

Αρχαιολογικό μουσείο

Το αρχαιολογικό μουσείο της Δράμας καλύπτει χρονολογικά την ανθρώπινη παρουσία στο νομό Δράμας από τη Μέση Παλαιολιθική Εποχή (50.000 χρόνια από σήμερα), με τα ίχνη ζωής των παλαιολιθικών κυνηγών στο σπήλαιο Πηγών του Αγγίτη, μέχρι τους νεότερους χρόνους (1913). Ο εκθεσιακός χώρος αποτελείται από τρεις κύριες αίθουσες.

Στην πρώτη τα αρχαιολογικά ευρήματα μαρτυρούν την παρουσία των νομάδων κυνηγών της Μέσης Παλαιολιθικής Εποχής στο σπήλαιο Πηγών του Αγγίτη, τη ζωή στους μόνιμους γεωργοκτηνοτροφικούς νεολιθικούς οικισμούς και το πέρασμα στη χαλκοκρατία στην πόλη της Δράμας και στη θέση Σιταγροί.

Η αναπαράσταση μιας νεολιθικής κατοικίας με ευρήματα, που περιγράφουν τις δραστηριότητες του νεολιθικού ανθρώπου και την καθημερινή του ζωή, αποτελεί το κέντρο του ενδιαφέροντος των επισκεπτών κάθε ηλικίας. Στην ίδια αίθουσα συνεχίζεται το ταξίδι στο χρόνο στην εποχή του Σιδήρου και στους μετέπειτα χρόνους, όπου είναι κυρίαρχη η λατρεία του θεού Διόνυσου μέσα στην πόλη της Δράμας, στην Καλή Βρύση και σε άλλες περιοχές του νομού. Λυχνάρι με μορφή αιχμάλωτου δούλου από το Κεφαλάρι.

Στη δεύτερη αίθουσα υπάρχουν αρχιτεκτονικά γλυπτά, κεραμική και νομίσματα που βεβαιώνουν τη συνέχεια της ζωής στη Δράμα και σε ολόκληρο το νομό κατά τους παλαιοχριστιανικούς, βυζαντινούς και μεταβυζαντινούς χρόνους. Ο επισκέπτης ταξιδεύει στα νεότερα χρόνια με φωτογραφική έκθεση που αναφέρεται στην πόλη της Δράμας, στα εκτός Δράμας αστικά κέντρα και στους ορεινούς οικισμούς, από την αρχή της τουρκοκρατίας μέχρι τα μέσα του 19ου αι.

Στην τρίτη αίθουσα του εκθεσιακού χώρου, που είναι στεγασμένο αίθριο, ο επισκέπτης μπορεί να θαυμάσει γλυπτά οργανωμένα σε τρεις ενότητες. Η πρώτη περιλαμβάνει αρχιτεκτονικά γλυπτά από τους αρχαίους χρόνους μέχρι την τουρκοκρατία. Η δεύτερη περιέχει αναθηματικά μνημεία που συνδέονται με τη λατρεία διαφόρων θεών του ελληνορωμαϊκού πάνθεου και των τοπικών θεοτήτων, με ιδιαίτερη αναφορά στο Διόνυσο. Στην τρίτη ενότητα ανήκουν επιτύμβια μνημεία ελληνοιστικών και ρωμαϊκών χρόνων.

Εκκλησιαστικό μουσείο

Η ιστορία της χριστιανικής εκκλησίας στη Δράμα ξεκινά στη βυζαντινή εποχή και γνωρίζει περιόδους σκληρών δοκιμασιών στην πολυτάραχη περιοχή. Από το 14ο αι., όταν σημειώνεται η οθωμανική κατάκτηση, μέχρι και τον 20ό αι. με τις αλλεπάλληλες ξένες κατοχές, η ελληνική ορθόδοξη εκκλησία στη Δράμα έδωσε ασίγαστο αγώνα, ποτισμένο με το αίμα πολλών ποιμένων, νεομαρτύρων της πίστης

και του ελληνισμού, και στήριξε το κλονισμένο από τις εξωτερικές απειλές φρόνημα του πολύπαθου λαού. Το μουσείο της Ιεράς Μητρόπολης Δράμας, το οποίο ιδρύθηκε κατά τη διακονία του σεβασμιότατου Μητροπολίτη Διονυσίου Α΄, στεγάζεται σε πρόσφατα ανακαινισμένη πενταώροφη πτέρυγα του Επισκοπικού Μεγάρου Δράμας στην οδό Βενιζέλου.

Στις ευρύχωρες και εξαιρετικά φροντισμένες αίθουσες εκτίθενται εκκλησιαστικοί θησαυροί ανεκτίμητης πνευματικής και καλλιτεχνικής αξίας. Οι εικόνες της Θεοτόκου Οδηγήτριας και του Κυρίου Ευλογούντος του 13ου αι., εικόνες του 17ου και ιδιαίτερα του 19ου αι. κοσμούν και καθαγιάζουν το χώρο. Ακόμη, αρχιερατικά άμφια, ιερά σκεύη και καλύμματά τους, πολλά του 19ου αι., ενθύμιο του Χρυσοστόμου Δράμας και Σμύρνης αποτελούν τα σημαντικά εκθέματα του μουσείου.

Για τους οργανωμένους προσκυνητές και τους επισκέπτες της πόλης προτείνεται να επικοινωνούν με το γραφείο της Μητρόπολης Δράμας πριν από την επίσκεψή τους στο μουσείο.

Μουσείο φυσικής ιστορίας Παρανεστίου

Πρόκειται για ένα χώρο διαμορφωμένο με γνώση και μεράκι, όπου ο επισκέπτης μπορεί παρατηρώντας τις προθήκες και τα σχετικά διοράματα να σχηματίσει μια συνολική εικόνα για τους Βιότοπους της περιοχής του ποταμού Νέστου και της οροσειράς της Ροδόπης. Το μουσείο απευθύνεται τόσο σε παιδιά όσο και σε ενήλικες και παρέχει πλούσια πληροφόρηση τόσο για τα γεωμορφολογικά χαρακτηριστικά της περιοχής όσο και για τον πλούτο της χλωρίδας και της πανίδας της. Οι εγκαταστάσεις του μουσείου είναι περίπου 300 τμ και τα εκθέματά του έχουν σχεδιαστεί σύμφωνα με τις σύγχρονες μουσειολογικές τάσεις. Ιδιαίτερα εντυπωσιακές είναι οι τρισδιάστατες αναπαραστάσεις των βιοτόπων της Ροδόπης.

Οχυρά

Λίσε

Τα οχυρά Λίσε βρίσκονται σε μικρή απόσταση από το χωριό Οχυρό και περίπου 2 χλμ. από τη πόλη του Νευροκοπίου. Στα οχυρά αυτά ο Ελληνικός Στρατός πολέμησε

γενναία εναντίον των Γερμανικών και Βουλγαρικών μεραρχιών στις 6 και 7 Απριλίου του 1941. Παρά τις λυσσαλέες προσπάθειες και επιθέσεις των εισβολέων, τα οχυρά δεν καταλήφθηκαν και παραδόθηκαν μετά την συνθηκολόγηση της Ελλάδος. Οι Γερμανοί απέδωσαν τιμές στους ήρωες των οχυρών κατά την παράδοσή τους.

Σε ανάμνηση αυτής της μάχης και για να τιμηθούν οι νεκροί έχει ανεγερθεί ένα μικρό Μουσείο. Το Μουσείο έχει ανακαινισθεί το 2002 και είναι ανοιχτό για το κοινό. Τα εκθέματα του Μουσείου περιλαμβάνουν οπλισμό, (πιστόλια, πολυβόλα, όλμους, χειροβομβίδες κλπ.) που ανήκουν στον Ελληνικό και Γερμανικό στρατό, στολές, μετάλλια και προσωπικά αντικείμενα στρατιωτών και αξιωματικών. Επίσης υπάρχει στο προαύλιο κανόνια του Ελληνικού στρατού τα οποία χρησιμοποιήθηκαν για την υπεράσπιση των οχυρών.

2.9. Αρχαιολογικοί χώροι

Το ιερό του Διονύσου

Εξαιρετικό ενδιαφέρον παρουσιάζει η ύπαρξη στο Δημοτικό Διαμέρισμα Καλής Βρύσης ιερού Διονυσιακής λατρείας πρώιμων ελληνοιστικών χρόνων, που σώζεται σε αρκετά καλή κατάσταση. Η περιοχή πλούσια σε αρχαιότητες από τους προϊστορικούς μέχρι τους βυζαντινούς χρόνους, έπαιξε σημαντικό ρόλο στη διαμόρφωση της πολιτιστικής και ιστορικής φυσιογνωμίας του τόπου αυτού. Το Ιερό βρίσκεται στη θέση «μικρή τούμπα» και απέχει 2,5 χιλιόμετρα από το Δημοτικό Διαμέρισμα Καλής Βρύσης και δεσπόζει σε όλη την κοιλάδα του ποταμού Αγγίτη, επάνω σε ένα πλάτωμα - φυσική θέση σημαντική και αξιόλογο πέρασμα για διάφορες εποχές, ανάμεσα στα βουνά Μενοίκιο και Φαλακρό, που βρίσκεται απέναντι, και σε μικρή απόσταση από το Σπήλαιο των Πηγών του ποταμού Αγγίτη.

Το κτίριο ωραίας τοιχοδομίας, είναι μοναδικό δείγμα κτίσματος ιστορικών χρόνων για το Νομό Δράμας. Μια πρώτη προσπάθεια χρονολόγησης που στηρίζεται σε ευρήματα μας οδηγεί στα τέλη του 4ου αιώνα με αρχές του 300 π.Χ. Αποκαλύφθηκε ένα παχύ στρώμα καταστροφής από φωτιά και θραύσματα αγγείων καθώς και

νομίσματα μαζί με κομμάτια από πλιθιά και καμένα ξύλα, τα οποία μαρτυρούν το βίαιο πέραςμα της φωτιάς που προκάλεσε μεγάλες καταστροφές. Στην ίδια περιοχή βρέθηκε μαρμάρινη προτομή του θεού Διόνυσου ρωμαϊκών χρόνων.

Η σπουδαιότητα του ναού και η δυνατότητα προσέλκυσης επισκεπτών οι οποίοι θα μπορέσουν από κοντά να θαυμάσουν το μεγαλοπρεπή ιερό του Διόνυσου επέβαλε την πραγματοποίηση μιας σειράς έργων και ενεργειών όπως: προσεκτική ανασκαφή η οποία έγινε από ομάδες ειδικευμένων αρχαιολόγων και η οποία ανάδειξε πλήρως το ιερό του Διονύσου, περίφραξη του χώρου του ιερού προς αποφυγή καταστροφών και κλοπών, κατασκευή στεγάστρου η οποία συμβάλει στην προστασία τόσο του ιερού όσο και των επισκεπτών από δυσμενή καιρικά φαινόμενα, απαλλοτρίωση των γύρω αγροτεμαχίων και δημιουργία χώρων στάθμευσης καθώς και ασφαλτόστρωση του δρόμου από το Δημοτικό Διαμέρισμα Καλής Βρύσης προς το ιερό.

Ρωμαϊκά ερείπια

Τα Ρωμαϊκά ερείπια είναι:

- Οι περίφημες παλαιοχριστιανικές Βασιλικές.
- Το Βυζαντινό Οκτάγωνο των Φιλίππων.
- Η Ρωμαϊκή αγορά, τα λουτρά, η παλαίστρα, η φυλακή του Αποστόλου Παύλου.
- Το βαπτιστήριο της Λύδιας.
- Της πρώτης Ευρωπαϊάς Χριστιανής.
- Τα υπολείμματα ρωμαϊκών και βυζαντινών τειχών.

Στο αρχαίο θέατρο 8.000 θέσεων, κτίσμα του Φιλίππου, ηχεί και πάλι ο αρχαίος λόγος στις παραστάσεις του Φεστιβάλ Φιλίππων-Θάσου. Στο τοπικό Μουσείο υπάρχουν εκθέματα της περιοχής και του γειτονικού προϊστορικού οικισμού Ντικιλί Τας. Στην απλωτή πεδιάδα των Φιλίππων ακούγονται ακόμη οι κλαγγές των όπλων των Ρωμαϊκών λεγεώνων, που συγκρούονται για τη διαδοχή του Ιουλίου Καίσαρα.

2.10. Αξιοθέατα φυσικού κάλλους

2.10.1. Φαλακρό όρος

Ορθώνεται επιβλητικό στο κέντρο του νομού Δράμας. Ένα από τα ψηλότερα βουνά της χώρας, γνωστό από την αρχαιότητα. Το βουνό συγκροτείται από ένα σύμπλεγμα τριών όγκων: το βορειοδυτικό με ψηλότερη κορυφή το «Άγιο Πνεύμα» και υψόμετρο 1629 μ., το νοτιοδυτικό με ψηλότερη κορυφή τον «Άγιο Παύλο» στα 1768 μ. και στο ανατολικό με ψηλότερη κορυφή τον «Προφήτη Ηλία» στα 2232 μ. που περιβάλλεται και από τις κορυφές «Βάρδευα» και «Χιονότρυπα».

Το γεωλογικό υπόστρωμα αποτελείται από γρανίτες, αλλά κυρίως από μάρμαρα (κρυσταλλικούς ασβεστόλιθους) με την ιδιαιτερότητα της παρουσίας καρστικών φαινομένων (ύπαρξη υπόγειων αγωγών και άμεση απομάκρυνση του νερού της βροχής). Ως συνέπεια των καρστικών φαινομένων έχουμε αφενός την τροφοδοσία των πηγών Μυλοπόταμου και Δράμας και αφετέρου την αδυναμία δημιουργίας εδάφους και ψηλής βλάστησης, γι' αυτό και η ονομασία «Φαλακρό». Σήμερα η κάλυψη του Φαλακρού είναι κατά 45% με λιβάδια, 35% με δάση και 20% με θάμνους, φρύγανα, βράχους και γυμνά εδάφη.

Το ιδιαίτερο γεωλογικό υπόστρωμα, σε συνδυασμό με τις κλιματικές, εδαφικές και τοπογραφικές συνθήκες, δημιούργησαν μια σημαντική ποικιλία βιότοπων με ιδιαίτερο βοτανικό ενδιαφέρον. Έτσι το Φαλακρό συγκεντρώνει πολλά, σπάνια για την Ελλάδα, ποώδη φυτά, που σχηματίζουν αξιόλογους οικότοπους στις κορυφές, στα λιβάδια και στις βραχώδεις εξάρσεις του βουνού. Η πανίδα είναι και αυτή ανάλογη με το βοτανικό ενδιαφέρον. Εκτός των κοινών θηλαστικών και πτηνών της ευρύτερης περιοχής, συναντώνται σπάνια ασπόνδυλα που χαρακτηρίζουν την αξία της πανίδας. Η σημασία της γλωρίδας και της πανίδας του Φαλακρού επέβαλαν την ένταξη και προστασία του στο δίκτυο «ΦΥΣΗ 2000», με το όνομα «Κορυφές Όρους Φαλακρού».

Λίγο πριν από τον οικισμό Βώλακα συναντούμε τη διασταύρωση προς το χιονοδρομικό κέντρο Φαλακρού. Με το οδόστρωμα σε καλή κατάσταση απολαμβάνουμε τη διαδρομή περνώντας από τα δάση οξιάς και μαύρης πεύκης, καθώς προσεγγίζουμε τον αυχένα «Κουρί».

Λίγο πιο πάνω, στο οροπέδιο του Αγίου Πνεύματος και σε απόσταση 12 χλμ. από το Βώλακα, βρίσκεται η φυσική πίστα του χιονοδρομικού κέντρου, σε υψόμετρο 1745 μ., συνήθως από το Δεκέμβριο μέχρι και τον Απρίλιο.

Η πίστα του κέντρου διαθέτει διαδρομές όλων των επιπέδων δυσκολίας και είναι κατάλληλη τόσο για αρχάριους όσο και για αθλητές. Με το μεγάλο συρόμενο αναβατήρα των 1200 μ. και τους δύο παιδικούς των 480 μ. και των 120 μ., το σκι γίνεται μια ευχάριστη εμπειρία για όλη την οικογένεια. Η κατάβαση για τους εμπειρότερους θα ξεκινήσει από υψόμετρο 2000 μ. Για τους λάτρεις των νέων σπορ στο χιόνι, τμήμα της διαδρομής μπορεί να χρησιμοποιηθεί για snow board, ενώ λειτουργεί ειδική πίστα για όσους αγαπούν την οδήγηση στο χιόνι με skidoo.

Στις εγκαταστάσεις του κέντρου ο επισκέπτης υπάρχει εξοπλισμός για τα σπορ και έμπειρους εκπαιδευτές. Η περιοχή προσφέρεται για εξορμήσεις πάνω στα χαραγμένα μονοπάτια, σε όλη τη διάρκεια του έτους, σε έδαφος που έχει μεγάλη κλίση. Το χιονοδρομικό κέντρο διαθέτει δωμάτια για διανυκτέρευση και άνετους χώρους στάθμευσης για 800 αυτοκίνητα.

Χιονοδρομικό Κέντρο Φαλακρού

Το χιονοδρομικό κέντρο Φαλακρό βρίσκεται βορειοδυτικά του Νομού Δράμας σε απόσταση 46 χιλιομέτρων από την πόλη της Δράμας. Καλύπτει μια συνολική έκταση 600 τετραγωνικών χλμ. ενώ οι εγκαταστάσεις του χιονοδρομικού κέντρου βρίσκονται στο οροπέδιο του Αγίου Πνεύματος σε υψόμετρο 1.720 μ. Λειτουργεί από τον Δεκέμβριο μέχρι τον Μάρτιο - Απρίλιο τα σαββατοκύριακα και καθημερινά την περίοδο των διακοπών των Χριστουγέννων και του νέου έτους. Πρόκειται για το βορειότερο χιονοδρομικό κέντρο της χώρας, που αυτό πρακτικά σημαίνει ότι οι κλιματολογικές συνθήκες, το υψόμετρο και η γεωμορφολογία, ευνοούν ώστε το χιονοδρομικό κέντρο να έχει την μακρύτερη χιονοδρομική περίοδο στην Ελλάδα. Το όρος φαλακρό το οποίο είναι άδενδρο στις κορυφές του συνέπεια του ονόματος του

είναι ένα τεράστιο βραχώδες αμφιθέατρο με υψηλότερη κορυφή αυτή του προφήτη Ηλία, στα 2.232 μ.

Στο χιονοδρομικό Κέντρο λειτουργούν:

- Σχολές σκί και καταστήματα όπου μπορεί να νοικιάσει κανείς όλο τον απαραίτητο εξοπλισμό (Χιονοπέδιλα, έλκηθρα, χιονοσκούτερ κλπ.).
- Εστιατόριο - καφετερία συνολικής χωρητικότητας 250 ατόμων.
- Ξενώνας με δυνατότητα φιλοξενίας 80 ατόμων.

Οι άδενδρες πλαγιές του Φαλακρού αποτελούν ιδανικές φυσικές πίστες κάθε βαθμού δυσκολίας, ικανοποιώντας έτσι το αίσθημα για ασφάλεια και εξοικείωση με το χιόνι του άπειρου χιονοδρόμου, και δοκιμάζοντας τα όρια και τις αντοχές και του πιο δεινού σκιέρ.

Στο φαλακρό εκτός από το εκτεταμένο αλπικό πραγματικά τοπίο που συναντά κανείς και τις απέραντες εναλλαγές φυσικού τοπίου καθ' όλη την διάρκεια της διαδρομής έχει την ευκαιρία να ζήσει μοναδικές εμπειρίες σε ένα χιονοδρομικό κέντρο στο οποίο πραγματοποιούνται επενδύσεις εκατομμυρίων ευρώ και φιλοδοξεί να γίνει πόλος έλξης επισκεπτών από όλη την Ελλάδα.

Η πρόσβαση στο χιονοδρομικό κέντρο εξασφαλίζεται από ένα άριστα ασφαλοστρωμένο οδικό δίκτυο, το οποίο με μέριμνα της Νομαρχίας Δράμας έχει προσφάτως διαπλατυνθεί και έχουν τοποθετηθεί προστατευτικές μπάρες κατά μήκος της διαδρομής, ενώ ειδικοί χιονοδείκτες μας πληροφορούν για το ύψος του χιονιού. Ο επισκέπτης μπορεί με ασφάλεια να φτάσει σε 45 περίπου λεπτά από το κέντρο της πόλης της Δράμας παίρνοντας τον δρόμο προς το Νευροκόπι. (Η απόσταση από Θεσσαλονίκη προς Δράμα είναι περίπου 147 χλμ.)

Δραστηριότητες στο Φαλακρό

Το Φαλακρό εκτός από τις δυνατότητες χιονοδρομίας άλλες δραστηριότητες που παρουσιάζουν μεγάλο ενδιαφέρον είναι:

- Διαδρομές με οχήματα 4x4.
- Πεζοπορία.
- Ορειβασία.
- Ορειβατικό σκί.
- Αναρρίχηση.
- Ποδήλατο βουνού.
- Αεραθλητισμό.
- Παρακολούθηση πουλιών και περιήγηση.

2.11. Δάσος Ελατιάς (ή Καρά Ντερέ).

<http://www.drama.gr/tourismos.php?do=elatia> - Η περιοχή βρίσκεται στο κεντρικό και βόρειο τμήμα του νομού και εκτείνεται κατά μήκος της ελληνοβουλγαρικής μεθορίου. Χαρακτηρίζεται από τα συμπαγή δάση που την καλύπτουν σε ποσοστό 90% και την ύπαρξη του δασικού χωριού Ελατιάς. Στη θέση «Κούτρα» και σε απόσταση 72 χλμ. από τη Δράμα υπάρχει το δασικό χωριό Ελατιάς, ιδιοκτησία της δασικής υπηρεσίας, που είναι το διοικητικό και λειτουργικό κέντρο των δασών της Ελατιάς. Αποτελείται από εντυπωσιακά πέτρινα κτίρια, τα οποία η δασική υπηρεσία χρησιμοποιεί εκτός των άλλων και για φιλοξενία επισκεπτών. Το δασικό χωριό έχει υδροδότηση, ηλεκτρικό ρεύμα και τηλεφωνικές γραμμές.

Στην Ελατιά βρίσκεται το μοναδικό στη χώρα, δάσος ερυθρελάτης, όπου το τοπίο παραπέμπει σε αντίστοιχα της μέσης και βόρειας Ευρώπης. Επίσης, στην ευρύτερη περιοχή της Ελατιάς και στη θέση «Μαγούλα» υπάρχει το μοναδικό στην Ελλάδα δάσος σημύδας. Άλλα είδη δένδρων και θάμνων που απαντώνται είναι η υβρυδογενής

ελάτη (προσομοιάζει με την λευκή της Ευρώπης), δασική πεύκη, κέδρα, οξιά, σημύδα, λεύκες, ιτιές, σορβιές, σφενδάμια, δρύες, φράξος, σκλήθρα, κρυνιά, γαύρος, οστράδα αδριανός, κουφοξυλιά, αγριοτριανταφυλλιές, μύρτιλλα κ.ά., ενώ υπάρχει και πλήθος ποωδών φυτών.

2.12. Δάσος Φρακτού

<http://www.drama.gr/tourismos.php?do=frakto> - %23Βρίσκεται στο βορειοανατολικό άκρο του νομού Δράμας, κάτω από την ψηλότερη κορυφή της Κεντρικής Ροδόπης στα 1.953 μ. Χαρακτηριστικό του αποτελεί η ύπαρξη του Παρθένου Δάσους που είναι το μοναδικό της χώρας και θεωρείται το σπουδαιότερο στο είδος του στην Ευρώπη. Καταγράφηκε ως παρθένο (έκταση 11.000 στ.) το 1979 και αμέσως το 1980 κηρύχθηκε διατηρητέο μνημείο της φύσης, λόγω της μεγάλης φυτογεωγραφικής, οικολογικής και ιστορικής του αξίας.

Από τότε μέχρι σήμερα βρίσκεται σε καθεστώς απόλυτης προστασίας, αφού δεν επιτρέπεται καμιά ανθρώπινη δραστηριότητα παρά μόνο η επιστημονική έρευνα. Είναι παρθένο, γιατί η εξέλιξή του ακολούθησε τους κανόνες της φύσης και δε διαταράχθηκε από τον άνθρωπο εδώ και τουλάχιστον 500 χρόνια. Βέβαια με την λέξη παρθένο δεν εννοούμε ότι δεν υπήρξε καμία ανθρώπινη παρουσία και δραστηριότητα, αλλά ότι οι μέχρι τώρα ήπιες ανθρώπινες επιδράσεις δεν επηρέασαν το χαρακτήρα του αδιατάρακτου δασικού οικοσυστήματος.

<http://www.drama.gr/tourismos.php?do=frakto> - %23Η μορφή του παρθένου διαφέρει από τα κοινά δάση, επειδή σε αυτό συνυπάρχουν διάφορα είδη πλατύφυλλων και κωνοφόρων από μικρές ηλικίες και ύψη μέχρι και γερασμένα ή ξερά δένδρα μεγάλου ύψους. Η ορατότητα είναι μικρή εξαιτίας της πυκνής βλάστησης, ενώ είναι αδιάβατο λόγω και των κατακείμενων δένδρων. Στο παρθένο η πιθανότητα συνάντησης με κάποιο άγριο ζώο είναι μεγάλη, γιατί αυτά βρίσκονται σε μεγάλους πληθυσμούς και δε φοβούνται την παρουσία μας, αφού δεν έχουν συνηθίσει σε ανθρώπινες οχλήσεις.

Περιφερειακά του παρθένου υπάρχει μια ευρύτερη προστατευτική ζώνη που μαζί με αυτό ονομάζεται δάσος Φρακτού. Στην περιφερειακή ζώνη το δάσος προσομοιάζει με τα δάση της Κεντρικής Ροδόπης και βρίσκεται σε καθεστώς μερικής προστασίας,

καθώς απαγορεύονται η βοσκή και η θήρα, ενώ επιτρέπονται η ξυλοπαραγωγή και η δασική αναψυχή. Λειτουργικό κέντρο του δάσους είναι το δασικό εργοτάξιο Φρακτού που βρίσκεται 8,5 χλμ. πριν από το παρθένο.

Η βλάστηση του δάσους Φρακτού αποτελείται κυρίως από δάση ερυθρελάτης, οξιάς, δασικής πεύκης, μαύρης πεύκης και δρυός. Αποτελεί το σπουδαιότερο δάσος μαύρης πεύκης στη Ροδόπη. Η πανίδα που εμφανίζεται στο Παρθένο Δάσος του Φρακτού είναι πολύ πλούσια σε είδη και σε αριθμούς. Η περιοχή αποτελεί ένα από τα σημαντικότερα ελληνικά ορεινά οικοσυστήματα, με την εμφάνιση όλων σχεδόν των ειδών που ζουν στα ελληνικά βουνά. Είναι προφανές ότι η πανίδα αυτή ζει και μετακινείται σε ολόκληρο το δάσος Φρακτού.

Το μεγάλο υψομετρικό εύρος του δάσους, που από τα 780 μ. διαμέσου πυκνοδασωμένων πλαγιών καταλήγει στο Παρθένο Δάσος στα 1953 μ., σε συνδυασμό με την εμφάνιση χαραδρών, ορθοπλαγιών και λιβαδικών εκτάσεων (ανώτερη υψομετρική ζώνη), δημιουργούν τις απαραίτητες προϋποθέσεις για τη συνύπαρξη πολυάριθμων ειδών έχοντας θέα τη χαράδρα του Αγριόγιδου.

Στο σύμπλεγμα Φρακτού αναπαράγονται περισσότερα από 100 είδη πουλιών, ανάμεσα στα οποία αρκετά περιλαμβάνονται σε κοινοτική οδηγία για είδη που χρειάζονται ειδικά μέτρα προστασίας. Παράλληλα, το ίδιο πλούσια εμφανίζονται και τα θηλαστικά. Στην ευρύτερη περιοχή του συμπλέγματος ζουν τουλάχιστον 32 είδη θηλαστικών, ανάμεσα τους όλα τα σπάνια είδη της Ελλάδας και Ευρώπης. Η έκταση του Παρθένου Δάσους είναι πολύ σημαντική για την ύπαρξη των περισσότερων από τα παραπάνω είδη. Από αισθητική άποψη το δάσος Φρακτού διακρίνεται για τη χαρακτηριστική και μοναδική ομορφιά του.

Η ονομασία Φρακτό οφείλεται στο γεγονός ότι όλη η περιοχή είναι μια λεκάνη φραγμένη με κορυφογραμμές με μια μόνο διέξοδο στο νότιο και χαμηλότερο σημείο της. Οι έντονοι γεωλογικοί σχηματισμοί στο κεντρικό τμήμα της περιοχής μαζί με τις πολλές σάρες δίνουν μια τραχύτητα και αγριάδα στο χώρο που ξεφεύγει από τα συνηθισμένα δασικά τοπία. Το Αγλαδόρεμα, που μαζί με τα ρέματά του διασχίζει το Φρακτό, σχηματίζει έξι εντυπωσιακούς καταρράκτες και προσθέτει το απαραίτητο αισθητικό στοιχείο, το νερό.

Το τοπίο της περιοχής αγκαλιάζει η πλούσια βλάστηση που με τη μεγάλη ποικιλία αείφυλλων και φυλλοβόλων, κωνοφόρων και πλατύφυλλων προσφέρει πολλές αποχρώσεις του πράσινου, ενώ το φθινόπωρο σχηματίζονται εντυπωσιακοί χρωματισμοί. Επίσης, η ύπαρξη άγριων καρποφόρων δένδρων και θάμνων, καθώς και το πλήθος των αγριολούλουδων συμπληρώνουν το τοπίο με την ανάλογη αισθητική. Στο Παρθένο Δάσος, βέβαια, το τοπίο χαρακτηρίζεται από την παρθένα βλάστηση.

Το ύψος των δένδρων, η δομή του δάσους και η πυκνότητα της βλάστησης παρουσιάζουν στον επισκέπτη ένα πρωτόγνωρο τοπίο. Γενικά το δάσος Φρακτού και από αισθητική άποψη αποτελεί ένα μοναδικό μνημείο της φύσης, τουλάχιστον για την οροσειρά της Ροδόπης. Η ύπαρξη του Παρθένου Δάσους, ο συνδυασμός των γεωλογικών και υδάτινων σχηματισμών με την πλούσια βλάστηση και πανίδα αποτελούν ένα πλήρες δασικό τοπίο που θεωρείται από τα ομορφότερα της χώρας μας.

2.13. Ποταμός Νέστος – λίμνες Νέστου

Ο ποταμός Νέστος πηγάζει από την οροσειρά της Ρίλας στην κεντρική Βουλγαρία, εισέρχεται στην Ελλάδα από το νομό Δράμας και χύνεται στο Θρακικό πέλαγος. Λατρευόταν ως ιερό ποτάμι από τους Θράκες και αναφέρεται από πολλούς αρχαίους συγγραφείς όπως τον Ηρόδοτο, τον Θουκυδίδη, τον Πτολεμαίο κ.ά. Έχει συνολικό μήκος 234 χλμ., από τα οποία τα 130 χλμ. διατρέχουν σε ελληνικό έδαφος ακολουθώντας γενικά ΝΑ κατεύθυνση. Στο ελληνικό έδαφος εισέρχεται από το βορειοκεντρικό τμήμα του νομού Δράμας με υψόμετρο κοίτης 400 μ. και εξέρχεται από το Παρανέστι. Στη συνέχεια αποτελεί κοινό σύνορο των νομών Ξάνθης και Καβάλας και εκβάλλει απέναντι από τη Θάσο, σχηματίζοντας το Δέλτα του Νέστου.

Πολλοί οι παραπόταμοι και τα ρέματα που συλλέγουν τα νερά στο έδαφος του νομού και χύνονται στο Νέστο. Από το νότιο τμήμα, ποταμός συνεχούς ροής είναι μόνο το ρέμα Πολυκάρπου. Από την οροσειρά της Κεντρικής Ροδόπης και από δυτικά χύνονται ο Δεσπάτης, ο Μουσδέλης, το Μεγάλο Ρέμα, το Διαβολόρεμα και το Αρκουδόρεμα.

Οι ποταμοί αυτοί που συλλέγουν τα νερά τους από το ελληνικό έδαφος αποτέλεσαν αφορμή να αξιοποιηθούν τα νερά του Νέστου με σκοπό την ενεργειακή, αρδευτική και τουριστική αξιοποίηση της περιοχής. Τα τρία φράγματα είναι στη σειρά εκείνα του Τεμένους - της Πλατανόβρυσης - του Θησαυρού. Και τα τρία είναι υδροηλεκτρικά, ενώ το φράγμα Τεμένους θα είναι συγχρόνως ταμιευτήρας για αρδευτικούς σκοπούς και εκείνο της Πλατανόβρυσης αποτελεί συγχρόνως «αποθήκη», από όπου αντλεί νερό η μονάδα του Θησαυρού. Σήμερα έχουν κατασκευασθεί και λειτουργούν τα δύο, αυτά του Θησαυρού και της Πλατανόβρυσης, και έχουν δημιουργηθεί στα ανάντη τους οι δύο αντίστοιχες λίμνες.

Το Υ/Η φράγμα Θησαυρού: υπερθαλάσσιο υψόμετρο φράγματος 390 μ., ύψος φράγματος 175 μ., υψόμετρο στάθμης λίμνης 320-380 μ., επιφάνεια λίμνης 18 τετ. χλμ., παραγόμενη ενέργεια 426 GWh. Το Υ/Η φράγμα Πλατανόβρυσης: υπερθαλάσσιο υψόμετρο φράγματος 230,5 μ., ύψος φράγματος 95 μ., υψόμετρο στάθμης λίμνης 223,5-227,5 μ., επιφάνεια λίμνης 3,25 τετ. χλμ., παραγόμενη ενέργεια 248 GWh.

Η ποώδης βλάστηση περιλαμβάνει κοινά αγριολούλουδα των δρυδασών, αλλά και υδροχαρή, όπως: μαργαρίτα, καμπανούλα, σαξιφράγα, δακτυλίδα, γαλατσίδες, αγριοφράουλα, γεράνι, λυχνίς, αγριοπανσές, αγγελική, αψιθιά, βραχυπόδιο, πεντάνευρο, πόα, πολυκόμπι, ρανούγκουλο, πικροράδικο κ.ά.

Η πανίδα στην παραλίμνια περιοχή περιλαμβάνει κυρίως τη βίδα, αλλά και τα ζώα που μετακινούνται σε όλη την ευρύτερη περιοχή, όπως: λύκος, αλεπού, αγριόγατος, ζαρκάδι, σκαντζόχοιρος, νυφίτσα, αγριογούρουνο. Επίσης, στην έκταση των λιμνών συναντώνται αμφίβια, όπως σαλαμάνδρα, βάτραχοι, καθώς και ερπετά όπως: νεροφίδα, οχιά, σαύρες, χελώνες κ.ά. Η ιχθυοπανίδα των λιμνών είναι πλούσια σε ποσότητες και περιλαμβάνει κέφαλους (*Leuciscus cefalus*, *Otthrias brandti*), μπριάνες (*Barbus meridionalis*, *B. plebejus*), σύρτες (*Chondrostoma varbarensis*), ενώ στα ρέματα υπάρχουν οι πέστροφες (*Salmo trutta macrostigma*, *S. trutta fario*).

2.14. Πηγές - σπήλαιο πηγών Αγγίτη (Μααρά)

Ποταμός Αγγίτης

Ο ποταμός Αγγίτης αποτελεί το κύριο στοιχείο του υδρογραφικού δικτύου της πεδιάδας της Δράμας. Αρχίζει από τις πηγές Μααρά, διασχίζει τη δυτική πλευρά της πεδιάδας και αφού συλλέξει τα νερά της τάφρου των Φιλίππων χύνεται στον Στρυμόνα ποταμό. Η μέση ετήσια παροχή των πηγών υπολογίζεται σε τρία κβ. μέτρα/δευτερόλεπτο και η μέση ετήσια παροχή του ποταμού Αγγίτη, αφού συλλέξει όλα τα νερά, είναι 8 κβ. μέτρα/δευτερόλεπτο.

Οι πηγές Αγγίτη (Μααρά), σε υψόμετρο 123 μ., αποτελούν την έξοδο και εμφάνιση του υπόγειου ποταμού που διασχίζει το σπήλαιο Μααρά. Το σπήλαιο είναι ένας σωληνοειδής αγωγός (καρστικό φαινόμενο), ο οποίος συνδέεται άμεσα με τις καταβόθρες του Οχυρού στο οροπέδιο Κάτω Νευροκοπίου και σε υψόμετρο 535 μ. Η τροφοδοσία του υπόγειου ποταμού γίνεται από τα νερά των χειμάρρων του οροπεδίου Κάτω Νευροκοπίου, τα οποία αποστραγγίζονται στις καταβόθρες Οχυρού και διοχετεύονται στο υπόγειο (καρστικό) σύστημα.

Σπήλαιο Πηγών Αγγίτη (Μααράς)

Η λιθολογική σύσταση του Φαλακρού όρους (ασβεστόλιθοι) και η κλειστή λεκάνη του Κάτω Νευροκοπίου που βρίσκεται βορειότερα συντελούν στην απορρόφηση των υδάτων της βροχής και των χειμάρρων. Τα νερά αυτά στην διαδρομή τους δημιουργούν έναν επιμήκη αλλά όχι ευθύγραμμο καρστικό αγωγό που είναι το σπήλαιο. Η μορφολογική μελέτη του σπηλαίου έδειξε ότι κατά μήκος του κύριου άξονα ανάπτυξης του έχουν σχηματιστεί διευρύνσεις (αίθουσες) και στενώματα (σιφώνια), σταλακτικός διάκοσμος, ο οποίος μειώνεται από την είσοδο προς το εσωτερικό, και λίγοι λόγω της ροής των υδάτων σταλαγμίτες, οι οποίοι αναπτύσσονται συχνά πάνω σε πεσμένους βραχόλιθους. Ο πυθμένας του σπηλαίου καλύπτεται από αποθέσεις ιλύος, αργίλου και άμμου, των οποίων το πάχος είναι πάνω από 10 μέτρα.

[http://www.drama.gr/tourismos.php?do=spilaio - %23](http://www.drama.gr/tourismos.php?do=spilaio-%23)Ο σημερινός επισκέπτης μπορεί να περιηγηθεί στα 500 πρώτα μέτρα του μοναδικού αυτού φυσικού μνημείου. Η απώτερη προϊστορία στην περιοχή του σπηλαίου αγγίζει τα 30.000 χρόνια πριν από σήμερα, σύμφωνα με τις απόλυτες χρονολογήσεις που έδωσε το εργαστήριο Πυρηνικής Φυσικής «Δημόκριτος». Η χρονολόγηση αφορά στον ανώτερο ανασκαφικό ορίζοντα της τομής που έγινε στο πλάι της τεχνητής εισόδου. Η ανασκαφή που γίνεται εκεί, από την Εφορεία Παλαιοανθρωπολογίας - Σπηλαιολογίας από το 1992, έφερε στο φως λίθινα εργαλεία και οστά ζώων (άλογα, ελάφια, δασύμαλλο ρινόκερο, μεγάκερο, μαμούθ).

[javascript:ViewImage\('images/spilaio/avag-02.jpg',580,595,'Μέσα στο ποτάμιο σπήλαιο Πηγών Αγγίτη'\) - blank](javascript:ViewImage('images/spilaio/avag-02.jpg',580,595,'Μέσα στο ποτάμιο σπήλαιο Πηγών Αγγίτη') - blank)Μεγάλο επίσης ενδιαφέρον παρουσιάζει και η φυσική ομορφιά του περιβάλλοντος χώρου του σπηλαίου. Η πλούσια βλάστηση, στις όχθες του ποταμού, που αποτελείται από πλατάνια, ιτιές, λεύκες κ.ά., δίνει τη δυνατότητα στους επισκέπτες να απολαύσουν μοναδικές στιγμές ηρεμίας και ξεκούρασης. Οι χώροι αναψυχής που δημιουργήθηκαν, με σεβασμό προς τη φύση, και τα καταστήματα που λειτουργούν παρέχουν τη δυνατότητα για ολοήμερη διαμονή στο χώρο. Στην ευρύτερη περιοχή της Δράμας η παράδοση θέλει την Πρωτομαγιά και τον Δεκαπενταύγουστο ο περιβάλλον χώρος του σπηλαίου να κατακλύζεται από χιλιάδες

άτομα. Τις ημέρες αυτές πραγματοποιείται ένα «πανηγύρι» στο οποίο οι πλανόδιοι πωλητές δίνουν έναν ιδιαίτερο τόνο.

2.15. Φαράγγι Πετρούσας – Πύργων.

<http://www.drama.gr/tourismos.php?do=faraggi> - Το Φαράγγι της Πετρούσας - Πύργων, ξεκινάει βόρεια από το χωριό των Πύργων και καταλήγει στην Πετρούσα. Με μήκος περισσότερο των 10 χιλιομέτρων αποτελεί πόλο έλξης για τους φυσιολάτρες - περιπατητές, οι οποίοι μπορούν να το διασχίσουν κάτω από κατακόρυφα βράχια, μέσα σ' ένα εκπληκτικής φυσικής ομορφιάς τοπίο. Στις πλαγιές του φαραγγιού φιλοξενούνται πολύχρωμα αγριολούλουδα, ανθεκτικά ξερόφυτα αλλά και ενδιαφέρουσα δενδρώδης βλάστηση. Επιπλέον το φαράγγι αποτελεί καταφύγιο για πλήθος ειδών της πανίδας. Το καλοκαίρι του 1968 πραγματοποιήθηκε για πρώτη φορά οργανωμένη διάσχιση του Φαραγγιού από ομάδα Ιταλών με ντόπιο οδηγό. Από την εκκλησία της Μεταμόρφωσης του Σωτήρος, στα βόρεια του χωριού των Πύργων, αναζητούμε το καταφύγιο, στη θέση «Κάπι» για τους ντόπιους, προκειμένου να αρχίσουμε την εξερεύνησή μας μέσα στο Φαράγγι. Η διαδρομή είναι σχεδόν επίπεδη, σε ορισμένα μόνο σημεία γίνεται ανηφορική.

Νοτιότερα και στο ύψος του Δημοτικού Διαμερίσματος Πετρούσας και εντός του Φαραγγιού, δημιουργήθηκε ένα πανέμορφο Πέτρινο Θέατρο που κάθε καλοκαίρι αποτελεί το επίκεντρο πολιτιστικών και καλλιτεχνικών εκδηλώσεων για όλο τον Νομό Δράμας.

Με πρωτεργάτες τους κατοίκους της Πετρούσας και με την βοήθεια του Δήμου Προσοτσάνης και της Νομαρχίας Δράμας έγιναν μια σειρά από έργα, όπως κατασκευή γεφυριών, μικρής εκκλησίας με καμπαναριό (είναι το ξωκλήσι της Αγίας Τριάδας μέσα σε φυσική σπηλιά, όπου πιστεύεται ότι αναβλύζει άγιασμα μέσα από τους βράχους), αμφιθεατρικού χώρου 4.500 θέσεων, κτίσματος-καταφυγίου, ξύλινης εξέδρας για παραστάσεις, δρόμων πρόσβασης προς το Φαράγγι, πετρόκτιστη περίφραξη του χώρου κλπ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3

ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΕΡΕΥΝΑΣ

3.1. Εισαγωγή

Κάθε έρευνα έχει ως σκοπό τη διερεύνηση συμπερασμάτων αλλά και τη δυνατότητα να βρεθούν λύσεις ή προτάσεις στα προβλήματα τα οποία μπορούν να προκύψουν κατά τη μεθοδολογία της έρευνας, διασφαλίζοντας την εγκυρότητα των αποτελεσμάτων της.

Στο κεφάλαιο αυτό αναφέρεται η ποσοτική έρευνα που πραγματοποιήθηκε, τα εργαλεία που χρησιμοποιήθηκαν για τη διεξαγωγή της έρευνας αλλά και οι στατιστικές αναλύσεις των στοιχείων που προέκυψαν. Επίσης, γίνεται συνοπτική παρουσίαση του ερωτηματολογίου.

3.2. Ποιοτική ή ποσοτική έρευνα

Τις επιστημονικές έρευνες μπορούμε να τις διακρίνουμε σε δύο μεγάλες κατηγορίες, τις ποσοτικές και τις ποιοτικές. Η ποσοτική έρευνα αφορά τον ποσοτικό καθορισμό μεταβλητών που σχετίζονται ενώ η ποιοτική τον καθορισμό της ύπαρξης ή όχι σχέσεων μεταξύ ορισμένων μεταβλητών.

Υπάρχουν προβλήματα, καταστάσεις και φαινόμενα για τα οποία δεν ξέρουμε ποιοι παράγοντες παίζουν ή έπαιξαν καθοριστικό ρόλο στη διαμόρφωσή τους. Σε περιπτώσεις που το ζήτημα δεν έχει ερευνηθεί ποτέ στο παρελθόν (και άρα δεν υπάρχουν γι' αυτό απαντήσεις) είναι προτιμότερο να επιλέξει κανείς κάποιο είδος ποιοτικής έρευνας για να ανιχνεύσει και να μελετήσει τις πτυχές του φαινομένου ή της κατάστασης, προβαίνοντας σε υποθέσεις για την περιγραφή της. Με άλλα λόγια με την ποιοτική έρευνα ψάχνει να βρει κανείς σχέσεις.

Αντίθετα, όταν ένα φαινόμενο (ή μία κατάσταση) έχει ήδη ερευνηθεί στο παρελθόν και είναι γνωστές οι διάφορες πτυχές του, είναι προτιμότερο να πραγματοποιηθεί ένα είδος ποσοτικής έρευνας, αφού αυτό που ενδιαφέρει σ' αυτή την περίπτωση είναι να

εξετάσει κανείς σε τι βαθμό εμφανίζονται αυτές (οι πτυχές), μελετώντας ένα δείγμα πληθυσμού. (Μορέν, 2001)

Συνήθως η μελέτη ενός φαινομένου ξεκινάει από ποιοτικές έρευνες που καθορίζουν ορισμένες πτυχές του, στη συνέχεια γίνονται ποσοτικές έρευνες και μετρήσεις με τις οποίες καθορίζεται το πόσο σημαντικό ρόλο παίζει κάθε παράγοντας (πτυχή) που έχει εντοπιστεί και συχνά η ανάλυση και επεξεργασία ορισμένων δεδομένων που συλλέγονται προκαλεί αναπάντεχες εκπλήξεις καθώς δεν μπορούν να εξηγηθούν με την περιγραφή του φαινομένου όπως διαμορφώθηκε από την αρχική ποιοτική έρευνα, και η ανάλυση και επεξεργασία τους προκαλεί εντύπωση. Έτσι απαιτείται στη συνέχεια, μετά την ποσοτική έρευνα, μια καινούργια ποιοτική για να δοθούν νέες απαντήσεις, να εντοπιστούν καινούργιες κρίσιμες σχέσεις και συσχετίσεις, οι οποίες, με τη σειρά τους, θα γίνουν, στη συνέχεια, αντικείμενο μέτρησης κ.ο.κ. ώσπου να υπάρξει μια ικανοποιητική και χωρίς εμφανείς αντιφάσεις εικόνα του φαινομένου.

Τόσο στην περίπτωση των ποιοτικών ερευνών, όσο και στην περίπτωση των ποσοτικών, η επιστημονική μέθοδος δεν είναι ένας τυφλοσούρτης, δεν είναι μια ρουτίνα. Οι ρουτίνες είναι εκ προοιμίου καθορισμένοι οδηγοί που προγραμματίζουν τη δράση. Ενώ, αντίθετα, η μέθοδος είναι κάτι που φανερώνεται στην πορεία, «και αποτελεί βοήθημα στη στρατηγική. Στόχος της μεθόδου είναι να μας βοηθήσει να σκεφτούμε (από μόνοι μας), για να απαντήσουμε στην πολυπλοκότητα των προβλημάτων. (Μορέν, 2001)

3.2.1. Δειγματοληπτική μέθοδος της ποσοτικής έρευνας

Αντικειμενικός σκοπός της δειγματοληψίας είναι η προσέγγιση να ερωτηθούν όλοι οι ερωτώμενοι που κρίνονται ως κατάλληλοι να συμμετάσχουν στη συγκεκριμένη έρευνα. Η δειγματοληπτική μέθοδος που ακολουθείται σε μία έρευνα αποτελεί τη βάση της αξιοπιστίας που θα παρουσιάσουν τα τελικά αποτελέσματα και την αντιπροσωπευτικότητα του δείγματος. (Σταθακόπουλος, 2005).

Η διαδικασία αυτή της δειγματοληψίας αποτελείται από έξι στάδια:

1. Πληθυσμός

Ο πληθυσμός αποτελείται από όλους τους δυνητικούς ερωτώμενους οι οποίοι θεωρούνται κατάλληλοι για συμμετάσχουν στην έρευνα. (Hodock, 1980). Σε αυτή την έρευνα ο πληθυσμός που θεωρήθηκε αξιόπιστος ήταν οι τουριστικές και οι ξενοδοχειακές επιχειρήσεις του Ν. Δράμας.

2. Προσδιορισμός Πλαισίου Δείγματος

Το πλαίσιο δείγματος είναι οι κατάλογοι που περιλαμβάνουν όλους τους δυνητικούς ερωτώμενους από όπου θα επιλεγεί το δείγμα. Στην συγκεκριμένη έρευνα σαν πλαίσιο δείγματος καθορίστηκαν οι τουριστικές και οι ξενοδοχειακές επιχειρήσεις του Ν. Δράμας επειδή εκεί βρισκόταν το μεγαλύτερο ποσοστό των επιχειρήσεων που αφορούν την έρευνα αυτή.

3. Καθορισμός Μονάδας Δειγματοληψίας

Η μονάδα δειγματοληψίας είναι η βασική μονάδα που περιέχει τα στοιχεία του πληθυσμού από όπου θα ληφθεί το δείγμα.

4. Επιλογή Μεθόδου Δειγματοληψίας

Η μέθοδος της δειγματοληψίας αναφέρεται στον τρόπο με τον οποίο θα γίνει η επιλογή των στοιχείων του πληθυσμού που θα αποτελούν το δείγμα. (Levy, Paul and Lemeshow, 1980). Στην έρευνα συγκεντρώθηκαν 57 έγκυρα ερωτηματολόγια. Το δείγμα των 57 ερωτηματολογίων που συγκεντρώθηκε θεωρήθηκε ικανό για το σκοπό και τους επιμέρους στόχους της έρευνας

5. Καθορισμός Μεγέθους Δειγματοληψίας

Ο καθορισμός του κατάλληλου μεγέθους που πρέπει να έχει το δείγμα γίνεται με τη βοήθεια της στατιστικής επιστήμης. (Μάλλιαρης, 1990).

Στην παρούσα έρευνα πραγματοποιήθηκαν στατιστικές αναλύσεις, Όταν ολοκληρώθηκε η συγκέντρωσή τους, εξετάστηκαν με σκοπό την απόρριψη αυτών που θεωρούνταν ακατάλληλα για την έρευνα. Τα 57 κατάλληλα ερωτηματολόγια που τελικά συγκεντρώθηκαν, καταχωρήθηκαν στο πρόγραμμα Excel για να αναλυθούν και να εξαχθούν τα απαραίτητα στατιστικά στοιχεία.

6. Εκτέλεση

Το τελευταίο στάδιο στη διαδικασία δειγματοληψίας περιλαμβάνει την συλλογή στοιχείων από τα επιλεγμένα μέλη του συγκεκριμένου πληθυσμού.

(Σταθακόπουλος, 2005).

3.3. Το ερωτηματολόγιο της ποσοτικής έρευνας

Στην ποσοτική έρευνα συντάχθηκε ειδικό ερωτηματολόγιο του οποίου η έρευνα του ξεκίνησε τον Ιούλιο του 2011 μέχρι τον Σεπτεμβρίου 2011.

Το πεδίο της έρευνας οριοθετήθηκε στις ξενοδοχειακές και τουριστικές επιχειρήσεις του Ν. Δράμας. Ο τρόπος επιλογής του δείγματος έγινε σε συνδυασμό με τα κριτήρια της δειγματοληψίας. (Tull, Hawkins, 1993). Για αυτή την έρευνα το μέγεθος που χρησιμοποιήθηκε ήταν 57 επιχειρήσεις.

Το ερωτηματολόγιο της ποσοτικής έρευνας αποτελείται από 10 ερωτήσεις και η ανάπτυξη του πραγματοποιήθηκε από τη συμβολή του κ. Τσιμιτάκη. Οι ερωτήσεις προήλθαν από ανασκόπηση βιβλιογραφίας. (Σταθακόπουλος, 2005).

3.4. Στατιστική ανάλυση των δεδομένων της ποσοτικής έρευνας

Όλα τα στοιχεία της έρευνας κωδικοποιήθηκαν και καταχωρήθηκαν σε ένα αρχείο δεδομένων έτσι ώστε να μπορέσουν στατιστικά να αναλυθούν και να επεξεργαστούν. Μετά από ειδική κωδικοποίηση οι απαντήσεις των ερωτηθέντων τουριστών, εισήχθησαν στο πρόγραμμα Excel που χρησιμοποιήθηκε για τη στατιστική ανάλυση των δεδομένων. Έπειτα, έγινε έλεγχος της ορθότητας αυτών.

3.5. Περιορισμοί της ποσοτικής έρευνας

Η έρευνα πραγματοποιήθηκε στις τοπικές τουριστικές και ξενοδοχειακές επιχειρήσεις, έτσι ώστε να φανούν αρχικά οι αντιδράσεις τους και ο τρόπος με τον

οποίο αντιλαμβάνονται ή όχι, τα μέσα προβολής που επιφέρει η κάθε επιχείρηση για τον τουρισμό.

Στην προσπάθεια συμπλήρωσης των ερωτηματολογίων θα πρέπει να σημειωθεί ότι κατά τη διάρκεια της έρευνας προέκυψαν κάποια προβλήματα. Αρχικά, είχα ολοκληρώσει το ερωτηματολόγιο στο online πρόγραμμα Survey gizmo όπου οι ερωτώμενοι θα λάμβαναν με ένα link το ερωτηματολόγιο και θα το απαντούσαν ηλεκτρονικά. Μετά την ολοκλήρωση του δε μου απάντησε κανένας. Έπειτα αναγκάστηκα να το ολοκληρώσω στο πρόγραμμα Word και να το στείλω με μεταφορική στη Δράμα για τη συμπλήρωση του. Επίσης, υπήρξε δυσκολία συμπλήρωσης του ερωτηματολογίου λόγω άρνησης της συμμετοχής κάποιων εξ' αυτών στην έρευνα αυτή.

Τέλος, ένα ακόμα εμπόδιο της έρευνας είναι το γεγονός ότι, δεν ήταν εύκολη η διεξαγωγή της διότι την περίοδο που πραγματοποιήθηκε η έρευνα είχε ξεκινήσει η τουριστική σεζόν και δεν είχαν αρκετό ελεύθερο χρόνο. Τέλος, η έρευνα ήταν δύσκολη και κουραστική για τους ερωτώμενους που δεν ήταν συνηθισμένοι σε τέτοιου είδους έρευνες.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4

ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΕΡΕΥΝΑΣ

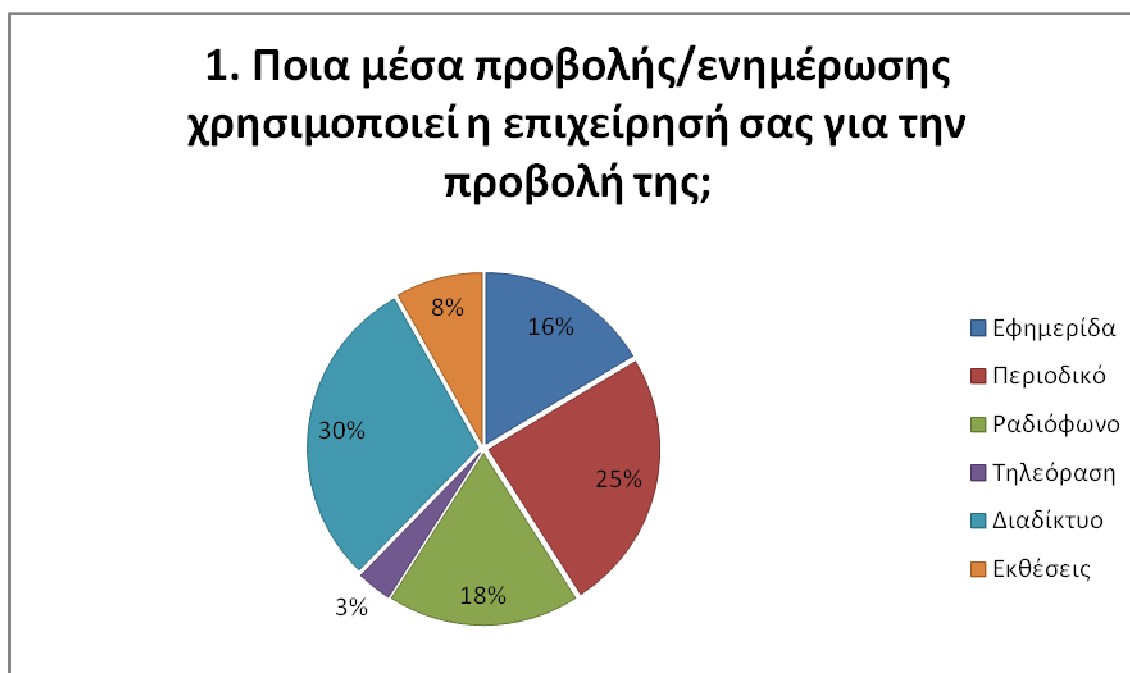
4.1 Εισαγωγή

Στο κεφάλαιο αυτό θα γίνει η παρουσίαση των αποτελεσμάτων που προέκυψαν από τις απαντήσεις των ερωτώμενων. Οι στατιστικές αναλύσεις των δεδομένων της ποσοτικής έρευνας πραγματοποιήθηκαν μέσω ιστογραμμάτων. Οι πίνακες ουσιαστικά αντιπροσωπεύουν τις τουριστικές επιχειρήσεις για το πως συμβάλλουν στην προβολή του τόπου.

4.2. ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΗΣ ΑΝΑΛΥΣΗΣ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ ΒΑΣΕΙ ΤΩΝ ΑΠΑΝΤΗΣΕΩΝ ΤΟΥ ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟΥ

4.2.1. Ποια μέσα προβολής/ενημέρωσης χρησιμοποιεί η επιχείρησή σας για την προβολή της;

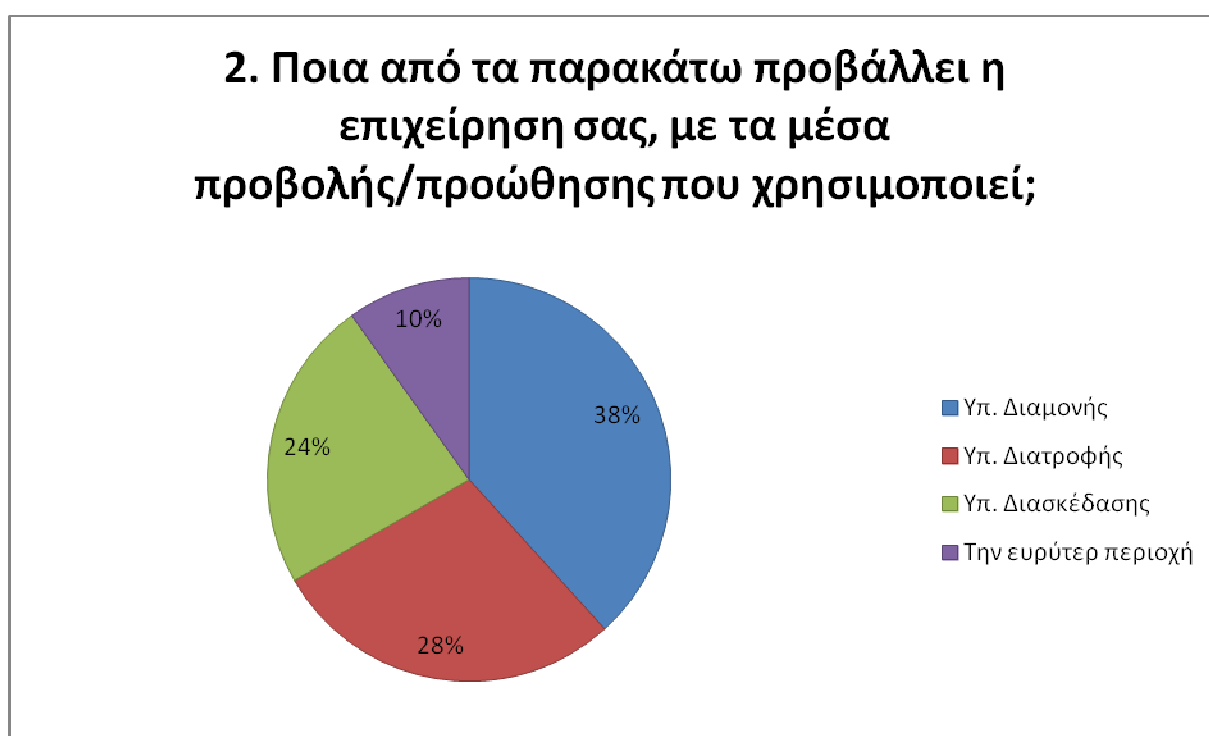
Στο σχεδιάγραμμα 4.1. παρουσιάζονται τα αποτελέσματα της ερώτησης για το ποια μέσα προβολής/ενημέρωσης χρησιμοποιεί οι επιχειρήσεις για την προβολή της. Το μεγαλύτερο ποσοστό (30%) των 57 επιχειρήσεων του δείγματος που κλήθηκαν απαντήσουν είναι το Διαδίκτυο, το 25% είναι το Περιοδικό, ενώ μόνο το 3% είναι η Τηλεόραση.

Σχεδιάγραμμα 4.1.

4.2.2. Ποια από τα παρακάτω προβάλλει η επιχείρησή σας, με τα μέσα προβολής/προώθησης που χρησιμοποιεί;

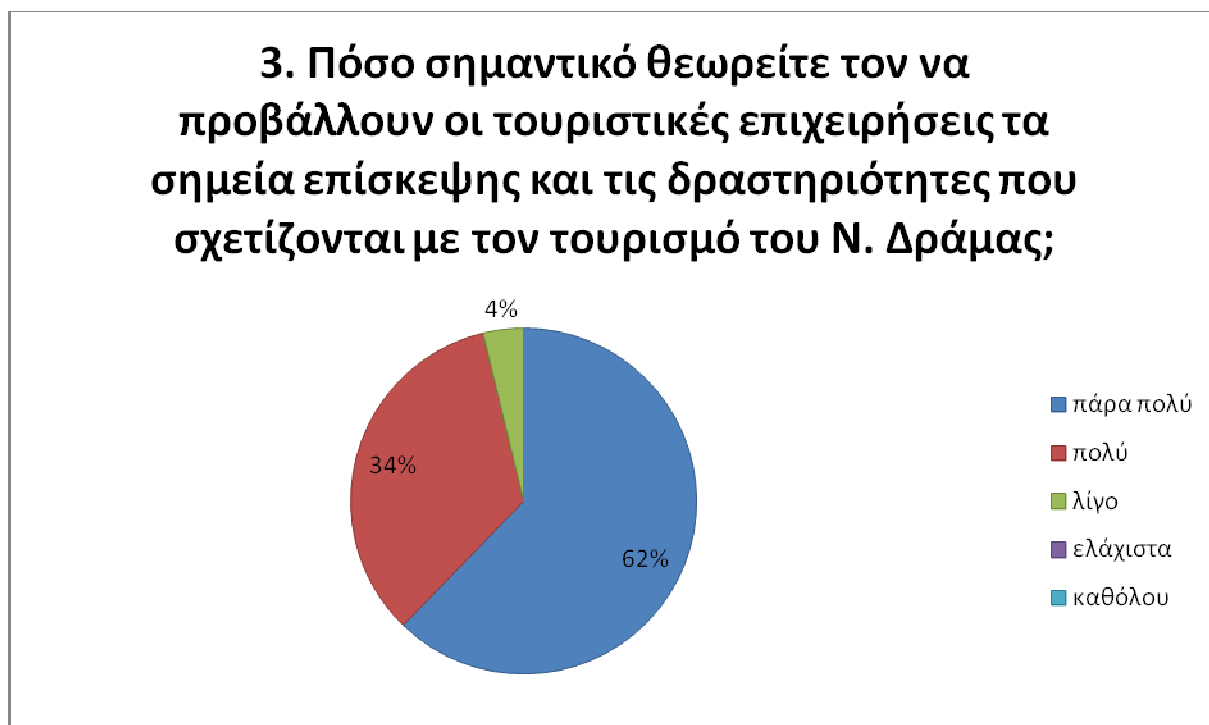
Το μεγαλύτερο ποσοστό (38%) του δείγματος που κλήθηκε να απαντήσει είναι οι Υπηρεσίες Διανομής στην ερώτηση ποια μέσα προβολής/προώθησης χρησιμοποιεί η επιχείρησή σας για την προβολή της. Επίσης, το 28% φαίνεται να χρησιμοποιεί τις Υπηρεσίες Διατροφής, το 24% τις Υπηρεσίες Διασκέδασης και μόνο το 10% την ευρύτερη περιοχή.

Σχεδιάγραμμα 4.2.

4.2.3 Πόσο σημαντικό θεωρείτε τον να προβάλλουν οι τουριστικές επιχειρήσεις τα σημεία επίσκεψης και τις δραστηριότητες που σχετίζονται με τον τουρισμό του Ν. Δράμας;

Όπως φαίνεται στο σχεδιάγραμμα 4.3. το μεγαλύτερο ποσοστό της τάξης του 62% αντιπροσωπεύουν το πάρα πολύ για το πόσο σημαντικό θεωρούν το να προβάλλουν οι τουριστικές επιχειρήσεις τα σημεία επίσκεψης και τις δραστηριότητες που σχετίζονται με τον τουρισμό του Ν. Δράμας. Επίσης, το 34% το θεωρούν πολύ σημαντικό, ενώ το ελάχιστο και καθόλου δεν το θεώρησε κανένας σημαντικό.

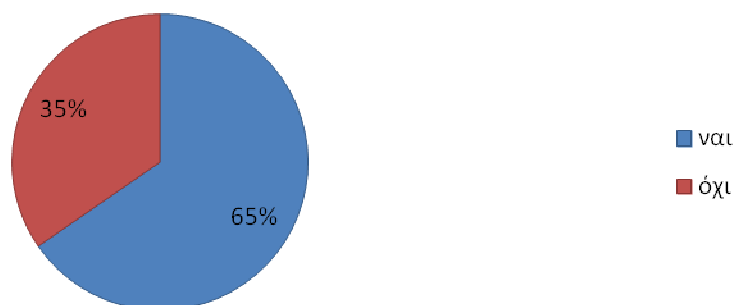

Σχεδιάγραμμα 4.3.

4.2.4. Προβάλλει η επιχείρησή σας σημεία ενδιαφέροντος και δραστηριότητες που σχετίζονται με τον τουρισμό στο Ν. Δράμας;

Σύμφωνα με το παρακάτω σχεδιάγραμμα το μεγαλύτερο ποσοστό του δείγματος του 65% κλήθηκε να απαντήσει θετικά στον αν προβάλλει η επιχείρησή σας σημεία ενδιαφέροντος και δραστηριότητες που σχετίζονται με τον τουρισμό στο Ν. Δράμας. Αντίθετα, το 35% απάντησε αρνητικά.

4. Προβάλλει η επιχείρησή σας σημεία ενδιαφέροντος και δραστηριότητες που σχετίζονται με τον τουρισμό στο Ν. Δράμας;

Σχεδιάγραμμα 4.4

4.2.5. Αν Ναι, ποιο από τα παρακάτω μέσα χρησιμοποιεί για το σκοπό αυτό;

Όπως βλέπουμε πάλι το 39% των ερωτηθέντων επέλεξαν το Διαδίκτυο ως μέσο προβολής της επιχείρησής, το 28% υποστήριξαν το Περιοδικό και το 18% την Εφημερίδα. Ενώ το Ραδιόφωνο, η Τηλεόραση και οι Εκθέσεις έχουν τα πιο μικρά ποσοστά.

4.1. Αν Ναι, ποιο από τα παρακάτω μέσα χρησιμοποιεί για το σκοπό αυτό;

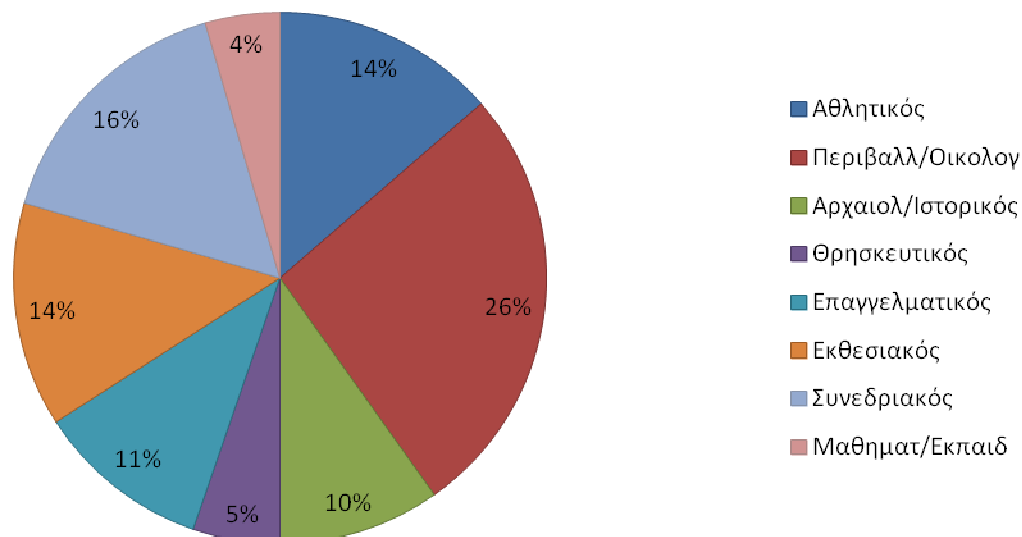

Σχεδιάγραμμα 4.5

4.2.6. Ποιες από τις παρακάτω μορφές τουρισμού προβάλλονται από την επιχείρησή σας;

Παρατηρείται στο σχεδιάγραμμα 4.2. αυτό ότι οι περισσότερες επιχειρήσεις προβάλλουν με (26%) τον Περιβαλλοντικό/Οικολογικό τουρισμό. Ο Συνεδριακός φαίνεται να είναι στο 16%, ενώ ο Αθλητικός και ο Εκθεσιακός τουρισμός ισοβαθούν με 14%. Το λιγότερο ποσοστό παρατηρείται από τον Μαθηματικό/Εκπαιδευτικό τουρισμό με 4%.

4.2. Ποιες από τις παρακάτω μορφές τουρισμού προβάλλονται από την επιχείρησή σας;

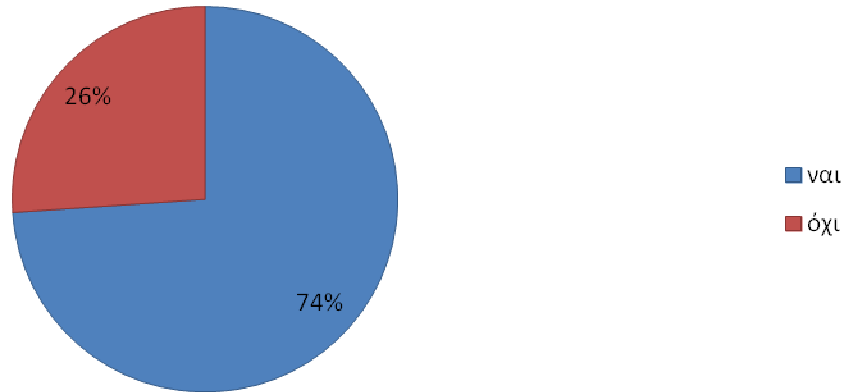

Σχεδιάγραμμα 4.6

4.2.7. Παρέχει η επιχείρησή σας πληροφορίες που σχετίζονται με προγράμματα/δράσεις ανάδειξης – προστασίας – ευαισθητοποίησης για τα σημεία επίσκεψης στο Ν. Δράμας;

Μπορούμε να συμπεράνουμε ότι οι επιχειρήσεις που παρέχουν πληροφορίες και σχετίζονται με προγράμματα/δράσεις ανάδειξης – προστασίας – ευαισθητοποίησης για τα σημεία επίσκεψης στο Ν. Δράμας έχουν ποσοστό 74%, ενώ το 26% δεν παρέχουν πληροφορίες.

4.3. Παρέχει η επιχείρησή σας πληροφορίες που σχετίζονται με προγράμματα/δράσεις ανάδειξης – προστασίας – ευαισθητοποίησης για τα σημεία επίσκεψης στο Ν. Δράμας;

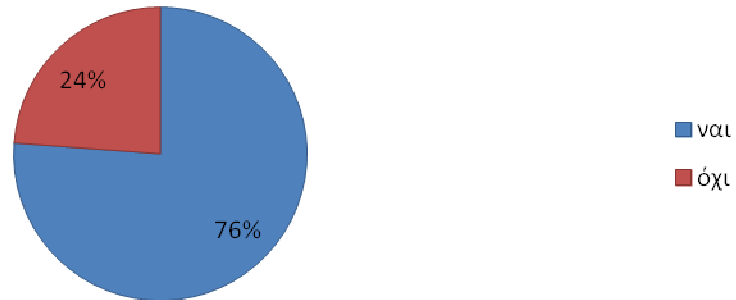

Σχεδιάγραμμα 4.7

4.2.8. Παρέχει η επιχείρησή σας πληροφορίες που σχετίζονται με κοινωνικά/πολιτιστικά δρώμενα που λαμβάνουν χώρα στο Ν. Δράμας;

Όπως φαίνεται και από το σχεδιάγραμμα 4.8. το μεγαλύτερο ποσοστό (76%) είναι ότι οι επιχειρήσεις παρέχουν πληροφορίες που σχετίζονται με κοινωνικά/πολιτιστικά δρώμενα που λαμβάνουν χώρα στο Ν. Δράμας, εφόσον η Δράμα φημίζεται για τις παραδόσεις της. Αντίθετα, μόνο το 24% δεν ασχολούνται οι επιχειρήσεις με τα ήθη και έθιμα του νομού.

4.4. Παρέχει η επιχείρησή σας πληροφορίες που σχετίζονται με κοινωνικά/πολιτιστικά δρώμενα που λαμβάνουν χώρα στο Ν. Δράμας;

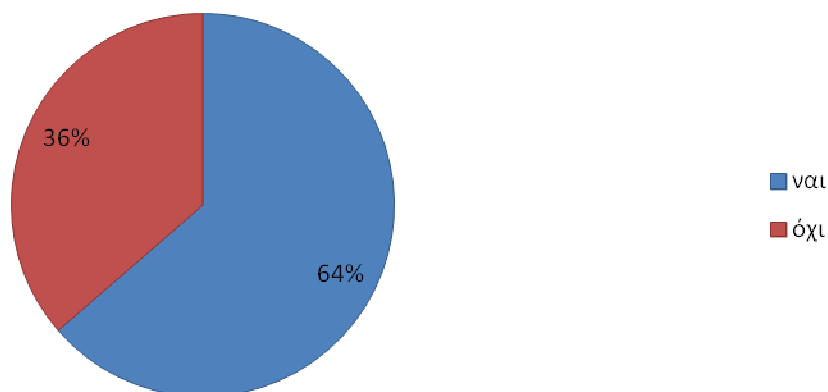

Σχεδιάγραμμα 4.8

4.2.9. Σκοπεύει η επιχείρησή σας να προβάλει σημεία ενδιαφέροντος και δραστηριότητες που σχετίζονται με τον τουρισμό στο Ν. Δράμας, στο άμεσο μέλλον;

Διαπιστώνουμε ότι οι επιχειρήσεις προβάλλουν σημεία ενδιαφέροντος και δραστηριότητες που σχετίζονται με τον τουρισμό στο Ν. Δράμας με 64% στο σχεδιάγραμμα 4.9., ενώ το 36% απάντησαν αρνητικά.

5. Σκοπεύει η επιχείρησή σας να προβάλει σημεία ενδιαφέροντος και δραστηριότητες που σχετίζονται με τον τουρισμό στο Ν. Δράμας, στο άμεσο μέλλον;

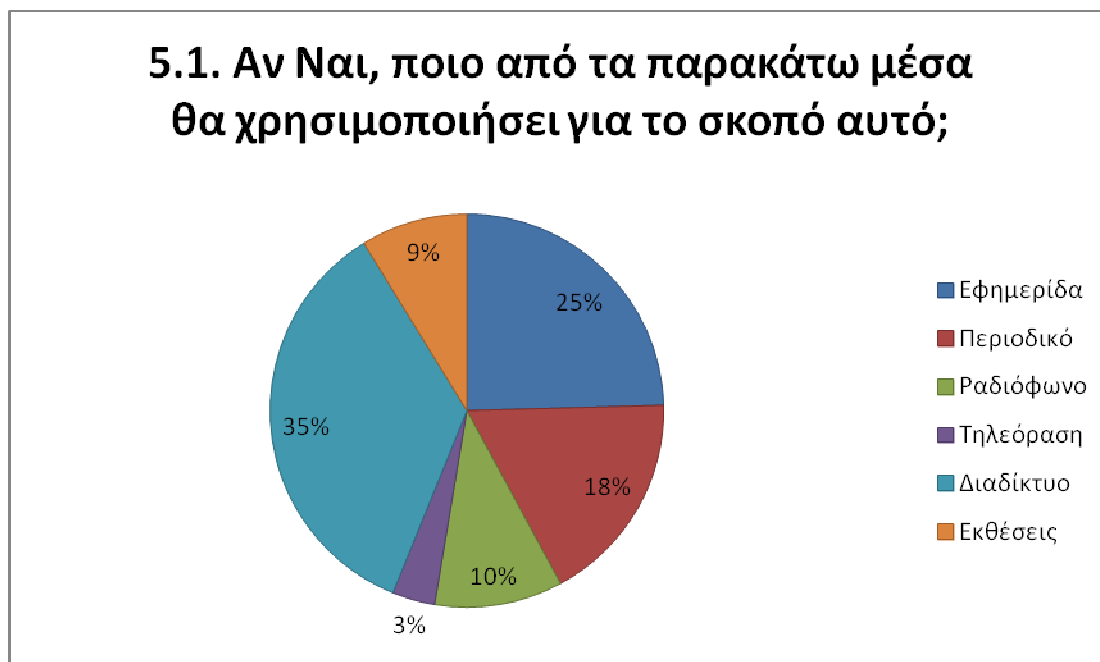

Σχεδιάγραμμα 4.9

4.2.10 Αν Ναι, ποιο από τα παρακάτω μέσα θα χρησιμοποιήσει για το σκοπό αυτό;

Όπως προκύπτει από το παρακάτω σχεδιάγραμμα 4.10. το 25% των επιχειρήσεων φαίνεται να χρησιμοποιούν το Διαδίκτυο για να προβάλλουν σημεία ενδιαφέροντος και δραστηριότητες. Επίσης, μεγάλο ποσοστό με 25% έχει η Εφημερίδα και με 18% το Περιοδικό.

5.1. Αν Ναι, ποιο από τα παρακάτω μέσα θα χρησιμοποιήσει για το σκοπό αυτό;

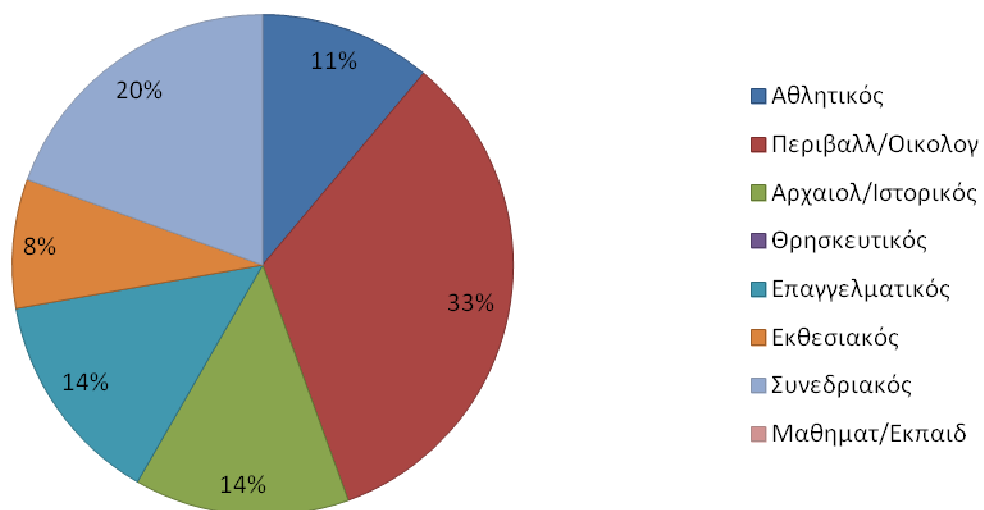

Σχεδιάγραμμα 4.10

4.2.11. Ποιες από τις παρακάτω μορφές τουρισμού θα μπορούσε να προβάλλει η επιχείρησή σας;

Το μεγαλύτερο ποσοστό (33%) της έρευνας αυτής δείχνει ότι η επιχείρηση προβάλλει τον Περιβαλλοντικός/Οικολογικός τουρισμό, το 20% τον Εκθεσιακό τουρισμό, το 14% προβάλλει τον Αρχαιολογικό/Ιστορικό και Θρησκευτικό τουρισμό, το 11% τον Αθλητικό τουρισμό και μόνο το 8% προβάλλει τον Επαγγελματικό τουρισμό. Ενώ τον Συνεδριακό και Μαθηματικό/Εκπαιδευτικό δεν το προβάλλει καμία επιχείρηση.

5.2. Ποιες από τις παρακάτω μορφές τουρισμού θα μπορούσε να προβάλλει η επιχείρησή σας;

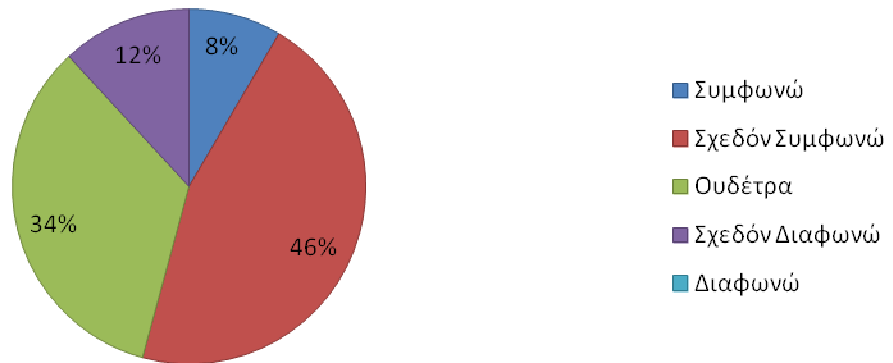

Σχεδιάγραμμα 4.11

4.2.12. Οι τοπικοί φορείς (Δήμοι, Αναπτυξιακή εταιρεία Δράμας κτλ.) προβάλλουν ολοκληρωμένα το τουριστικό προϊόν του Νομού.

Σε συγκεκριμένη περίπτωση το μεγαλύτερο ποσοστό 48% συμφωνεί, το 34% σχεδόν συμφωνεί, το 12% μένει ουδέτερο και το 8% σχεδόν συμφωνεί με το ότι οι τοπικοί φορείς προβάλλουν ολοκληρωμένα το τουριστικό προϊόν του Νομού.

6. Οι τοπικοί φορείς (Δήμοι, Αναπτυξιακή εταιρεία Δράμας κτλ.) προβάλλουν ολοκληρωμένα το τουριστικό προϊόν του Νομού.

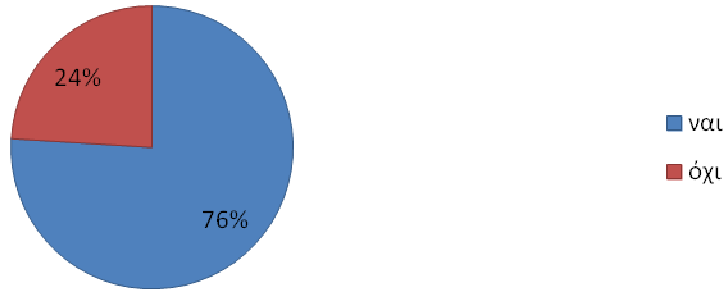

Σχεδιάγραμμα 4.12

4.2.13. Συμμετέχει η επιχείρησή σας σε προγράμματα / πρωτοβουλίες που προάγουν την τουριστική προβολή και ανάπτυξη του Ν. Δράμας;

Όπως μπορούμε να διαπιστώσουμε από το παρακάτω σχεδιάγραμμα 4.13. το μεγαλύτερο ποσοστό 76% των επιχειρήσεων φαίνεται να συμμετέχει σε προγράμματα/πρωτοβουλίες που προάγουν την τουριστική προβολή και ανάπτυξη του Ν. Δράμας. Ενώ το 24% των επιχειρήσεων δε συμμετέχει καθόλου.

7. Συμμετέχει η επιχείρησή σας σε προγράμματα / πρωτοβουλίες που προάγουν την τουριστική προβολή και ανάπτυξη του Ν. Δράμας;

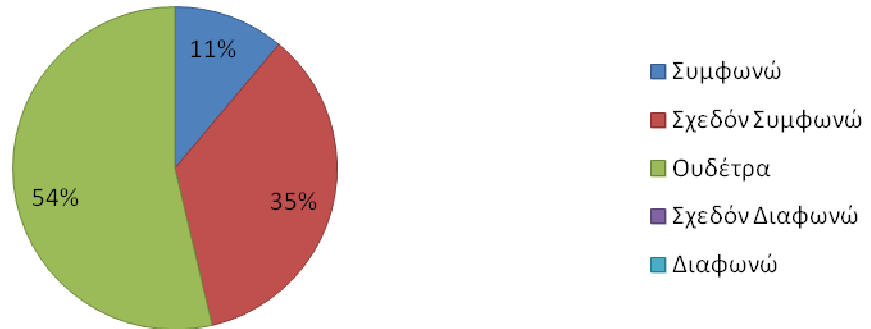

Σχεδιάγραμμα 4.13

4.2.14. Στο διαδίκτυο υπάρχουν επαρκείς και αξιόπιστες πληροφορίες σχετικά με το τουριστικό προϊόν του Ν. Δράμας;

Σε αυτή την ερώτηση όπως μπορούμε να παρακολουθήσουμε, το 54% μένει ουδέτερο, το 35% συμφωνεί σχεδόν και το 11% συμφωνεί με το αν στο διαδίκτυο υπάρχουν επαρκείς και αξιόπιστες πληροφορίες με το τουριστικό προϊόν του Ν. Δράμας.

8. Στο διαδίκτυο υπάρχουν επαρκείς και αξιόπιστες πληροφορίες σχετικά με το τουριστικό προϊόν του Ν. Δράμας;

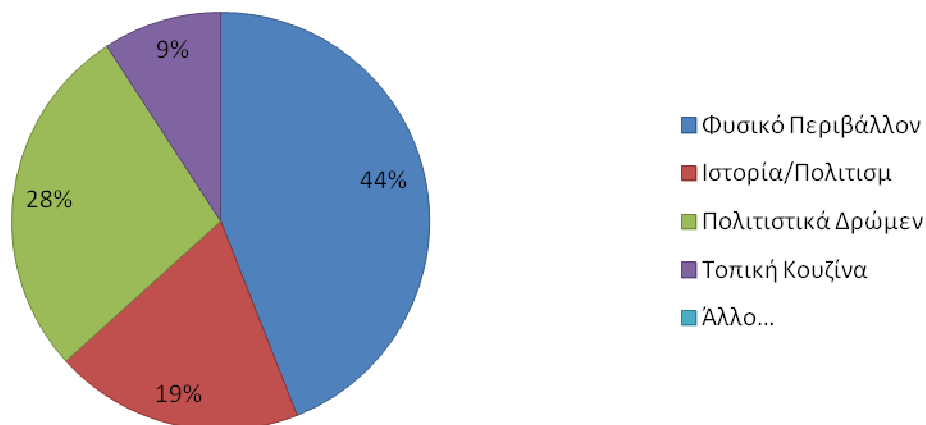

Σχεδιάγραμμα 4.14

4.2.15. Ποιο από τα παρακάτω αποτελεί το σημαντικότερο πόλο έλξης του Νομού;

Παρακολουθώντας το παρακάτω σχεδιάγραμμα 4.15. μπορούμε να διαπιστώσουμε ότι το μεγαλύτερο ποσοστό 44% αποτελεί το σημαντικότερο πόλο έλξης του Νομού που είναι το φυσικό περιβάλλον. Το 28% αποτελεί τα πολιτιστικά δρώμενα εφόσον η Δράμα φημίζεται για τα έθιμά της, το 19% αποτελεί η ιστορία/πολιτισμός του Νομού και το 9% την τοπική κουζίνα. Στη λέξη άλλο το μόνο που απάντησαν ήταν ότι χαρακτήρισαν τη Δράμα ονειρούπολη.

9. Ποιο από τα παρακάτω αποτελεί το σημαντικότερο πόλο έλξης του Νομού;

Σχεδιάγραμμα 4.15

4.2.16. Με ποια λέξη, φράση ή σλόγκαν θα προσδιορίζατε το Ν. Δράμας ως τουριστικό προορισμό;

Στον παρακάτω πίνακα 4.1. προσδιορίζεται ο Ν. Δράμας ως περιβαλλοντικός προσδιορισμός διακρίνοντας ιδιαίτερα το φυσικό του περιβάλλον. Στο Ν. Δράμας κυρίαρχο στοιχείο στη φυσιογνωμία της περιοχής είναι το φυσικό περιβάλλον με τους μοναδικούς βιότοπους και τα εντυπωσιακά δασικά τοπία.

Περιβαλλοντικός Προορισμός
Φυσικός πλούτος.
Ο νομός με τον πιο πλούσιο φυσικό περιβάλλον.
Πράσινος Νομός.
Ανάδειξη φυσικού περιβάλλοντος.
Ήσυχος οικογενειακός προορισμός με φυσικό περιβάλλον.
Περιβαλλοντικός και οικολογικός προορισμός.
Ήσυχος προορισμός με φυσικό περιβάλλον.
Οικολογικός προορισμός.
Προορισμός για όλες τις εποχές.
Μαζικός οργανωμένος προορισμός.

Πίνακας 4.1.

Το Φαλακρό όρος χαρακτηρίζεται ως αθλητικός προορισμός λόγω της αφθονίας και ελκυστικότητας των φυσικών και πολιτιστικών του πόρων. Μπορούμε να δούμε στο πίνακα 4.2. πολλές δυνατότητες για υψηλές προδιαγραφές δραστηριοτήτων, όπως χιονοδρομία, πεζοπορία, απόλαυση του τοπίου, ορειβασία - αναρρίχηση, ποδήλατο βουνού, ιπασία, αεροπτερισμό και άλλα σπόρ περιπέτειας.

Αθλητικός Προορισμός
Αθλητικός κ' οικολογικός προορισμός.
Αθλητικός κ' πολιτισμικός προορισμός.
Χειμερινός προορισμός δράσης και περιπέτειας.
Φυσικά Sport.

Πίνακας 4.2.

Ο Ν. Δράμας αποτελεί έναν από τους πιο φυσικούς τουριστικούς προορισμούς και θεωρείται μια μοναδική περιοχή από άποψη ευημερίας, ενώ ταυτόχρονα προσφέρει μια ποικιλία από πράγματα που μπορούν να εκμεταλλευτούν οι τουρίστες. Ένας προορισμός με ιδιαίτερο πλούτο στις φυσικές και ανθρωπογενές ομορφιές και μια ιστορία που σε καλεί να την εξερευνήσεις και να την γνωρίσεις καλύτερα. Επίσης, φημίζεται για τη φιλοξενία της και για καλοσύνη των ντόπιων.

Τουριστικός Προορισμός
Η τουριστική Δράμα
Έντονη τουριστική εικόνα
Η ουσία της φιλοξενίας
Φιλόξενος προορισμός
Άριστη φιλοξενία
Φιλοξενία και πολιτισμός
Ποιοτική διασκέδαση στη Δράμα
Δια μαγείας ο προορισμός της Δράμας
I love Δράμα
Σαν τη Δράμα δεν έχει πουθενά
Οικογενειακός προορισμός

Πίνακας 4.3.

Εδώ παρακολουθούμε μια περιοχή με μακραίωνα ιστορία και πλούσιες παραδόσεις. Σύμφωνα με τον πίνακα 4.4. διακρίνονται στοιχεία λαϊκού πολιτισμού και ιστορίας

(παραδοσιακές οικονομικές δραστηριότητες, τέχνες, έθιμα) που διατηρούνται και μπορούν να αποτελέσουν αντικείμενο ενδιαφέροντος για τον επισκέπτη

Πολιτισμικός Προορισμός
Η Δράμα και ο πολιτισμός μας
Πολιτισμικός προορισμός
Θρησκευτικός προορισμός
Η Δράμα και η ιστορία μας
Ιστορικός προορισμός

Πίνακας 4.4.

Ο Ν. Δράμας χαρακτηρίζεται ως ταχύτατα ανερχόμενος χειμερινός προορισμός. Στον παρακάτω πίνακα 4.5. επιφυλάσσει στον «αδιάβαστο» επισκέπτη πολλές εκπλήξεις, φροντίζοντας παράλληλα να ικανοποιήσει ακόμα και τον πιο απαιτητικό. Λάτρεις των χειμερινών σπορ, φυσιολάτρες, κλασικοί «τουρίστες» και γευσιγνώστες.

Χειμερινός προορισμός
Πρωτεύουσα των Χριστουγέννων
Ευτυχισμένα Χριστούγεννα στη Δράμα
Χειμερινός προορισμός

Πίνακας 4.5.

Σύμφωνα με τον παρακάτω πίνακα ο Ν. Δράμας παρέχει ένα δίκτυο πολιτιστικών υποδομών με εκθεσιακούς χώρους. Σήμερα η Δράμα έχει εξελιχθεί, εκτός από ένα οικονομικό και εμπορικό κέντρο και σε πνευματική κυψέλη και κέντρο ψυχαγωγίας. Κάθε χρόνο οργανώνονται εκδηλώσεις λόγου και τέχνης, με πολλές εκθέσεις δημιουργών από πολλές χώρες. (Strymonikos Online, 2008)

Εκθεσιακός- Συνεδριακός Προορισμός
Εκθεσιακός προορισμός
Συνεδριακός προορισμός

Πίνακας 4.6.

Κάποια από τα προβλήματα που μεγιστοποιούνται στις τουριστικές και ξενοδοχειακές επιχειρήσεις φαίνονται στον ακόλουθο πίνακα 4.7. Αυτά είναι τα μειονεκτήματα που παρουσιάζονται στο Ν. Δράμας για τα οποία πρέπει να προταθούν λύσεις για την καλύτερη τουριστική του ανάπτυξη.

Προβλήματα
Μη εκπαιδευμένο ανθρώπινο δυναμικό.
Δράμα η κατάσταση.
Δεν υπάρχει καλή οργάνωση στις υποδομές.

Πίνακας 4.7.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ-ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

5.1 Εισαγωγή

Σκοπός της έρευνας ήταν να διαπιστώσουν κατά πόσο οι τουριστικές επιχειρήσεις αξιοποιούν την προβολή του Νομού, τα μέσα προβολής/ενημέρωσης που χρησιμοποιούν, τις μορφές τουρισμού, τα σημεία ενδιαφέροντος και δραστηριότητες που σχετίζονται με τον τουρισμό και να προταθούν λύσεις για την αντιμετώπιση αρνητικών συνεπειών και ιδέες για την ανάπτυξη της τουριστικής ανάπτυξης του Νομού.

Στο τελευταίο κεφάλαιο της εργασίας παρατίθενται τα συμπεράσματα που διεξήχθησαν από τη δευτερογενή έρευνα. Η έρευνα που πραγματοποιήθηκε θα βοηθήσει σημαντικά στην αναλυτική παρουσίαση των προβλημάτων, των αιτιών τους και θα προτείνει ρεαλιστικές λύσεις για το παρόν και το μέλλον.

Αρχικά θα αναλυθούν τα συμπεράσματα που προκύπτουν από τη δευτερογενή έρευνα. Η ανάλυση αυτή θα βοηθήσει στην εξαγωγή ασφαλών συμπερασμάτων για την έρευνα γενικότερα και τον σκοπό για τον οποίο πραγματοποιήθηκε. Στη συνέχεια, θα ακολουθούν οι προτάσεις για τη βελτίωση του τουρισμού του Ν. Δράμας.

5.2. Δυνατότητες

Σύμφωνα με τη Τζήμου (2011) η Δράμα αποτελεί έναν ανερχόμενο προορισμό όπου εγγυάται σοβαρές προοπτικές για την ανάπτυξη ήπιων μορφών τουρισμού σε όλες της τις εκφάνσεις και μορφές.

Το γεγονός ότι η Δράμα αναγνωρίζεται ως προορισμός αυτό δεν προέκυψε διά μαγείας. Εδώ και αρκετά χρόνια ξεκίνησε η διαδικασία διαμόρφωσης του αναπτυξιακού πλαισίου, του χωροταξικού σχεδιασμού της, του είδους του τουρισμού που αρμόζει στην περιοχή και της προβολής της, της αξιοποίησης των ανάλογων αναπτυξιακών προγραμμάτων και χρηματοδοτήσεων.

Οι επισκέπτες έρχονται να γνωρίσουν έναν τόπο που έχει μολυνθεί από την παρουσία του μαζικού τουρισμού και διαθέτει καθαρό και ήσυχο περιβάλλον. Τα μέσα μαζικής ενημέρωσης τον προβάλλουν, ως αποτέλεσμα να ενισχύουν τη διαφημιστική εικόνα της περιοχής και οργανωμένες ομάδες ζητούν και επισκέπτονται την περιοχή, ενώ οι tour operators επιδιώκουν να διαμορφώσουν το νέο πακέτο της Δράμας.

Η τουριστική υποδομή φιλοξενίας εμπλουτίζεται, εκσυγχρονίζονται οι παραδοσιακοί χώροι εστίασης, ιδρύονται επιχειρήσεις παροχής υπηρεσιών εναλλακτικού τουρισμού, δημιουργούνται υποδομές που συμβάλλουν ενεργά στην περιβαλλοντική εκπαίδευση και ερμηνεία οι οποίες είναι και πανελλαδικής εμβέλειας.

Ο τοπικός πληθυσμός ανταποκρίνεται θετικά και προσπαθεί να ωφεληθεί από όλο αυτό, ενώ οι κρατικοί φορείς προσπαθούν να ενισχύσουν τον τουρισμό μέσα από κάποιας εμβέλειας επενδύσεις. Φαίνεται πως υπάρχει μια σαφής στροφή προς την ανάπτυξη ήπιων υποδομών αγροτικού τουρισμού σε ορεινές και ημιορεινές περιοχές, οι οποίες αν και περιορισμένες, κινούνται προς μία κατεύθυνση της ολοκλήρωσης τους με το φυσικό και πολιτισμικό περιβάλλον.

Στο συγκεκριμένο νομό εντοπίζονται ισχυρά σημεία, εστιασμένα στο πλούσιο και ιδιαίτερο φυσικό πολιτισμικό του απόθεμα, αλλά και στη γεωπολιτική του θέση στον ευρύτερο βαλκανικό χώρο.

Τα θέλγητρα και οι πόροι είναι οι δυνατότητες, οι οποίοι αποτελούν πραγματικά ευλογία για τον τόπο.

Όπως: επιβλητικά βουνά και ιδιαίτερα χλωριδικά οικοσυστήματα υψηλής οικολογικής και αισθητικής αξίας, ποικίλα υδάτινα συστήματα και ιδιαίτεροι γεωλογικοί σχηματισμοί.

Ανθρωπογενές περιβάλλον, με αξιόλογους παραδοσιακούς οικισμούς, με ιστορικό πολιτιστικό αλλά και αρχιτεκτονικό ενδιαφέρον με εκκλησίες και μοναστήρια. Πολλά στοιχεία αρχαιολογικής και βυζαντινής παράδοσης που προβάλλονται μέσα από τις γιορτές και τα δρώμενα του τόπου.

Πλούσια μουσική παράδοση, μουσεία ιστορίας, πολιτισμού και φυσικής ιστορίας, οχυρά και ακροπόλεις, αρχαιολογικούς χώρους, γνωστά τοπικά προϊόντα, εξαιρετική κουζίνα, αλλά το κυριότερο φιλόξενους και ζεστούς ανθρώπους.

Όλα αυτά μαζί ορίζουν ένα περιβάλλον φυσικό, πολιτισμικό και ιστορικό, αλλά και συγχρόνως αναντικατάστατο, αμετακίνητο και διατηρητέο που αν το χάσουν, χάνουν τα πάντα.

Το περιβάλλον αυτό το εκτιμούν οι μόνιμοι κάτοικοι για την ποιότητα ζωής που τους προσφέρει. Οι επισκέπτες το εκτιμούν για την έμπνευση, γνώση και ψυχαγωγία που τους προσφέρει και για τους ανθρώπους που εμπλέκονται στην τουριστική βιομηχανία, είναι η πηγή του προσωπικού εισοδήματος και της ευημερίας του τόπου. (Τζήμου, 2011).

5.3. Συμπεράσματα

Από τη στιγμή που δεν υπάρχει οργανωμένο τουριστικό προϊόν σύμφωνα με τις απαντήσεις των ερωτηθέντων από το ερωτηματολόγιο, δεν μπορούν να επενδύσουν στις υπάρχουσες μονάδες και αυτό γιατί όσο και αν τις αναπτύξουν ή τις αναβαθμίσουν, αυτό δεν θα καταλήξει ανταποδοτικά στους επιχειρηματίες αλλά και στις τοπικές κοινωνίες.

Η δημιουργία νέων ξενοδοχειακών μονάδων σε περιοχές όπου δεν υπάρχει τουριστικό προϊόν ή απαιτούμενη επισκεψιμότητα είναι καταστροφική τόσο για τον επιχειρηματία που θα θέλει να επενδύσει αλλά κυρίως για τις υπάρχουσες επιχειρήσεις μοιράζοντας ακόμα περισσότερη την ήδη κορεσμένη πίτα του τουρισμού στην περιοχή.

Η πορεία των προηγούμενων χρόνων έδειξε ότι, η ανάπτυξη μιας περιοχής δε γίνεται μόνο με τη δημιουργία των κατάλληλων υποδομών ανάδειξης και λειτουργίας του τουριστικού προϊόντος. (Κάλλιας, 2011)

Οι υποδομές του νομού δεν ανταποκρίνονται στις απαιτήσεις που επιβάλλει το τουριστικό φαινόμενο, κυρίως στον ορεινό όγκο, οι διάσπαρτες τουριστικές επιχειρήσεις, έχουν να αντιμετωπίσουν έναν πολύ οργανωμένο ανταγωνισμό,

λειτουργούν σε συνθήκες εποχικότητας, και κατ' επέκταση χαμηλής πληρότητας σε εποχές αιχμής, παρουσιάζουν αδυναμία στην οργάνωση και διαχείριση των τουριστικών υπηρεσιών, έλλειψη επιχειρηματικού πνεύματος και απουσία τουριστικής συνείδησης. (Τζήμου, 2011).

Το ανθρώπινο δυναμικό δεν είναι κατάλληλο εκπαιδευμένο. Η προβολή των τουριστικών πόρων είναι περιορισμένη. Δεν υπάρχει σύνθεση με την τοπική παραγωγή και παράδοση και δεν αξιοποιούν όπως πρέπει τους τουριστικούς πόρους.

Σύμφωνα με τις έρευνες της ημερίδας τουρισμού (2011), στο Ν. Δράμας έχει κλείσει ήδη ένα ξενοδοχείο και αρκετά υπολειτουργούν. Πολλοί ισχυρίζονται ότι τα ξενοδοχεία έχουν υψηλές τιμές, ενώ οι επιχειρηματίες του νομού υποστηρίζουν ότι φέτος οι τιμές έχουν μειωθεί έως και 30%. Δυστυχώς όμως η μη ζήτηση αναγκάζει τους επιχειρηματίες να ανεβάζουν τις τιμές τους, ώστε να είναι βιώσιμη η επιχείρησή τους.

5.4. Προτάσεις

Για να μπορέσει ο Ν. Δράμας να γίνει τουριστικό προϊόν και να μην παραμείνει ένας απλός ατιμολόγητος πόρος πρέπει να γίνει ορατός όχι μόνο στο χώρο αλλά και διαχρονικά. Όμως, για να μην παραμείνει ένας άγνωστος και ανύπαρκτος προορισμός πρέπει να αναδείξουν τους δρόμους από τους οποίους πέρασε, τις αξίες που αντιπροσωπεύει τις εμπειρίες που έζησε για να φθάσει ως εδώ. Έτσι, θα είναι ένα ωραίο δάσος, ένα βουνό, ένα φαράγγι, μια λίμνη, ένα απλό ιερό Διονυσίου, ένα δρώμενο με αξία βέβαια επιστημονικού ενδιαφέροντος, ιστορικού, αρχαιολογικού.

Αν όμως όλα αυτά τα στοιχεία του δεν αποτελέσουν ορόσημα, δε θα υπηρετήσουν την ταυτότητά του, ούτε ως προς την συλλογική του οντότητα, ούτε ως προς τη διαμόρφωση του μοναδικού και μη ανταλλάξιμου τουριστικού του προϊόντος.

Αυτό σημαίνει πως πρέπει να αξιολογήσουν και να αναδείξουν τη θεμελιώδη αξία του, τη σημαντικότητά του αλλά και την τουριστική χρήση του. Ακόμα, πρέπει να μετατρέψουν τις διάφορες πληροφορίες σε τουριστικές πληροφορίες με ελκυστικό τρόπο. Αυτό σημαίνει πως πρέπει να επενδύσουν σε μια επικοινωνιακή πολιτική που

να μπορεί να αιχμαλωτίζει τον επισκέπτη πολύπλευρα. Αυτό φυσικά δεν εξασφαλίζεται μόνο με την προσβασιμότητα των πόρων και την απλή οπτική κατανάλωση, αλλά χρειάζεται ιδιαίτερη αξιολόγηση της τουριστικής του αξίας.

Έτσι, ο επισκέπτης δε θα έχει πρόβλημα να πληρώσει με υψηλό αντίτιμο την αξία των πόρων που καταναλώνει και τα θέλητρα και οι πόροι μετατρέπονται σε τουριστικά προϊόντα υψηλής προστιθέμενης αξίας. Τα θέλητρα παύουν να είναι ατιμολόγητοι πόροι και εισέρχονται στην αγορά με μια νέα τιμολογιακή πολιτική. Με αυτό τον τρόπο τα θέλητρα συντηρούνται και προβάλλονται, η τουριστική ροή διασπείρεται στο χώρο, ενώ δημιουργείται ισοκατανομή ωφελειών ανάμεσα στον επισκέπτη, τον πόρο και την πολιτική. (Τζήμου, 2011).

Η ολοκληρωμένη, πολυσυλλεκτική διαχείριση της τουριστικής ανάπτυξης και του περιβάλλοντος τόσο ειδικά (π.χ. στην περιοχή του Φαλακρού) αλλά και γενικά σε επίπεδο Νομού αναδείχθηκε ως μια από τις πιο σημαντικές παραμέτρους της αναπτυξιακής διαδικασίας του.

Ειδικότερα για τον τουρισμό προτάθηκαν:

1. Ο πρωταρχικός στόχος ενός προορισμού και ιδιαίτερα αυτού του Νομού Δράμας, θα πρέπει να είναι η δημιουργία και προσφορά ενός διακριτού, ελκυστικού και «αυθεντικού» προϊόντος, το οποίο θα συνδέεται με την ταυτότητα της περιοχής και θα ενσωματώνει την εικόνα της. Προς την κατεύθυνση αυτή προτείνεται η ανάδειξη και περαιτέρω ενσωμάτωση στο τουριστικό προϊόν αξιόλογων στοιχείων της υπαίθρου όπως: προϊόντα του πρωτογενούς και δευτερογενούς τομέα, προϊόντα τοπικής γνώσης (υφαντουργία), πολιτιστικών εκδηλώσεων, ιστορία και θρησκεία, κλπ. (Χατζόπουλος, 2006)

2. Σύμφωνα με τον Νικήτα (2006), η ανάδειξη του φυσικού περιβάλλοντος (κυρίως στον ορεινό όγκο της Δράμας) και η αξιοποίησή του αποτελούν μια ακόμη κρίσιμη αναπτυξιακή προτεραιότητα που πρέπει να προβάλλουν οι τουριστικές επιχειρήσεις. Τα πλούσια δάση, τα άφθονα ρέοντα ύδατα, ο πλωτός ποταμός Νέστος στις ορεινές περιοχές του Κάτω Νευροκοπίου και του Παρανεστίου, το Αρκουδόρεμα και οι ιαματικές πηγές των Θερμιών στο Παρανέστι, το Χιονοδρομικό Κέντρο Φαλακρού συνιστούν όχι μόνο πλουτοπαραγωγικούς πόρους προς οικονομική εκμετάλλευση (με έμφαση στον τουρισμό) αλλά επίσης αυθεντικό πεδίο έρευνας περιβαλλοντικής

υποστήριξης και βελτίωσης του ανθρωπογενούς περιβάλλοντος με φιλική ενσωμάτωσή του στο φυσικό.

3. Στα πλαίσια του φυσικού περιβάλλοντος θα πρέπει να αναδείξουν την αξιοποίηση του σπάνιου ορυκτού πλούτου που μπορεί να αποτελέσει ένα ακόμα σπουδαίο άξονα ανάπτυξης της τοπικής οικονομίας. Το σημαντικότερο πεδίο λιγνιτών, οι αξιοποιήσιμες ποσότητες ουρανίου και πολυτίμων μετάλλων (χρυσός, άργυρος), καθώς και η αφθονία των πρώτων υλών (καλιούχοι άστριοι, χαλαζίας και καολίνης) για την παραγωγή πορσελάνης και κεραμικών υψηλής ποιότητας δεν μπορούν πλέον να είναι σημεία «ταμπού» κατά την διερεύνηση της προοπτικής ανάπτυξης του νομού. (Νικήτας, 2006)

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Α. ΞΕΝΟΓΛΩΣΣΗ

- Argo-Tour (2008), Εταιρία Ανάπτυξης Εναλλακτικού Τουρισμού Ν ομού Δράμας, http://www.agro-tour.net/web/guest/companies/~/topicarts/view/68981/208?topicarts_redirect=%2Fweb%2Fguest%2Fcompanies%2F%257E%2Ftopic%2F208, [πρόσβαση 18/3/2011].
- Bruce Prideaux and Chris Cooper, (2002), « Marketing and destination growth: A symbiotic relationship or simple coincidence», *Journal of Vacation Marketing*, 9 (1), pp. 35–51
- Buhalis D. (2000), Marketing the competitive of the future, *Tourism Management* 21. p. 97-116.
- Blunch, Niels J. (1984), “Position Bias in Multiple Choice Questions”, *Journal of the Marketing Research*, 21 (May), pp. 216-220.
- CARMEN BLAIN, STUART E. LEVY, AND J. R. BRENT RITCHIE, (2005), «Destination Branding: Insights and Practices from Destination Management Organizations», *Journal of Travel Research*, **31**, pp. 328-338.
- Levy, Paul S. and Stanley Lemeshow (1980), *Sampling for Health Professionals*, Belmont, CA: Lifetime Learning Publications.
- Moutinho L. & Witt S.F. (1989),), «Tourism Marketing and Management Handbook», Prentice Hall International, UK, Cambridge.
- Ruggero Sainaghi, (2006), « From contents to processes: Versus a dynamic destination management model (DDMM)», *Tourism Management*, pp. 1053-1063.
- Sudman, Seymour (1976), *Applied Sampling*, San Francisco, CA: Academic Press.
- ULRIKE GRETZEL, DANIEL R. FESENMAIER, SANDRO FORMICA, AND JOSEPH T. O’LEARY, (2006), «Searching for the Future: Challenges Faced by Destination Marketing Organizations», *Journal of Travel Research*, **45**, (1), pp. 116-126.

B. ΕΛΛΗΝΙΚΗ

- Θεολογία Αβδελλή, (2005), «Προϋποθέσεις Βιώσιμης Τουριστικής Ανάπτυξης», http://www.oikologos.gr/index.php?option=com_content&view=article&id=235&Itemid=197, [πρόσβαση 9/04/2011].
- Αναπτυξιακό Συνέδριο Νομού Δράμας (2011), «Δράσεις», www.drama.gr/anaptyxiako/praktika.pdf, [πρόσβαση 23/3/2011].
- Ανδριώτης, Κ. (2005), *Τουριστική ανάπτυξη και σχεδιασμό*, Αθήνα: Σταμούλη Α.Ε.
- Ανδριώτης, Κ. (2005), *Μάρκετινγκ τουριστικών επιχειρήσεων*, Αθήνα: Σταμούλη Α.Ε.
- Χ. Α. Βασιλειάδης, (2009), *Η Διοικητική και το Μάρκετινγκ των Τουριστικών Προορισμών*, Αθήνα: Σταμούλης.
- Ηγουμενάκης Ν., (1996), *Τουριστικό Μάρκετινγκ*, Αθήνα: Interbooks
- Βίκυ Καραντζαβέλου (2008), «Στα θρανία οι επιχειρηματίες εναλλακτικού τουρισμού Δράμας», *Travel Daily News*, 24 Μαρτίου, σελ. 1570.
- Βίκυ Καραντζαβέλου (2008), «Στα θρανία οι επιχειρηματίες εναλλακτικού τουρισμού Δράμας», <http://www.traveldailynews.gr/news/article/41510>, [πρόσβαση 22/02/2011].
- Κέντρο Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης Αχαρνών (2009), «Εθνικό Δίκτυο Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης – Ο Τουρισμός και το Περιβάλλον», http://www.kpearchanon.gr/index.php?option=com_content&task=view&id=19&Itemid=35, [πρόσβαση 22/2/2011].
- Κοκκόσης. Χ. και Τσάρτας, Π. (2001). *Βιώσιμη Τουριστική Ανάπτυξη Και Περιβάλλον*, Αθήνα: Κριτική.
- Φιλία Μηλιδάκη, (2005), «Βιώσιμη τουριστική ανάπτυξη με όρους προβολής και επικοινωνίας», http://www.apopsy.gr/2005/t_158/apopseis.htm, [πρόσβαση 28/03/2011].

- Middleton, V. and Hawkins, R. (2004). *Τουριστικό Μάρκετινγκ Για Βιώσιμη Ανάπτυξη* Αθήνα: Κριτική.
- Morrison, A. M. (2002), *Τουριστικό Μάρκετινγκ*, Αθήνα: Έλλην.
- Morrison, A. M., (1999), *Τουριστικό και Ταξιδιωτικό Μάρκετινγκ*, Αθήνα: Ελλην.
- Βλάσης Σταθακόπουλος PH. D. (2005). *Μέθοδοι Έρευνας Αγοράς* Αθήνα: Σταμούλη Α.Ε.
- Στρυμονικός Online (2011), «Δράμα», <http://www.strymonikos.net/portal/Ekdromes/Poleis/Drama>, [πρόσβαση 10/6/2011].
- Μανώλης Κων. Σφακιανάκης, (2001), *Εναλλακτικές Μορφές Τουρισμού*, Αθήνα: Ελλην.
- Ε. Τζήμου (2011), «Αναπτυξιακό Συνέδριο Νομού Δράμας», www.drama.gr/anaptyxiako/eisigiseis/3_05_Tzimou.pdf, [πρόσβαση 21/3/2011].
- Ε. Τζήμου (2011), Η Δράμα χρειάζεται πρόγραμμα ολοκληρωμένης τουριστικής ανάπτυξης, <http://www.paskedi.gr/news/article.asp?code=5522>, [πρόσβαση 1/5/2011].
- *Πάρι Τσάρτα*, (2006), «Εξελίξεις και Πολιτικές που ενισχύουν την Τοπική Τουριστική Ανάπτυξη», http://www.epistimonikomarketing.gr/article_show.php?article_id=962, [πρόσβαση 30/05/2011].
- Κ. Χατζηβέργης (2003), «Κύκλος ζωής τουριστικού προορισμού», http://www.google.gr/url?sa=t&source=web&cd=3&ved=0CCIQFjAC&url=http%3A%2F%2Fusers.teilar.gr%2F~hatzivgeris%2Flink_files%2Fkyklos-zois.doc&rct=j&q=%CE%BF%CF%86%CE%AD%CE%BB%CE%B7%20%CF%84%CE%BF%CF%85%CF%81%CE%B9%CF%83%CF%84%CE%B9%CE%BA%CE%BF%CF%8D%20%CF%80%CF%81%CE%BF%CE%BF%CF%81%CE%B9%CF%83%CE%BC%CE%BF%CF%8D&ei=bD4KTfTCAcS28QP4_40O&usg=AFQjCNHGGLPL4ORA1EeXykPo6SYmGpQGcQ, [πρόσβαση 18/4/2011].
- Ψηφιακή Σύγκλιση (2005), «Ηλεκτρονικά Συστήματα Διαχείρισης και Μάρκετινγκ Τουριστικών Προορισμών (ΗΣΔΜΤΠ)», *Ψηφιακή Ελλάδα, 2007* (04).

Παράρτημα

ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ ΠΤΥΧΙΑΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΓΙΑ ΤΟ ΠΩΣ ΟΙ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΕΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΙΣ ΣΥΜΒΑΛΛΟΥΝ ΣΤΗΝ ΠΡΟΒΟΛΗ ΤΟΥ ΤΟΠΟΥ

1. Ποια μέσα προβολής/ενημέρωσης χρησιμοποιεί η επιχείρησή σας για την προβολή της;
 - Εφημερίδα
 - Περιοδικό
 - Ραδιόφωνο
 - Τηλεόραση
 - Διαδίκτυο(Internet)
 - Εκθέσεις

2. Ποια από τα παρακάτω προβάλλει η επιχείρησή σας, με τα μέσα προβολής/προώθησης που χρησιμοποιεί;
 - Υπηρεσίες διαμονής
 - Υπηρεσίες διατροφής
 - Υπηρεσίες Διασκέδασης
 - Την ευρύτερη περιοχή του ξενοδοχείου

3. Πόσο σημαντικό θεωρείτε τον να προβάλουν οι τουριστικές επιχειρήσεις τα σημεία επίσκεψης και τις δραστηριότητες που σχετίζονται με τον τουρισμό του Ν. Δράμας;
Πάρα πολύ Πολύ Λίγο Ελάχιστα Καθόλου
1 2 3 4 5

4. Προβάλλει η επιχείρησή σας σημεία ενδιαφέροντος και δραστηριότητες που σχετίζονται με τον τουρισμό στο Ν. Δράμας;
 - Ναι

- Όχι (παρακαλώ προχωρήστε στην ερώτηση 5)
- 4.1. Αν Ναι, ποιο από τα παρακάτω μέσα χρησιμοποιεί για το σκοπό αυτό;
- Εφημερίδα
 - Περιοδικό
 - Ραδιόφωνο
 - Τηλεόραση
 - Διαδίκτυο(Internet)
 - Εκθέσεις
- 4.2. Ποιες από τις παρακάτω μορφές τουρισμού προβάλλονται από την επιχείρησή σας;
- Αθλητικός (Ποδηλασία, κανό – καγιάκ κτλ.)
 - Περιβαλλοντικός / Οικολογικός
 - Αρχαιολογικός / Ιστορικός
 - Θρησκευτικός
 - Επαγγελματικός
 - Εκθεσιακός
 - Συνεδριακός
 - Μαθητικός / Εκπαιδευτικός
- 4.3. Παρέχει η επιχείρησή σας πληροφορίες που σχετίζονται με προγράμματα/δράσεις ανάδειξης – προστασίας – ευαισθητοποίησης για τα σημεία επίσκεψης στο Ν. Δράμας;
- Ναι
 - Όχι
- 4.4. Παρέχει η επιχείρησή σας πληροφορίες που σχετίζονται με κοινωνικά/πολιτιστικά δρώμενα που λαμβάνουν χώρα στο Ν. Δράμας;
- Ναι
 - Όχι
5. Σκοπεύει η επιχείρησή σας να προβάλει σημεία ενδιαφέροντος και δραστηριότητες που σχετίζονται με τον τουρισμό στο Ν. Δράμας, στο άμεσο μέλλον;

- Ναι
- Όχι

5.1. Αν Ναι, ποιο από τα παρακάτω μέσα θα χρησιμοποιήσει για το σκοπό αυτό;

- Εφημερίδα
- Περιοδικό
- Ραδιόφωνο
- Τηλεόραση
- Διαδίκτυο(Internet)
- Εκθέσεις

5.2. Ποιες από τις παρακάτω μορφές τουρισμού θα μπορούσε να προβάλλει η επιχείρησή σας;

- Αθλητικός (Ποδηλασία, κανό – καγιάκ κτλ.)
- Περιβαλλοντικός / Οικολογικός
- Αρχαιολογικός / Ιστορικός
- Θρησκευτικός
- Επαγγελματικός
- Εκθεσιακός
- Συνεδριακός
- Μαθητικός / Εκπαιδευτικός

6. Οι τοπικοί φορείς (Δήμοι, Αναπτυξιακή εταιρεία Δράμας κτλ.) προβάλλουν ολοκληρωμένα το τουριστικό προϊόν του Νομού.

Συμφωνώ σχεδόν συμφωνώ ουδέτερα σχεδόν διαφωνώ διαφωνώ

1 2 3 4 5

7. Συμμετέχει η επιχείρησή σας σε προγράμματα / πρωτοβουλίες που προάγουν την τουριστική προβολή και ανάπτυξη του Ν. Δράμας;

- Ναι
- Όχι

8. Στο διαδίκτυο υπάρχουν επαρκείς και αξιόπιστες πληροφορίες σχετικά με το τουριστικό προϊόν του Ν. Δράμας;

Συμφωνώ σχεδόν συμφωνώ ουδέτερα σχεδόν διαφωνώ διαφωνώ

1

2

3

4

5

9. Ποιο από τα παρακάτω αποτελεί το σημαντικότερο πόλο έλξης του Νομού (επιλέξτε 2);

- Φυσικό περιβάλλον
- Ιστορία / πολιτισμός
- Πολιτιστικά Δρώμενα
- Τοπική Κουζίνα – Τοπικά Προϊόντα
- Άλλο _____

10. Με ποια λέξη, φράση ή σλόγκαν θα προσδιορίζατε το Ν. Δράμας ως τουριστικό προορισμό;
